

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

**BERLİN BÜYÜKELÇİSİ KEMALETTİN SAMİ PAŞA'NIN
RAPORLARINDAN WEİMAR CUMHURİYETİ'NE BAKMAK
(1925-1933)**

Yunus KOÇAK

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

BERLİN BÜYÜKELÇİSİ KEMALETTİN SAMİ PAŞA'NIN RAPORLARINDAN WEİMAR
CUMHURİYETİ'NE BAKMAK (1925-1933)

Yunus KOÇAK

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü

Tarih Anabilim Dalı

Yüksek Lisans Tezi

Ankara, 2022

KABUL VE ONAY

Yunus KOÇAK tarafından hazırlanan “Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'nın Raporlarından Weimar Cumhuriyeti'ne Bakmak (1925-1933)” başlıklı bu çalışma 27/01/2022 tarihinde yapılan savunma sınavı sonucunda başarılı bulunarak jürimiz tarafından yüksek lisans tezi olarak kabul edilmiştir.

Prof.Dr. Mehmet ÖZDEN

(Başkan)

Dr. Öğr. Üyesi Hakan KAYNAR

(Danışman)

Dr. Öğr. Üyesi Erdem SÖNMEZ

(Üye)

Yukarıdaki imzaların adı geçen öğretim üyelerine ait olduğunu onaylım.

Prof.Dr. Uğur ÖMÜRGÖNÜLŞEN

Enstitü Müdürü

YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI

Enstitü tarafından onaylanan lisansüstü tezimin tamamını veya herhangi bir kısmını, basılı (kâğıt) ve elektronik formatta arşivleme ve aşağıda verilen koşullarla kullanıma açma iznini Hacettepe Üniversitesine verdiğimi bildiririm. Bu izinle Üniversiteye verilen kullanım hakları dışındaki tüm fikri mülkiyet haklarım bende kalacak, tezimin tamamının ya da bir bölümünün gelecekteki çalışmalarda (makale, kitap, lisans ve patent vb.) kullanım hakları bana ait olacaktır.

Tezin kendi orijinal çalışmam olduğunu, başkalarının haklarını ihlal etmediğimi ve tezimin tek yetkili sahibi olduğumu beyan ve taahhüt ederim. Tezimde yer alan telif hakkı bulunan ve sahiplerinden yazılı izin alınarak kullanılması zorunlu metinleri yazılı izin alınarak kullandığımı ve istenildiğinde suretlerini Üniversiteye teslim etmeyi taahhüt ederim.

Yükseköğretim Kurulu tarafından yayınlanan “**Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge**” kapsamında tezim aşağıda belirtilen koşullar haricince YÖK Ulusal Tez Merkezi / H.Ü. Kütüphaneleri Açık Erişim Sisteminde erişime açılır.

- Enstitü / Fakülte yönetim kurulu kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren 2 yıl ertelenmiştir. ⁽¹⁾
- Enstitü / Fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile tezimin erişime açılması mezuniyet tarihimden itibaren ..... ay ertelenmiştir. ⁽²⁾
- Tezimle ilgili gizlilik kararı verilmiştir. ⁽³⁾

27/01/2022

Yunus KOÇAK

¹“*Lisansüstü Tezlerin Elektronik Ortamda Toplanması, Düzenlenmesi ve Erişime Açılmasına İlişkin Yönerge*”

- (1) *Madde 6. 1. Lisansüstü teze ilgili patent başvurusu yapılması veya patent alma sürecinin devam etmesi durumunda, tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu iki yıl süre ile tezin erişime açılmasının ertelenmesine karar verebilir.*
- (2) *Madde 6. 2. Yeni teknik, materyal ve metotların kullanıldığı, henüz makaleye dönüşmemiş veya patent gibi yöntemlerle korunmamış ve internetten paylaşılması durumunda 3. şahıslara veya kurumlara haksız kazanç imkânı oluşturabilecek bilgi ve bulguları içeren tezler hakkında tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulunun gerekçeli kararı ile altı ayı aşmamak üzere tezin erişime açılması engellenebilir.*
- (3) *Madde 7. 1. Ulusal çıkarları veya güvenliği ilgilendiren, emniyet, istihbarat, savunma ve güvenlik, sağlık vb. konulara ilişkin lisansüstü tezlerle ilgili gizlilik kararı, tezin yapıldığı kurum tarafından verilir *. Kurum ve kuruluşlarla yapılan iş birliği protokolü çerçevesinde hazırlanan lisansüstü tezlere ilişkin gizlilik kararı ise, ilgili kurum ve kuruluşun önerisi ile enstitü veya fakültenin uygun görüşü üzerine üniversite yönetim kurulu tarafından verilir. Gizlilik kararı verilen tezler Yükseköğretim Kuruluna bildirilir. Madde 7.2. Gizlilik kararı verilen tezler gizlilik süresince enstitü veya fakülte tarafından gizlilik kuralları çerçevesinde muhafaza edilir, gizlilik kararının kaldırılması halinde Tez Otomasyon Sistemine yüklenir.*

* Tez danışmanının önerisi ve enstitü anabilim dalının uygun görüşü üzerine enstitü veya fakülte yönetim kurulu tarafından karar verilir.

ETİK BEYAN

Bu çalışmadaki bütün bilgi ve belgeleri akademik kurallar çerçevesinde elde ettiğimi, görsel, işitsel ve yazılı tüm bilgi ve sonuçları bilimsel ahlak kurallarına uygun olarak sunduğumu, kullandığım verilerde herhangi bir tahrifat yapmadığımı, yararlandığım kaynaklara bilimsel normlara uygun olarak atıfta bulunduğumu, tezimin kaynak gösterilen durumlar dışında özgün olduğunu, **Dr.Öğr.Üyesi Hakan KAYNAR** danışmanlığında tarafımdan üretildiğini ve Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Yazım Yönergesine göre yazıldığını beyan ederim.

YUNUS KOÇAK

ÖZET

KOÇAK, Yunus. (2022). *Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'nın Raporlarından Weimar Cumhuriyeti'ne Bakmak (1925-1933)*, Yüksek Lisans Tezi, Ankara.

Türkiye Cumhuriyeti, 1918'de Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesiyle Osmanlı İmparatorluğu'nun Anadolu topraklarında savaşın galip devletlerine karşı verilen yaklaşık dört yıllık bir bağımsızlık mücadelesinin sonucudur. Türkiye 24 Temmuz 1923 tarihinde Lozan Barış Antlaşması'yla kendisini dünyaya tam bağımsız bir devlet olarak tanıtmıştır. Cumhuriyet pek çok iç ve dış soruna rağmen ortaya çıkmıştı. Sancılı bir doğum süreci geçiriyordu. İçeride ve dışarıda Osmanlı İmparatorluğu'ndan kalma düzeltilmesi gereken bir imajın yanı sıra isyanlar ve ekonomik sıkıntılarla baş edilmesi gerekiyordu. Türkiye Cumhuriyeti'nin tarihi bir misyonu vardı: Anadolu topraklarından tam bağımsız Batı'ya entegre olmuş bir demokrasi toplumu yaratmak.

Hiç kuşkusuz Cumhuriyet, Mustafa Kemal ve arkadaşları için Batılı değerleri temsil ediyordu; her ne kadar bağımsızlık mücadelesi Batı'ya karşı verilse de Mustafa Kemal Avrupa modeline uygun tam bağımsız bir ulus devlet için çalışmıştı. Bu sebeplerden dolayı Batı dünyasıyla diplomatik temaslar hayati önem arz ediyordu. 1914'ten 1918 yılına geçen sürede Osmanlı İmparatorluğu'nun ilişkileri İtilaf devletleriyle askıya alınmıştı. Savaşın kaybedilmesiyle müttefikleriyle olan ilişkileri de kesintiye uğramıştı. 1924 yılından itibaren Türkiye Cumhuriyeti Avrupa'nın Londra, Paris, Berlin, Viyana ve Roma gibi kritik başkentlerine büyükelçiler atamaya başlamıştı. Bu doğrultuda Berlin'e Sinop Milletvekili ve Emekli Orgeneral Kemalettin Sami Paşa atanmıştı.

Alman İmparatorluğu'nun Birinci Dünya Savaşından sonra dağılmasına müteakiben ilan edilen Weimar Cumhuriyeti de kuşkusuz Türkiye'nin büyük önem verdiği devletler arasındaydı. Berlin'e elçi olarak görevlendirilen Kemalettin Sami Paşa'nın görevi yeni cumhuriyeti takip etmek ve hakkında raporlar hazırlamaktı. Weimar Cumhuriyeti ileride Avrupa'nın kaderini belirleyecek seçimlere ev sahipliği yapan Almanya için yeni bir demokrasi deneyiydi. Bu sebeplerden ötürü Kemalettin Sami Paşa'nın Berlin Büyükelçiliği görevi oldukça kritikti. Kemalettin Sami Paşa görev yıllarında Avrupa'nın kaderini çizen pek çok siyasetçiyle görüşmüş ve görüşlerini Türk Dışişleri Bakanlığı'na raporlamıştı. Berlin Büyükelçisi sayesinde Türkiye Cumhuriyeti, Almanya'da kurulan

istikrarsız yönetimleri, ekonomik krizleri ve yaklaşan Nazi tehlikesini birinci ağızdan öğrenmiştir.

Anahtar Kelimeler:

Weimar Cumhuriyeti, Kemalettin Sami Paşa, Diplomatik Rapor.

ABSTRACT

KOÇAK, Yunus. (2022). *Analysing Weimar Republic Through Ambassador of Berlin Kemalettin Sami Pasha's Diplomatic Reports (1925-1933)*, Master Thesis, Ankara.

The Republic of Turkey is the result of nearly four years of the independence struggle against the victorious states of the Ottoman Empire Anatolian lands after the end of the First World War in 1918. On July 24, 1923, Turkey introduced itself to the world as a fully independent state with the Lausanne Peace Treaty. The Republic emerged despite many internal and external problems. She was going through a painful birth. Inside and outside, an image from the Ottoman Empire had to be corrected, as well as riots and economic hardships. The Republic of Turkey, which gave birth to political, economic, and sociological trauma, had a historical mission: to create a democratic society integrated into the West, fully independent of Anatolian lands.

Undoubtedly, the Republic represented Western values for Mustafa Kemal and his friends; Although the struggle for independence was fought against the West, Mustafa Kemal worked for a fully independent nation-state in accordance with the European model. For these reasons, diplomatic contacts with the Western world were vital. In 1914, relations with the West, which was suspended with the start of the First World War, entered a new era with the proclamation of the Republic; From 1924, the Republic of Turkey began appointing ambassadors to Europe's critical capitals such as London, Paris, Berlin, Vienna, and Rome. Accordingly, Sinop MP and Retired General Kemalettin Sami Pasha was appointed to Berlin.

The Weimar Republic, which was proclaimed after the dissolution of the German Empire after the First World War, was undoubtedly among the states of great importance to Turkey. Kemalettin Sami Pasha, who was appointed ambassador to Berlin, was tasked with following the new republic and preparing reports on it. The Weimar Republic was a brand-new experiment in democracy for Germany, which hosted elections that would decide Europe's fate in the future. It was the last exit for the Germans before the Nazis, but they failed in this experiment. For these reasons, Kemalettin Sami Pasha's role as Ambassador to Berlin was very critical. During his tenure, Kemalettin Sami Pasha met with many politicians who sealed the fate of Europe and reported their views to the Turkish Foreign Ministry. Thanks to the Ambassador to Berlin, the Republic of Turkey

has learned firsthand about the unstable administrations, economic crises, and impending Nazi danger in Germany.

Keywords:

Weimar Republic, Kemalettin Sami Pasha, Diplomatic Reports.

İÇİNDEKİLER

KABUL VE ONAY	i
YAYIMLAMA VE FİKRİ MÜLKİYET HAKLARI BEYANI.....	ii
ETİK BEYAN.....	iii
ÖZET.....	iv
ABSTRACT.....	vi
İÇİNDEKİLER.....	viii
KISALTMALAR DİZİNİ	xi
ÖNSÖZ	xii
GİRİŞ.....	1
1.BÖLÜM : KEMALETTİN SAMİ BEY'İN ELÇİLİĞİ ÖNCESİNDE	
ALMANYA'DA GENEL DURUM	5
1.1. Birinci Dünya Savaşı ve Avrupa.....	5
1.2. Weimar Cumhuriyeti.....	7
1.2.1. Kasım Devrimi	7
1.2.2 Ebert-Groener Paktı.....	11
1.2.3 Komünist Devrimin Başarısızlığının Nedenleri ve Rusya	
Örneği.....	12
1.2.4. KPD'nin Kurulması ve Spartakist Ayaklanma	14
1.3. Problemlerli Yıllar (1919-1923).....	19

1.3.1. İlk Seçimler ve Weimar Anayasası.....	19
1.3.2. Paris Barış Konferansı.....	25
1.3.3. Milletler Cemiyeti.....	27
1.4. Altın Yıllar.....	30
1.4.1. Locarno Süreci	31
2.BÖLÜM: KEMALETTİN SAMİ PAŞA’NIN BERLİN BÜYÜKELÇİLİĞİ.....	35
2.1. Kemalettin Sami Paşa (1884-1934).....	36
2.2. Kemalettin Sami Paşa’nın Raporları.....	39
2.2.1. Ebert’in Ölümü, Seçimler, Bolşevik Mahkemesi.....	38
2.2.2. Sami Paşa - Stresemann.....	47
2.2.3. Şahsiyetler Kabinesi.....	48
2.2.4. Alman-İngiliz İlişkileri.....	51
2.2.5. Almanya’nın Tamirat Meselesi	52
2.2.6. Federal Seçimler ve Heinrich Brüning Kabinesi.....	54
2.2.7. Hak Tatilleri ve Sami Paşa’nın Yorumu.....	55
2.2.8. Almanya’nın Uluslararası Vaziyeti.....	56
2.2.9. Kanun Hükmünde Kararnameler.....	66
2.2.10. Weimar’ın Ekonomik Buhranı.....	68
2.2.11. Brüning’ten Hitler’e.....	73
2.2.12. Cumhurbaşkanlığı ve Reichstag Çıkması.....	74
2.2.13. Cumhurbaşkanlığı Seçimleri	75
2.2.14. Nazilerin Yerelleşmesi.....	79

2.2.15. Brüning'in İstifası.....	81
2.2.16. Cumhuriyetin Mezarı, Papen İktidarda.....	83
2.2.16.1. Prusya Darbesi.....	85
2.2.16.2. Seçimler ve Seçilmemiş Papen.....	85
2.2.17. Weimar'ın Son Şansölyesi.....	91
2.2.18. Hitler İktidarda.....	96
2.2.18.1. Reichstag Yangını ve Weimar'ın Feshi.....	98
SONUÇ	101
KAYNAKÇA.....	106
EK 1. ORJİNALLİK RAPORU.....	113
EK 2. ETİK KURUL / KOMİSYON İZİNİ YA DA MUAFİYET FORMU.....	115

KISALTMALAR DİZİNİ

1. **SPD** Sozialdemokratische Partei Deutschlands - Almanya Sosyal Demokrat Partisi
2. **NSDAP** Nationalsozialistische Deutsche Arbeiterpartei - Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi
3. **KPD** Kommunistische Partei Deutschlands Almanya - Komünist Partisi
4. **USPD** Unabhängige Sozialdemokratische Partei Deutschlands Almanya Bağımsız Sosyal Demokrat Partisi
5. **Z** Zentrumspartei Merkez Parti
6. **DNVP** Deutsch-Nationale Volkspartei - Alman Ulusal Halk Partisi
7. **DDP** Deutsche Demokratische Partei - Alman Demokrasi Partisi
8. **DVP** Deutsche Volkspartei - Alman Halk Partisi
9. **BVP** Bayerische Volkspartei - Bavyera Halk Partisi

ÖNSÖZ

Takvim yaprakları 29 Ekim 1923 tarihini gösterdiğinde Türkiye için yepyeni bir dönem başlamıştır. Cumhuriyetin ilan edilmesiyle pusulalar Batı'yı göstermiş; Türkiye Cumhuriyeti Batılı bir devlet olmak için ardı ardına girişimlerde bulunmuştur. O dönem için Batı Dünyası'nı takip etmenin yollarından birisi de büyükelçilikler ve konsolosluklar açmaktır.

Birinci Dünya Savaşı'na müttefik olarak giren Almanya ve Osmanlı İmparatorluğu yenilmişti. Birbirleriyle siyasi ilişki içerisine girmeleri savaştan sonra imzalanan Versay, Sevr ve Mondros Antlaşmaları gereği yasaklanmıştı.¹ Savaşın ardından Anadolu topraklarında bağımsızlık mücadelesi veren eski Osmanlı subaylarından Mustafa Kemal ve arkadaşları bu siyasi ve diplomatik engeli yeni bir devlet kurarak 24 Temmuz 1923 Lozan Barış Antlaşması'nda hükümsüz kılmıştı. Ne var ki Türkiye Cumhuriyeti için Weimar Cumhuriyeti adeta erken başlamış bir filmi. Türkiye filme neredeyse 5 yıl geç giren bir seyirci gibiydi. Türkiye adına bu filmi izleyen ve eleştiren kişiler ise Büyükelçi Kemalettin Sami Paşa ve onun diplomat ekibidir.

Bu tez Türk dışişlerinin ve dolayısıyla Türkiye Cumhuriyeti çoğunlukla Berlin'den zaman zaman ise Avrupa'nın muhtelif başkentlerinden gönderilen diplomatik raporlar doğrultusunda Weimar Cumhuriyeti'ni nasıl gördüğünü, ne şekilde değerlendirdiğini anlamayı amaçlamaktadır Türkiye Cumhuriyeti'nin tarih sahnesine 1923 yılında çıkması; ikili ilişkilerin 1924 yılında başlaması ve büyükelçilikten ilk raporun 1925 yılında gelmesi tezin yazımında Weimar Cumhuriyeti tarihinin ilk altı yılının anlatılmasına dair bazı zorluklar oluşturmuştur. Bu doğrultuda 1925 yılına kadar olan siyasi ve ekonomik gelişmeler dahil olmak üzere raporların gelmediği zamanlar ve raporlarda bahsedilmeyen önemli noktalar ikinci kaynakların yardımıyla açıklanmaya çalışılmıştır.

Almanya'nın kısa süren demokrasi deneyi her ne kadar pek çok tartışma konusuna zemin yarattıysa da ülkemiz akademisinde Weimar Cumhuriyeti'nin siyasi tarihine dair çalışmalar yok denecek kadar azdır.

Bu tezin Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde bulunan Türk Diplomatik Raporları'nın yardımıyla Weimar Cumhuriyeti'ne bir nebze olsun ışık tutabilmek ve Batılı bir

---

¹ İsmail Ermağan, Burak Gümüş, "Türkiye-Almanya İlişkileri", *Dünya Siyasetinde Almanya: Tarih ve Dış Politika*, ed. Hüseyin Bağcı, İsmail Ermağan, Burak Gümüş, Nobel Yayınları, Ankara, 2019, s. 324.

demokrasinin problemlere karşı aldığı reaksiyonların, demokratik ve çoğulcu ortamdan faşizmin nasıl yükseldiğini, Türk büyükelçinin gözlemleri sayesinde anlaşılmasına yardımcı olacağını umuyorum.

Akademik etik ilkelerine bağlı olarak yazdığım bu tez de yanlışlar, hatalar ve zayıf kalan noktaların sorumluluğu tamamen şahsıma aittir.

Tezin hazırlanmasında her daim desteğini gördüğüm, benimle her zaman değerli fikirlerini ve görüşleri paylaşan, tüm bunlar bir yana beni Weimar Cumhuriyeti'yle tanıştıran değerli danışmanım Dr. Öğr. Üyesi Hakan Kaynar'a, lisans döneminde tarihe olan bakış açımın kökten değişmesini sağlayan ve her şeyin birbiriyle bağlantılı olduğunu kavramama yardımcı olan Doç. Dr. Selda Güner'e ve entelektüel birikimine hayranlığımı gizleyemediğim değerli hocam Prof. Dr. Mehmet Özden'e teşekkürlerimi sunarım.

Tezin hazırlanmasında adeta benimle beraber Weimar Cumhuriyeti çalışan arkadaşlarıma bir teşekkürü borç bilirim. Kütüphanede verdiğimiz molalarda sürekli *“Böyle olsaydı tarih nereye doğru akardı?”* diyerek birbirimize soru sorup beyin fırtınası yaptığımız değerli dostum Hakan Aslan'a, lisans döneminden beri en yakın dostlarım olan Mor Geyikler'e yani Rasim Sert, Mehmet Mert, Kaan Yılmaz ve Gökberk Yılmaz'a, Don Kişot sohbetlerimiz için Kıvılcım Şafak Beşcanlar ve İlknur Demir'e, yakın arkadaşım Oğuzhan Karaca'ya, radikal görüşlerine her daim hayran olduğum Yağmur Birdal'a, bir dosttan çok daha fazlası olan Selin Birdal'a ve güzel olan her şeyi içinde barındıran, Şimal Büyükeren'e sonsuz teşekkür ederim.

Tez döneminde benden asla maddi, manevi hiçbir desteği esirgemeyen dünyanın en özel kadını annem Aysun Koçak'a, babam Ümit Koçak'a ve bir ağabeyden çok daha fazlası olan Mehmet Koçak'a da teşekkür etmek istiyorum.

Özel bir teşekkür de Tchaikovsky'e, 1812 Overture gibi muazzam bir eser bestelediği için.

GİRİŞ

1914 yılı Almanlar için büyük umutlarla başladıysa da 1918 yılı büyük bir hezimetle sona erdi. Dört yıl süren savaş katastrofik bir çöküş getirmiş, ülkede nitelikli insan gücü tükenmiş, siyasi partiler ve kanatlar arasındaki uçurumu gitgide derinleştirmişti. Savaşın sonunda Avrupa yeni bir döneme girmiş, İmparatorluklar çağı sona ermiş, Almanya'da Kayzer sürgüne gönderilmiş ve monarşi lağvedilmişti.

Benzer neticeler varlık yokluk mücadelesi veren Osmanlı İmparatorluğu için de geçerliydi. Osmanlı savaşa Almanların safında katılmıştı ve mağlup olmuştu. İngiltere ve Fransa'nın 1878 Berlin Kongresi'nde takındığı tavır Osmanlı İmparatorluğu'nu Almanya'ya yakınlaştırmıştı. Mevcut düzeni içerisindeki yalnızlığına son vermek isteyen Osmanlı'nın Almanya'yla olan müttefiklik sözleşmesi sonu olmuştur. Bölgesel çaplı büyük toprak kayıpları, elde kalan bütün topraklarda ardı ardına meydana gelen bağımsızlık isyanları, merkezi otoritesi sarsılmış güçsüz bir padişah.

Bu iki büyük devletin 1919 yılına girerken durumları hiç iç açıcı değildi: Savaşta alınan yenilgi, ekonomik kriz, tehlike olarak gördükleri Bolşevizm'in yayılması için ülkelerin uygun topraklar haline gelmesi, milliyetçi isyanlar ve masaya mağlup olarak oturacakları bir müzakere süreci.

Almanya ve Osmanlı için savaşı kaybettiği 1919 çok sancılı bir yıl olmuştu. Savaşın ardından kalıcı bir barışı tesis etmek için toplanan Paris Barış Konferansı'nda hemen herkes bu çöküşü Almanya'nın başlattığını düşünmekteydi. Savaşın hemen başında Almanya'nın tarafsız Belçika'yı işgal etmesi Avrupa'da Napolyon Savaşları'ndan beri 100 yıl süren barış ortamını zedelemişti. 1815 Viyana Kongresi'nde Belçika'nın toprak bütünlüğü İngiltere tarafından garanti altına alınmıştı ve İngiltere bu saldırıya sessiz kalmamıştı.

Osmanlı İmparatorluğu yıkılış sürecine Almanya'nın aksine farklı bir reaksiyon göstererek Mustafa Kemal ve Osmanlı Ordusu'nda görev alan subayların önderliğinde Anadolu topraklarında bir kurtuluş mücadelesinin içerisine girmiştir.

1919 Paris Barış Konferansı'nda İtilaf Devletleri'nin Versay Antlaşması'nı kayıtsız şartsız kabul etmek zorunda kalan Almanlar için Türkiye'nin verdiği kurtuluş hareketi

adeta bir travmaydı. Ankara Hükümeti, Mondros Ateşkes Antlaşması'nı hükümsüz kılarak yeni bir savaşa başlamıştı. 1920'de önlerine getirilen Sevr Barış Antlaşması'nı ise çöpe atıp mücadelelerine devam etmişlerdi. Türkiye'nin başarıyla sonuçlanan bu bağımsızlık süreci Almanya'daki milliyetçi çevreleri heyecanlandırıyordu. Öyle ki Almanya'daki bazı milliyetçi ideolojiye sahip gazeteler Türk Kurtuluş Savaşı'nı anbean sayfalarına taşıyor; son gelişmelerden halkını haberdar ediyor ve Almanya'nın bağımsızlığını konu alan yeni tartışma başlıkları açıyorlardı.²

Ne var ki Almanya'nın Türkiye gibi bir bağımsızlık savaşına girmesi mümkün değildi. Yeni ve alelacele ilan edilen Weimar Cumhuriyeti'nde Versay Antlaşması'nın şartları kabul edilmiş ve parlamentoda onaylanmıştı. Antlaşmaya göre Almanya artık askerî açıdan müttefik kuvvetleriyle baş edemeyecek kadar güçsüz konumdaydı. Ekonomisi ve ticareti müttefiklerin kontrolündeydi. Bu koşullar altında Almanya taleplerini sadece barışçıl yollardan çözebilirdi.³

Büyük Savaşın en büyük sorumlusu olarak görülen Almanya'ya Fransa ve İngiltere tarafından çok büyük cezalar kesilmiş, Versay Antlaşmasını imzalamak zorunda kalan Almanlar yüklü bir savaş tazminatıyla karşı karşıya kalmışlardı. Tazminatın yanı sıra tamirat meselesi de Almanya'nın iç ve dış politikası için büyük bir sorun haline gelmişti. Versay Antlaşması o zamana kadar çoktan bütünleşmiş Avrupa'nın refahı düşünüldüğünde kolay uygulanabilir bir antlaşma değildi. Savaşın galibi ülkelerin muzaffer askerlerine taktığı madalyaların bile Almanya fabrikalarında üretildiği düşünüldüğünde kıtanın sanayi bakımından en gelişmiş ülkesinin antlaşmadan kaynaklanan ekonomik yaptırımlarla cezalandırılması kıtanın bütünlüğünü etkileyecek kararlardı.

Söz konusu antlaşma Almanya siyasi tarihinde bir başka dönemin başlangıcıdır: Weimar Cumhuriyeti. Biri yer diğeri rejim adı olan bu iki sözcük bile bir asırdır devam eden Alman rüyasının sonu anlamına geliyordu. Amerikan Başkanı Woodrow Wilson adeta kendi ülkesindeki rejimi Almanlara dayatıyor aksi halde bir barış antlaşmasının mümkün olmadığını söylüyordu. Bir bakıma II. Wilhelm'in taşıdığı Kayzerlik tacını antika bir eşya haline getiriyordu. Cumhuriyet idaresi, barış antlaşması için adeta bir zorunluluk, bir ön şarttı.

² Stefan Ihring, *Naziler ve Atatürk*, çev. Ahmet Fethi Yıldırım, Alfa Yayınları, İstanbul 2015. s. 28-32.

³ Cemil Koçak, *Türk-Alman ilişkileri (1923-1939) : İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Siyasal, Kültürel, Askeri ve Ekonomik İlişkiler*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 2013. s.5.

Bunca şeye rağmen Cumhuriyet sadece galip devletlerin Almanya'ya dayatması değil aynı zamanda ülkenin kendi iç dinamiklerindeki çatışmaya taraflardan birinin bulunduğu bir çözümdü. Zira mağlubiyet kıtanın en kalabalık işçi sınıfına sahip olan ülkesinde komünistleri siyaseten oldukça güçlendirmişti. Ne var ki ülkede örgütlenmiş tek siyasi güç komünistler değildi. Siyasi partiler 1871 yılında Almanya'nın siyasi birliğini sağlanmasından çok önce bile ülke yönetimin bir parçasıydı. Alman tarihinde siyasi parti geleneğini 1848 yılına kadar götürmemiz mümkündür.⁴ 1912'de II.Reich İmparatorluğu'nun son seçimi olan Alman Federal Seçimlerinde, Danimarkalılardan Hollandalılara, Jünkerlerden Katoliklere, Polonyalıları, proleterleri, çiftçileri temsil eden 14 Parti'nin katılması ülkedeki seçim kültürünün ne denli gelişmiş olduğunu göstermektedir. II.Reich İmparatorluğu'nun 1918 Kasım ayında bitmesini takip eden tarih itibarıyla tüm dünyada en fazla üyeye sahip olan parti Alman Sosyal Demokrat Partisi (SPD), üyelerinin ve seçmenlerinin çoğu Katolik olan Zentrum (Merkez Partisi), Almanya'da o dönemdeki en büyük iki partiydi. II.Reich'in sona ermesiyle ülkedeki pek çok parti siyasi hayatlarını sonlandırmış ya da isim değişikliği yaparak yollarına devam etmeye çalışmışlardı; ancak bu seferde ülkenin içinde bulunduğu kaos ortamına cevap vermek isteyen yüzlerce irili ufaklı parti ortaya çıkmıştı. Bu partilerin en önemlileri şunlardır: Ulusal liberallerin ve ticaret sınıfının çıkarlarını korumak isteyen Alman Halk Partisi (DVP), orta sınıfın savunuculuğu yapan liberal Almanya Demokrasi Partisi (DNVP), monarşist eğilimleri ile ön plana çıkan Bavyera Halk Partisi (BVP), daha sonradan Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi adını alacak olan Alman İşçi Partisi (DAP) ve Rusya'daki devrimi Almanya'da tamamlamak isteyen Almanya Komünist Partisi (KPD). Dolayısıyla Cumhuriyet komünistlerden ülkeyi Sovyetler Birliğine bağlama hayaline karşı bir çözüm olduğu kadar aynı zamanda ülkenin yüzyıldan beri sahip olduğu parlamenter birikimin de bir sonucuydu.

Bu iki sözcük, Weimar Cumhuriyeti, daha sonra ülkenin ya da rejimin adı değil Almanya tarihinde bir dönemin adı olarak kalacaktır. Bu 14 yıllık dönem Şubat 1919'da başlar ve 30 Ocak 1933 tarihinde tek başına iktidara gelen Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi Lideri Adolf Hitler Versay Antlaşması'nın yazılı olduğu kağıtları sembolik bir jestle yırttığı an biter. Ancak Weimar Cumhuriyeti kısa süreli bir başka cumhuriyetin

---

⁴ Daniel Caramani, *The Societies of Europe: Elections in Western Europe Since 1815 – Electoral Results by Constituences*, Macmillan, London 2000, s. 378-381.

devamıdır. 9 Kasım 1918 tarihinde yetkiyi ele alan Freidrich Ebert'in devrimci cumhuriyet hükümeti, 11 Şubat 1919 tarihinde meclisin Weimar şehrine taşınmasına kadar devam etmiştir. Devrimci hükümet kaos cumhuriyetini temsil ediyordu. Cumhuriyet tarihindeki en önemli gelişmelerden bazıları bu kısa zaman diliminde gerçekleşmişti: İlk genel seçimler, anayasa çalışmaları, aralık ayındaki İşçi ve Asker Konseyleri Toplantısı, Spartakist ayaklanma vs.

Bu kaosun sonucu olarak Weimar Cumhuriyeti çok da ümit bahşetmeyen bir siyasi ortamda kurulmuştu. Almanya'nın mağlubiyetiyle sonuçlanan bir savaşın peşi sıra gelen ekonomik , siyasi kargaşalar ve adeta isminin lanetlendiği bir barış antlaşması.

Tüm bu felaketlerle birlikte anılmasına rağmen cumhuriyet 14 sene ayakta kalabilmiş hatta 1924-1929 arasında Altın Yıllar diye anılacak nispeten müreffeh bir dönem bile yaşamıştır. Almanya Weimar deneyimini tecrübe ettiği yıllarda dünyadaki en demokratik ülkelerden biri olmuştur: Serbest seçimler, her yetişkin kadın ve erkeğe oy hakkı, özgür yargı, özgür basın, otonomi bölgeleri, azınlıkların temsil hakkını koruyan nispi seçim sistemi. Özgürlüğün, diyalogun ve güvenin demokrasisini yaratmaya çalışan insanların ülkesiydi Weimar. Tarihte hiçbir zaman yükseliş ve düşüş birbirine bu kadar yakın olmamıştı.

Peki Weimar Cumhuriyeti'nin tarihi ve bu tarihin araştırılıp analiz edilmesi neden bu kadar değerlidir?

- Weimar Cumhuriyeti 20.yüzyılın en kritik ve en önemli dönemlerinden birinin üzerine vaka çalışmasını imkânı yaratır.
- Weimar Cumhuriyeti hakkında sorulan sorunların çoğunluğu 21.yüzyılda bireylerin ve toplumların karşılaştığı sorunlara benzerdir.
- Weimar Cumhuriyeti'nin vatandaşları yeni kurulan demokrasi sisteminin sorunlarıyla boğuşmak zorunda kaldılar. Almanya'da yeni bir anayasa ve siyasi kültürün oluşturulması yargıdaki radikal değişiklikler, polis ve eğitim sistemi için kurumsal reform ihtiyacı insanlarda çarpık-yaralı bir bilinç oluşturdu.
- Weimar Cumhuriyeti kısa süreli tarihinde hiper enflasyonu ve Büyük Bunalımı politik huzursuzlukları, cinsiyet ve kuşak çatışmasını, siyasi şiddet ve terörizme varan olayları tecrübe etti.
- Bu yeni cumhuriyet düşünce ve ifade özgürlüğünden, propaganda ve miting hakkına kadar pek çok tartışmaya kendine özgün başlıklar açmıştır.

- Weimar'ın sonu tüm dünya için çok ağır olsa da her şeye rağmen cumhuriyetin insanları, adil, yaratıcı, sanatsal ve insancıl bir toplum yaratma mücadelesine tanık olmuşlardır.⁵

1.BÖLÜM: KEMALETTİN SAMİ BEY'İN ELÇİLİĞİ ÖNCESİNDE ALMANYA'DA GENEL DURUM

1.1. Birinci Dünya Savaşı ve Avrupa

20. yüzyılın ilk çeyreğine kadar siyasi tarihçiler için Avrupa'nın tarihini yazmak imparatorlukların tarihini yazmakla eşdeğerdi. Bu durumun en büyük sebebi eski kıtadaki ve dünyadaki yerleşim bölgelerinin büyük bir çoğunluğunun Avrupa imparatorluklarına iktisaden ve siyaseten bağımlı olmasıydı. Dünyanın en büyük deniz imparatorluğu olan İngiltere'nin yanı sıra Almanya, Fransa, Rusya güçlü birer kara imparatorluğu olarak dünya siyasetinde söz sahibiydi.⁶ Her ne kadar eski ihtişamlı günlerinden uzak olsa da Habsburg Hanedanlığı altındaki Avusturya-Macaristan ikili monarşisi de jeopolitik-siyasi olarak güçlü devletler arasında anılmaktaydı. Bu büyük imparatorluklar arasındaki siyasi ve ekonomik çekişmelerin öyle ya da böyle savaşa sonuçlanacağı aşıkardı. Almanya hatta Amerika Birleşik Devletleri bile İngiltere'nin küresel hegemonyasını tehdit ediyordu. Neticesinde İngilizler yalnızlık politikasını terk etti ve ortak arayışı içerisine girmişlerdi.⁷ Çıkarlar Afrika'dan Asya'ya her kıtada ve her bölgede birbiriyle aynıydı. Avrupa'da bir savaşın çıkması bekleniyordu fakat kimse ne yerine ne de zamanına dair kestirimde bulunamıyordu. Kamuoyunun genel düşüncesi, savaş çıksa bile kısa bir zaman diliminde olup bitecek, diplomasi yoluyla sorunlar halledilecek ve katastrofik bir çöküş söz konusu dahi olmayacaktı. Ancak tarih farklı bir yöne doğru akmayı seçti.

1914 yılının 28 Haziran'ında tüm Avrupa olacıklardan habersiz yaz mevsiminin tadını çıkarırken hiç kimse Gavrilo Princip adında bir Sırp milliyetçisi gencin dünya ve imparatorluklar tarihini baştan aşağı değiştireceğine ihtimal vermezdi. Sırp menşeli

⁵ Paul Bookbinder, "Why Study Weimar Germany?" <https://www.facinghistory.org/weimar-republic-fragility-democracy/readings/why-study-weimar-germany> (Erişim tarihi: 26.08.2020)

⁶ Robert Gerwarth, *Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*, çev. Yüksel Taşkın, Doğan Kitap, İstanbul 2018, s. 191.

⁷ Margaret MacMillan, *Barişa Son Veren Savaş*, çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Alfa Yayınları, İstanbul 2014, s. 108.

“Kara El” örgütüne üye olan Princip’in isteği memleketi Bosna’nın Sırp Krallığı’na bağlı bir eyalet haline gelmesiydi. Bu amaç için en uygun gün olarak ise 28 Haziran seçilmişti. Avusturya-Macaristan monarşisinin veliahtı Arşidük Franz Ferdinand imparatorluğun Sırp sınırlarında olan askeri tatbikatlarını denetlemek amacıyla Saraybosna’ya ailesiyle beraber gelmişti. Ancak ortada ölümcül iki hata vardı. Birincisi Arşidükün Saraybosna’da yapacağı gezinin güzergahı gazetelerde ayrıntılı şekilde cadde, sokak verilmişti. İkinci hata ise gezinin tarihinde saklıydı. 28 Haziran “*Vidovdan Günü*”ydü. 1389 yılında Sırp ve Osmanlılar Kosova’da savaşmıştı. 13 gün süren savaş 28 Haziran’da Osmanlı Devleti’nin galibiyetiyle sonuçlanmıştı. Bu tarih Sırp için bir travma olsa da aynı zamanda “*Aziz Vitus Günü*” olarak hatırlanır. Günümüzde bile milliyetçi şarkılar ve marşlar eşliğinde hatırlanmaya devam etmektedir. Anlaşılacağı üzere 28 Haziran tarihi milliyetçi Sırp gencinin kahraman olması için büyük bir fırsattı. Tüm bunlara rağmen suikast yine de tesadüfi bir şekilde gerçekleşti. İlk suikast girişimin başarısız olmasının ardından örgüt Saraybosna’nın ara sokaklarında izini kaybettirse de Arşidük’ün şoförünün yaptığı hata ikinci bir şans doğurdu. Bir kafede ortalığın yatışmasını ve ardından kaçmayı bekleyen Princip bir anda Arşidük ve eşi Sophie’nin bulunduğu aracı yolda sıkışmış halde gördü ve harekete geçti. Ancak tabancadan çıkan kurşun sadece Arşidük Franz Ferdinand ve eşi Sophie’ye değil tüm dünyanın imparatorluklarının kaderine sıkılmıştı.⁸ Princip bundan habersizdi.

Avusturya-Macaristan ikili monarşisinin Saraybosna topraklarında meydana gelen suikast tüm dünyanın ilgisini bu coğrafyaya çevirmişti.⁹ Suikast Almanya ve Avusturya-Macaristan tarafından siyasi bir krize çevrildi. Savaş çılgınlıkları daha önce hiç olmadığı kadar yüksek sesle atılıyordu. Her şeyi değiştirecek olan tek, nihai ve topyekûn bir savaş beklentisi Almanları heyecanlandırıyor, “*Güneş*”in altında hak ettiği yeri talep ediyorlardı. Avrupa’da bölgesel çaplı ve Avusturya-Macaristan ile Sırbistan arasında diplomatik ultimatolarla başlayan soğuk savaş Almanlar ve Rusların ateşi harlamasıyla kısa sürede tüm dünyaya sıçramış ve tam 4 yıl süren harp insanlık tarihini daha önce hiç

⁸ Daniel E. Slotnik, “Franz Ferdinand, Whose Assassination Sparked a World War”, The New York Times, 28 Haziran 2016.

⁹ Suikast hakkında ayrıntılı okuma için bkz. David Fromkin, *Avrupa’da Son Yaz: 1914’teki Büyük Savaşı Kim Başlattı?*, çev. Ahmet Şükrü Durukan, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.

olmadığı kadar yaralamıştı. Savaşta bilinen ve inanılan tüm ahlaki, insani değerler manasını yitirmişti.¹⁰

Birinci Dünya Savaşı, Avrupa’da devasa boyutlarda bir çöküşe neden oldu. 11 Kasım 1918 tarihinde Almanlar, İngilizlerle bir ateşkes antlaşması imzalamak için masaya oturduklarında Büyük Savaş’ın sonra erdiğini çok önceden biliyorlardı. Kıta yorulmuş, imparatorlukların önemli şehirleri harabe olmuş ve milyonlarca sivil, asker savaşta hayatını kaybetmişti. Birinci Dünya Savaşı’nın ortasında ve sonunda dört büyük imparatorluk yok olmuştu. Rusya takvim yaprakları 1917’i gösterirken sosyalist-proleter devrimi tecrübe etmiş ve beş yıl sürecek kanlı bir iç savaşa başlamıştı. Osmanlı İmparatorluğu savaşın kaybedenleri tarafında yer almasından mütevellit dağılmış ve müttefiklerin işgal sahası haline gelmiş olsa bile Mustafa Kemal liderliğinde eski Osmanlı ordusunun subaylarından oluşan bir grup Paris Konferansı’nda alınan kararları hükümsüz sayarak Anadolu topraklarında bağımsızlık mücadelesine girişmiş ve yaklaşık dört yıl süren savaşın ardından Türkiye Cumhuriyeti’ni kurmuşlardı. Tarihteki en benzersiz imparatorluklardan birisi olan Avusturya – Macaristan ikili monarşisi de bu savaşın sonunda dağılmıştır. Savaşta ittifak devletlerinin lideri olan Almanya’da İkinci Reich imparatorluğu sona ermiş; Başarısız bir demokrasi deneyiminin ardından 1933’ten itibaren tarihin gördüğü en büyük sağ totaliter rejimlerden birine ev sahipliği yapmıştır. Thüringen eyaletinin küçük bir şehri olan Weimar’da ilan edilen yeni anayasa ile rejim değişikliğine giden Almanlar, cumhuriyeti ve demokrasiyi içeriden ve dışarıdan gelen siyasi ekonomik toplumsal baskılara karşı yeteri kadar güçlü savunamamışlardır. Yeni demokrasinin ömrü 14 yıl olabilmıştır.

1.2. Weimar Cumhuriyeti

1.2.1. Kasım Devrimi

Weimar Cumhuriyeti tarihi kısa ömürlü olduğu için bu dar zaman diliminde haftalar, günler hatta saatler bile oldukça büyük önem arz etmektedir.¹¹ Bu dar zaman dilime dair ilişkin her şey Birinci Dünya Savaşı ve Paris Barış Konferansı’yla doğrudan bağlantılıdır. 18 Temmuz 1918 tarihinde Müttefik kuvvetleri Almanya’ya karşı Batı cephesinde

¹⁰ Birinci Dünya Savaşı Hakkında ayrıntılı okuma için bkz. Alan Palmer, *Savaş Biterken 1918*, çev. Hakan Abacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.

¹¹ Dan Diner, *Yüzyılı Anlamak – Evrensel Bir Tarih Yorumu*, çev. Hulki Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s. 142.

taarruza başlamış ve 8 Ağustos'ta Britanya birlikleri Alman hattını yarmışlardı. Bu tarihten sonra savunma stratejisi izleyen Almanların üzerinde Müttefiklerin baskısı günden güne artmış; 13 Ağustos 1918'de Almanya Genel Kurmay Başkanı Feld Mareşal Paul von Hindenburg, General Erich Ludendorff, Merkez Parti'nin (Zentrum) Başbakanı Kont Georg von Hertling ve Dışişleri Bakanı Paul von Hintze arasında gerçekleşen toplantıda Almanların kaderine karar verilmişti. Aslında başarısızlık çok öncesinden belliydi. Alman "askeri dehaler" ülkelerini bir felaketten diğerine sürükleme konusunda oldukça başarılı olmuşlardı. 1914'te savaşa kısa sürede son verecek olan Schlieffen Planı işlerliğini kaybetmiş; 1915 ve 1916'da 1 milyon Alman Batı Cephesi'nde can vermişti. 1917'de ise mağlubiyetlerini güvence altına alan üç devasa hata bunları izlemişti: Almanlar, İngiltere ile ılımlı bir barışla sonuçlanması gereken tüm müzakere fırsatlarını geri çevirmiş, denizaltı savaşıyla beraber Amerika Birleşik Devletleri'nin savaşa girmesini hızlandırmış ve Lenin'i Rusya'ya göndermek gibi oldukça büyük bir hata yapmışlardı.¹² Ordu üst kademesi ve liderler arasında gerçekleşen toplantıda Almanya'nın büyük bir taarruza kalkışabilecek gücünün olmadığı; savunma savaşının devam etmesi gerektiği; kaynakların yetersizliği ve diplomatik yollardan barışın aranması gerektiği görüşülmüştür. Eylül ayında bütün cephelerde ardı ardına gelen Müttefik Kuvvetleri'nin zaferleri barışı hazırlamaya fırsat vermemiş ve Almanya için ateşkes talebini zorunlu kılmıştı.¹³

Almanya'nın mağlubiyetinde en büyük pay sahibi olan askeri liderler ise savaşın ardından hiçbir şey olmamış gibi kenara çekildiler ve birdenbire yeni demokratik liderler -günah keçileri- istediler.¹⁴ 29 Eylül 1918 tarihinde Spa kentinde Kayzer ordu üst kademesi ve dışişleri bakanı ile görüştü. Ne var ki bu toplantı sırasında Kayzer'in askeri idare tarafından alınan ateşkes kararından haberi yoktu. Öte yandan Hindenburg derhal sivil bir hükümet kurulması gerektiğini, ülkenin içerisindeki ihtilal hareketlerinin bastırılması için bu çözümün akıllıca olacağını savunuyordu.¹⁵

Almanya Yüksek Askeri İdaresi savaştan sonra sorumluluktan kaçarak mağlubiyetin faturasını savaş bütçesine onay veren Almanya Sosyal Demokrasi Partisi'ne kesmiş ve

¹² Klaus P. Fischer, *Nazi Almanyası: Yeni Bir Tarih*, çev. Yavuz Alogan, Alfa Yayınları, İstanbul 2020, s.62.

¹³ Necla Kurudere, *Weimar Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Weimar Anayasası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayınlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994, s. 11.

¹⁴ Fischer, s.63.

¹⁵ Kurudere, s. 11

sosyal demokrasi hareketini eleştiri oklarının hedefi haline getirmişti. Bu andan sonra bizzat General Ludendorff ve Hindenburg'un çabalarıyla yaratılan “*Sırtımızdan bıçaklandık*” miti Alman siyasetinin belirleyici siyasi söylemlerinden birisi olmuş ve sağ partiler tarafından sıklıkla propaganda aracı olarak kullanılmıştır. Bu mitin yayılmasında Almanya’daki anti-sosyalist basın yayın organlarının katkısı büyüktür.¹⁶ Söz konusu mite göre Almanya’nın savaşta yenilmesinin sebebi cephede alınan mağlubiyetler değil ülkedeki Yahudi, sosyalist ve komünist lobisiydi.¹⁷

1918 Ekim ayının ilk günlerinde Kayzer, ordunun taleplerine boyun eğmiş, Müttefik kuvvetleriyle barış yapabilecek ve hükümeti kuracak bir siyasetçi arayışındaydı. 3 Ekim 1918 günü Kayzer’in yeğeni olan Prens Max von Baden -mağlubiyetin kendi ismiyle beraber anılmasından son derece rahatsız olsa bile- isteksizce hükümet kurma teklifini kabul etti.¹⁸ Kabine üyeleri seçildikten sonra birtakım liberal düzenlemelere gidilmesi gerektiğini savunan Baden, Prusya’da genel seçimlerin hemen gerçekleşmesi gerektiğini vurgulamış aynı zamanda nispi temsil sistemine göre parlamento üyelerinin dağıtılacağını söylemiştir. Şansölye iç ve dış politikada savaş sonrası için ılımlı bir siyaset izleneceğini göstermiş olsa bile bu tutum Amerika Birleşik Devletleri Başbakanı Woodrow Wilson’ı ikna etmemiştir.¹⁹ Wilson, Kayzer’in tahtından indirilmesi istiyor ve bunu her fırsatta dile getiriyordu.

Baden hükümetinin ılımlı liberal tavırları Wilson’ı ikna edemediği gibi Almanya’daki iç politik rahatsızlıkları dindirmekte de başarılı olamamıştır. Almanya’daki politik huzursuzluk 3 Kasım 1918 tarihinde Kiel ve Wilhelmshaven’de deniz kuvvetlerine bağlı erlerin subayların taarruz emrine karşı gelerek ayaklanmasıyla beraber zirve yapmıştır. İngilizlere karşı taarruz emrini yerine getirmeyen Alman denizciler, kızıl bayraklarını havaya kaldırmış; İşçi ve Asker Konsülü’nün donanmaya ve bölge yönetimine el koyduğunu ilan etmiş ardından 4 Kasım günü tersane işçilerinin ayaklanmaya katılmasıyla “*Kasım Devrimi*” olarak anılacak olan Alman Devrimi başlatmıştı. Ayaklanma, Almanya’nın Hamburg ve Bremen gibi büyük şehirlerine de sıçradı.

¹⁶ C.J.Wrigley, “İki Savaş Arası Avrupası’nda Karşı-Devrim ve Devrim’in Başarısızlığı”, der. David Parker, *Batı’da Devrimler ve Devrimci Gelenek*, çev. Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003, s. 217.

¹⁷ Mary Fulbrook, *A History of Germany 1918-2014: The Divided Nation*, John Wiley & Sons Publishing Ltd., West Sussex 2015, s.21.

¹⁸ Colin Storer, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*, çev. Sedef Özge, İletişim Yayınları, İstanbul 2015, s.48.

¹⁹ Kurudere, s.15.

Münih'te Kral III.Ludwig tahtından feragat etti ve gazeteci Kurt Eisner liderliğinde İşçi, Asker ve Köylü Konsülü Bavyera'da yönetimi eline geçirdi. Eisner 8 Kasım 1918'de Bavyera Sovyet Cumhuriyeti'ni ilan etti.²⁰ Böylelikle Alman toplumu ilk kez cumhuriyet ile tanıştı. Almanya'da monarşiyi kurtarmak için artık çok geçti. Baden böyle bir değişikliğin yaşanacağını biliyordu. 7 Kasım'da Sosyal Demokrat Parti'nin lideri Freidrich Ebert ile buluşan Başbakan Spa'ya gitmiş ve Kayzer'in tahtından feragat etmesini talep etmiştir. Ülke içerisindeki yaşanan politik gelişmeler ve Batı'dan gelen baskıya dayanamayan Kayzer II.Wilhelm 9 Kasım'da tahtından inerek Hollanda'ya gitmiştir. Günlerdir hükümetin kendisine verilmesi gerektiğini söyleyen Ebert ise bu gelişmelerin ardından birdenbire Başbakan oluverdi. Max von Baden anayasaya aykırı bir şekilde yerine Ebert'i halef atamıştı.

9 Kasım 1918 tarihinde gerçekleşen bir başka önemli gelişme ise Almanya'nın en önde gelen devrimci figürlerinden birisi olan Karl Liebknecht liderliğindeki İşçi ve Asker Konseyi Berlin'deki imparatorluk sarayını ele geçirmesiydi. Liebknecht Alman Sovyet'inin kurulduğunu ilan etmişti.²¹ SPD'nin ise karşı hamlesi gecikmedi yönetimi aynı gün ele alan parti bu riski göze alamazdı; ülkenin yönetiminin komünistlere geçmesi onlar için tahammül edilemezdi. İşte tam bu sırada SPD'nin ileri gelen milletvekillerinden Philipp Scheidemann, Wilhemstrasse'de Reichstag balkonundan Alman Cumhuriyeti'nin kurulduğunu ilan etti.²² Scheidemann'ın Almanya'da yeni bir cumhuriyeti ilan etmesine en büyük karşı çıkış Cumhuriyetin ilk başbakanı Ebert'ten gelmiş²³ ancak o andan sonra geri dönüş mümkün olmamıştır. Yeni bir dönem açılıyordu; 1871'den beri süregelen II.Reich İmparatorluğu yok olmuş ve monarşi lağvedilmişti.

Almanya için 9 Kasım aynı zamanda bir seçim günüydü. Almanlar, Liebknecht önderliğinde komünist iktidar ile Ebert'in başbakanlığı yaptığı alelacele ilan edilen cumhuriyet arasında bir seçim yapmak durumunda kalmıştı ve sonuçta cumhuriyeti benimsemişlerdi.

---

²⁰ Fulbrook, s. 22.

²¹ Chris Harman, *Kaybedilmiş Devrim: Almanya 1918-1923*, çev. Cengiz Alğan, Pencere Yayınları, İstanbul 2011, s. 57.

²² A.J. Nicholls, *Weimar and The Rise of Hitler*, The Macmillan Press Ltd, Londra 1979, s.11.

²³ Harman, s. 57.

1.2.2. Ebert – Groener Paktı

Devrim fikrinden hazzetmeyen yeni Başbakan Ebert, ülke içindeki ayaklanmaların cumhuriyetin ilan edilmesiyle bitmeyeceğinin de farkındaydı. İkinci kuşak sosyal demokratların tipik görüşleri Ebert için de geçerliydi. İşçi sınıfının koşullarının iyileştirilmesi için devrimi değil reformu savunuyordu.²⁴ İngiltere tarzı bir parlamenter monarşinin kurulması gerektiğini savunanlardan birisi olmasına rağmen iç ve dış politikadaki Almanya'nın durumu, statüsü ve sahip olduğu şartlar böylesine bir siyasi mekanizmanın kurulmasına izin vermemekteydi. Ebert her ne kadar cumhuriyetin ilan edilmesinden hoşlanmasa da onu, komünist ve Bolşevik saldırılardan koruma görevi de ilk önce kendisine düşüyordu. Bu noktada Ebert'in ve partisinin iş birliği yapacağı güçlü bir ortağa ihtiyacı vardı: Ordu.

Tarihte önemli olaylarda kendisine rol verilen küçük sıradan şeyler vardır. Bir kaza ve acele sonucu ilan edilen Almanya'daki cumhuriyet için ise bu bir telefondur. Dönemin diğer telefonlarından hiçbir farkı olmasa da bulunduğu konum bu telefona anlam kazandırıyor. 998 numaralı bu telefon Berlin Wilhelmstrasse'de Şansölyelik makamında bulunan üç telefondan biriydi. Görevi 9 Kasım 1918 tarihinde gece saat 11'de Almanya Sosyal Demokrat Parti lideri ve cumhuriyetin yeni başbakanı olan Friedrich Ebert ile General Groener arasındaki iletişimi sağlamaktı.²⁵ Telefon çaldığında arayan Ebert'in eski arkadaşı Groener'di. Groener, Kayzer'in tahtan feragat etmesi şartıyla ülkede Bolşevik hareketi ezeceğine dair Ebert'e güvence vermişti. Konuşma sona erdiğinde ordu ile SPD arasındaki bir pakt oluşturulmuştu.²⁶ Böylelikle cumhuriyet aslında oldukça kırılğan zeminin üzerine kurulmuştu. SPD, savaştan sonra orduya kaybettiği itibarı ve yitirdiği gücü bir nevi siyaset arenasında tekrar verecekti. Bu tarihten sonra ordu, yeni Alman siyasetinin temel dinamiklerinden birisi olmuştur. Ordudan emekli General Hindenburg'un 1925'ten 1934'e kadar Cumhurbaşkanlığı yapması; General Ludendorff'un aşırı sağ siyaset ile ilgilenmesi ve darbe planları, Schleicher'in 1928'den 33'e kadar olan zaman dilimindeki siyasi faaliyetleri, kumpasları Weimar'ın mezarının ordu generalleri tarafından bizzat kazılmasına örneklerdir.

²⁴ Gerwarth, s. 117.

²⁵ Sefton Delmer, *Bir Demokrasi Denemesi: Hitler Öncesi Almanya*, Milliyet Yayınları, İstanbul 1978, s.5.

²⁶ Howard M. Sachar, *Avrupa'nın Katli 1918-1942: Siyasi Bir Tarih*, çev. Erdem Gökyaran, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017, s. 25.

Hassas bir zemin üstünde kurulan Weimar'ın bir sorunu daha vardı: Alelacele ilan edilen cumhuriyetin ne bir hükümeti ne de bir anayasası mevcuttu. Bu noktada Ebert-Scheidemann'ın güç merkeziyle iş birliği yapması ise kaçınılmazdı. O dönem için politik gücü elinde bulunduran kesim ülkenin dört bir yanında kurulmuş İşçi ve Asker Konseyleri'ydi. Çoğu İşçi için cumhuriyetin ilan edilmesiyle beraber devrim tamamlanmış görünüyordu. Şimdi ise İşçi ve Asker Konseyleri'ni denetleyen bir yapıya ihtiyaç vardı. Sosyal demokratlar 10 Kasım 1918 tarihinde geçici bir süreliğine kurdukları ve üyelerinin hemen atandığı hükümete "*Halk Komiserleri Konseyi*" adını verdi.²⁷ Konsey 3 SPD'li ve 3 USPD'li üyeden oluşuyordu. Ebert, Scheidemann ve Otto Landsberg SPD'den, Hugo Haase, Wilhelm Dittmann ve Emil Barth ise USPD'nin temsilcileriydi.²⁸ Ebert konseyin başkanı olarak seçilmişti. Yeni seçilen konsey hemen birtakım kararları yürürlüğe soktu. Bunlar:

1. Kuşatma durumu kaldırılacak,
2. Sendika ve toplulukların hakkı sınırlandırma olmadan geri verilecek. Aynı zamanda kamu kurum ve kuruluşlarında çalışanlarda sendikalara üye olabilecek,
3. Tiyatrolardaki sansür uygulamalarına son verilecek,
4. İfade, konuşma ve yazma özgürlüğüne getirilen kısıtlamalar kalkacak,
5. Din özgürlüğü garanti altına alınacak,
6. Tüm siyasi suçlular af kanunu ile salıverilecekti.²⁹

1.2.3. Komünist Devrimin Başarısızlığının Nedenleri ve Rusya Örneği

Almanya'da 1918 yılının Kasım ayında ülkenin her tarafında kurulmaya başlayan devrim konseyleri Rusya'daki örneklerine çok benzemesine rağmen başarılı olamamalarının altında tecrübesizlik ve SPD'nin toplumsal değişimler için önerdiği müdahaleci ve ayaklanmacı anlayış yerine parlamento ve demokrasi endeksli bir anlayış yatıyordu. İşçiler ve greve giden binlerce kişi konseyleri demokratik işlevleri olan geçici yasama

²⁷ Gerwarth, s. 116.

²⁸ Council of the People's Deputies, Erişim Tarihi: 4 Mart 2020, https://en.wikipedia.org/wiki/Council_of_the_People%27s_Deputies

²⁹ Ralph Haswell Lutz, *The German Revolution 1918-1919*, Stanford University Press., California 1922, ss. 72-73.

organları olarak görmüş ve hareketi siyasi bir zeminin üstüne oturtamamışlardır.³⁰ Cumhuriyetin ilanıyla beraber devrimin tamamlandığı düşünülmüştür.

Alman proletaryasının, Rus proletaryası kadar proleter bilince sahip olmayışı devrimin başarısızlığında bir başka faktördür. Ruslar devrimi 1905'te, 1917'nin Şubat ve Ekim aylarında tecrübe etmiş devrim bilinci kazanmışlardır. Alman işçiler ise SPD ve ondan ayrılan USPD'nin sosyalist olduğunu ve devrimi yönlendirebilecek partiler olduğunu düşünmüşlerdir. Ancak SPD Karl Marx'ın devrim anlayışının tersine reformlarla devrime gidilebileceğini düşünen bir partidir. 1914 yılından sonra kimlik değiştirerek sosyalist çizgiden burjuva-liberal çizgiye geçiş yaptığı söylenebilir. Bu süreçte devleti ortadan kaldırmaktansa devleti kullanmayı tercih etmiştir.³¹ USPD'nin ise düşünce olarak SPD'den farkının olduğunu söylemek mümkün değildir. 1917 yılında SPD kongresinde Almanya'nın savaşa devam etmemesi gerektiğini savunan sosyalist milletvekilleri tarafından kurulan USPD'nin görüşleri tıpkı SPD gibi burjuvazinin üstünlük siyaseti üzerine kuruludur. USPD adına söylenebilecek en önemli şey kuşkusuz parti içerisindeki radikal sol kanat olan "*Spartakistler*"dir. Bu kanat ileride Alman siyasetinin en önemli partilerinden birisi olan KPD'nin öncüsüdür.

Almanya ve işçi sınıfı söz konusu olduğunda ortada büyük bir paradoks vardır. Proletarya devasa sayısına rağmen devrimi başarıya ulaştıramamıştır. Almanlar ne kadar kapitalist olursa olsun işçi sınıfı da bir o kadar burjuvazinin ilkelerini içselleştirmiştir. SPD ise devrim konusunda tecrübesi ve bilinci olmayan bu hareketi kendi menfaatleri doğrultusunda yönlendirmiştir.³²

Almanya'da toplumun büyük çoğunluğunun komünizme nazaran cumhuriyet fikrini benimsemesinde Almanya'daki burjuvazinin rolü de büyüktür. Her şeyden önce Alman orta sınıfı Marksist bir genişlemeye engel olabilecek mali kaynaklara sahiptir. Rusya'da ise Bolşevikler'i devirebilecek güçlü bir orta sınıftan söz etmek mümkün değildi. Ancak Almanya'da iş adamları esnaf ve zanaatkarların bulunduğu *Mittelstand*³³ örgütü vardı.

³⁰Murray Bookchin, *Spartakistlerden İspanya İç Savaşına, Devrimci Halk Hareketleri Tarihi 4*, çev. Akın Sarı, Dipnot Yayınları, Ankara 2014, s. 45-46.

³¹ Bookchin, s. 47-50.

³² Bookchin, s.50

³³ Mittelstand: Almanya ekonomisinin belkemiğini oluşturan küçük ve orta işletmeler örgütü. Alman siyasi tarihinde sağ kanat ve muhafazakarpartiler için son derece önemli bir yeri olan ve Weimar döneminde sağ partilerin sosyalistler ve komünistlere karşı bir propaganda enstürümanı olarak kullandığı Mittelstand günümüzde hala varlığını devam ettirmektedir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Thomas Childers, "The Social Language of Politics in Germany: The Sociology of Political Discourse in the Weimar Republic", *The American Historical Review*, Cilt 95, sayı 2, Nisan 1990, s. 346-347.

Dahası mülk sahibi sınıflar, işçilere karşı düzenlenen vergi yasalarında hep Kayzer'in tarafında yer almışlardı. Komünizm ise tüm bunların sonunun gelmesi demektir. Mülk sahibi sınıfların siyasi olarak birbirlerinden ayrılmasına rağmen Doğu'dan gelen "Kızıl Tehdit" onları ortak bir amaç için birleştirmişti: Devrimi ezmek. Lenin Rusya'da başlayan devrimin tüm dünyaya Almanya kanalıyla yayılacağını ve devrimin dilinin Almanca olmasını beklerken Almanya'daki karşı devrim dalgası 1918'de ve devam eden yıllarda komünizme karşı başarılı olmuştur.³⁴

1.2.4. KPD'nin Kurulması ve Spartakist Ayaklanma

9 Kasım'da Berlin'de cumhuriyetin ilan edilmesi ve 11 Kasım'da Müttetiklerle imzalanan ateşkes antlaşması Almanya'daki tansiyonun bir nebze olsun düşeceğini bekleyenler için hayal kırıklığıyla sonuçlanmıştı. Alman topraklarında hiçbir Müttetik Kuvveti askerinin bulunmaması, halkın "sırtımızdan bıçaklandık" mitine inanmasına neden oluyordu. Üstüne üstlük yeni Başbakan Freidrich Ebert'in Batı Cephesi'ndeki birliklerinden terhis olup Almanya'ya geri dönen askerleri büyük bir coşkuyla "Sizi hiçbir asker yenemedi" diyerek karşılaması büyük bir şüphe uyandırıyor. İnsanlar, Almanya'nın savaşı kaybettiğine inanmakta güçlük çekiyorlardı. Savaşın ekonomik ve toplumsal sonuçları ağır olmuş, toplum büyük bir kutuplaşmanın içerisine girmişti. Savaşı kaybeden Yüksek Askeri İdare sosyalistleri ve Yahudileri suçlamasına rağmen yeni ilan edilen cumhuriyet sosyalist kanat ile ordunun iş birliği temeli üzerine oturtulmuştu. Ortada büyük bir dilemma vardı. Sol ve sağ radikaller partiler cumhuriyeti tanımıyor, komünistler devrim isterken, milliyetçi cephe ise yeniden savaş naraları atıyordu. Almanya günden güne eşsiz bir deneyimin içerisine doğru sürüklenmekteydi.

Eski subaylar liderliğinde monarşi ve militarizm yanlısı gönüllü birlikler Almanya'da Kasım ayından itibaren devam eden devrim dalgasını sert bir biçimde bastırmakla görevliydi. Güçlerini 9 Kasım'da Ebert ile Groener arasında gerçekleşen pakttan alıyorlardı. *Freikorps* ismi verilen bu muhafazakâr, monarşist oluşum için Troçki, Lenin, Radek, Liebknecht ve Luxemburg en büyük düşmanlardı.³⁵ Olası bir Spartakist ayaklanmada Süvari Birlikleri ve İmparatorluk Orduları'na güvenemeyecek olan Ebert'in

³⁴ C.J.Wrigley, s. 213-217.

³⁵ Annelies Laschitzka, Rosa Luxemburg: Her Şeye Rağmen Tutkuyla Yaşamak, çev. Levent Bakaç, Yordam Kitap, İstanbul 2019, s. 460.

isteğiyle kurulan bu özel kuvvetlerin resmi görevi Almanya'nın doğu sınır komşusu Polonya ile olan sınır anlaşmazlıklarını çözmek için kurulan bir ordu görünümündeydi. Ancak asıl görevi ise sözde yeni ilan edilen cumhuriyetin köklerini sağlamlaştırmak ve komünizm tehlikesini defetmekti.³⁶ *Freikorps* Alman siyaset dünyasının temel yapı taşlarından birini oluşturdu. Ordu ve siyasetin iç içe geçtiğinin en bariz örneğiydi. Devrim düşmanı olan bu oluşum *Spartakusbund* hareketinin sonunu getirmişti.

1918'de alınan yenilgiden ve kayıtsız şartsız teslim olunduktan sonra Almanya için her günün, her saatin yeni siyasi, ekonomik ve toplumsal hareketlere gebe olduğunu söylersek yanılmış olmayız. Küçük çaplı yeni siyasi partiler, örgütler, paramiliter oluşumlar, dernekler hiç olmadığı kadar hızlı adeta bölünerek çoğalıyordu. Her yeni hareket Almanya'nın kurtuluşunun formülünün kendisinde olduğunu iddia ediyor ve halka katılım çağrısında bulunuyordu. Herkes Almanya için şansını denemek istiyordu. Nitekim Nasyonal Sosyalist Hareket'in lideri Adolf Hitler'de gözlemci olarak Münih'te Alman İşçi Partisi'nin (DAP) toplantılarına katılmış partinin doktrinlerinden etkilenmiş ve böylelikle siyasete atılmaya karar vermiştir. Ancak 1918-1919 aralığında Alman siyaseti için en önemli hareket kuşkusuz sosyalist-komünist hareketti. SPD ve USPD ülkenin en büyük partileriydi ve kâğıt üstünde iki parti de devrimciydi. Ülkede geçici olarak yönetimi elinde tutan Halk Komiserleri Konseyi bu iki partinin mensuplarından oluşuyordu. Yerel yönetimler İşçi ve Asker Konseyleri tarafından idare ediliyordu.

Cumhuriyet için belirleyici tarihlerden birisi ise Aralık ayının ortasındaki ilk ulusal İşçi ve Asker Konseyleri toplantısı olmuştur. 16 Aralık 1918'de gerçekleşen ve tüm ülkedeki İşçi ve Asker Konseyleri'nin hazır bulunduğu bu toplantı "*Büyük Kongre*" olarak adlandırılmıştır. Düzendan ve reformdan yana olan SPD bu kongrede konseylerin kaldırılmasından yana bir tutum içerisindeyken USPD'nin sol kanadı içerisinde yer alan ve kendilerini "*Spartakist Hareketi*" olarak tanımlayan Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg liderliğindeki oluşum ise tüm iktidarın işçi ve asker konseylerine devredilmesini savunuyordu.³⁷ Kongrenin sonucunda Spartakistler'in talepleri reddedilmiş, SPD devrimin sonlandığını ve parlamenter rejime geçilmesi için seçimlerin 19 Ocak 1919 tarihinde yapılmasını karar almıştı. Seçim kararına sinirlenen Luxemburg, parlamenter çoğunluğun kararlarıyla sınıf mücadelesine dayanmayan sosyalizmi, küçük

³⁶ Bookchin, s. 70-72.

³⁷ Haluk Yurtsever, *Özgürlük ve Örgütlülük*, Yordam Kitap, İstanbul 2007, s. 274

bir burjuva yanılması olarak gördü.³⁸ Spartakistler'in hareketi sokaklarda devrim tamamlanıncaya kadar devam edecekti.

24 Aralık'ta *Volksmarinedivision*³⁹ kongrede alınan kararları tanımadı ve Berlin Kent Sarayı'nı işgal etti, şehir kumandanı Otto Wells'i esir aldılar. Devrim sokaklarda direnmeye devam ediyordu. Ünlü Ukraynalı sosyalist lider Troçki, devrimi öldüren SPD'nin aksine Alman Devrimi'nin emekleme aşamasında olduğunu söylüyordu.⁴⁰ Spartakistler ise bu süreçte USPD'yi pasif bir siyaset izlemekle suçluyorlardı. Nihayetinde USPD, SPD ve parti iç kanadından gelen baskılara dayanamayarak Kongre'den 13 gün sonra 29 Aralık 1918'de Halk Komiserleri Konseyi'nden çekildiğini açıkladı. SPD artık ülkede tek yönetici parti konumundaydı. Komiteleri ve konseyi yönetiyor orduyla iş birliği içerisinde harekete geçiyordu. USPD'nin attığı bu geri adım bir bakıma partinin sonu oldu. Parti 1931 yılına kadar varlığını sürdürmüş hatta 6 Haziran 1920'deki seçimlerde parlamentodaki en büyük ikinci parti olsa bile bu tarihten sonra oyları KPD ile SPD arasında paylaşılacaktı. 1924 seçimlerinde ise oylarını %1'e dahi yaklaştıramayan parti milletvekili çıkaramadı.⁴¹

USPD'nin konseyden çekilmesinden bir gün sonra Spartakist kanadın liderleri Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg Almanya Komünist Partisi'ni kurduklarını ilan ettiler. Bu partinin iki savaş arası dönemde Weimar siyasal ve toplumsal hayatı için önemi son derece büyüktür. KPD bir bakıma şartların oluşturduğu zorunlulukların bir sonucuydu. SPD'nin sosyalizmden uzaklaşarak liberal-burjuva siyaseti izlemesi; USPD'nin pasifize olmuş karakteri ve sindirilmesi ülkede devrimci bir partiye ihtiyaç duyulduğunu gösteriyordu. Ancak bu parti de Almanya'da sosyalist ihtilali başlatmak için yeterli olmayacaktı.

KPD kurulduktan sonra fraksiyon farklılıkları ertesi gün kendisini gösterdi. Liebknecht ve Luxemburg devrimin hangi siyasal zemine oturtulacağı ve nasıl gerçekleşmesi gerektiği konusunda fikir birliğine sahip değillerdi. Proletaryanın bilinci ve devrimci pratik konusunda çatışma içerisindeydiler.

Liebknecht ve kendisini destekleyenler devrimin başarıya ulaşması için Sovyet Rusya'nın desteğine ihtiyacı olduğunu düşünmüşlerse de Luxemburg için bu düşünce kabul

³⁸ Bookchin, s. 55.

³⁹ Halk Donanma Birliği

⁴⁰ Bookchin, s.44.

⁴¹ "Elections in the Weimar Republic", Historical Exhibition Presented by The German Bundestag, Deutscher Bundestag, 2006.

edilemezdi. Böyle bir destek sonrasında Alman Devrimi'nin Bolşevik tipi bir elitizime evirileceğini vurguladı. Proleterya'nın eğitilmesi ve devrimci bir bilinç kazanması gerektiğinin altını çizdi.⁴² Rosa, Almanya'nın içinde bulunduğu koşullarda demokrasi ve diktatörlüğün tartışılmaması gerektiğini asıl sorunun burjuva demokrasisi mi yoksa sosyalist bir demokrasi mi olduğunun farkına varılmasını istedi. Zaten kendisi için proletarya diktatörlüğü sosyalist demokrasiyle eş değerdirdi.⁴³ Luxemburg, Liebknecht'in benimsediği Leninci bakış açısının⁴⁴, Almanya'yı kitlesel bir felakete ve diktatörlüğe götüreceğini belirtiyordu.⁴⁵ Ancak Almanya'da olaylar Luxemburg'un yönetemeyeceği kadar hızlı geliyordu ve Liebknecht halk arasında oldukça popüler bir karakterdi.

Berlin, *Kızıl Devrim*'in kalesi konumundaydı. Şehrin her sokağında barikatlar kurulmuştu. Devrim, varlık yokluk mücadelesi veriyordu. Sokak çatışmaları ve grevler şehrin her yerindeydi. Çatışmaların en şiddetli olduğu yerler Wedding, Gesundbrunnen gibi işçi mahalleleriydi. Devrim kenar mahallelerden Berlin'in merkezine doğru akıyordu. Kentin iki önemli askeri kuvveti üzerinde devrimcilerin kontrolü vardı: Denizci Alayı ve Karl Emil Eichhorn'un Polisi. Devrimin karşısında durmaya çalışanlar ise liderliğini Gustav Noske'nin yaptığı Freikorps'un gönüllü birlikleriydi.⁴⁶

1919 yılına gelmeden hemen önce kurulan KPD kendisini devrimi yönlendirebilecek ve siyasal bir zemine oturabilecek parti olarak düşünüyordu. Her ne kadar Luxemburg, sokaklara çıkılmasından yana olmasa da devrimin boyutu her geçen gün daha da büyüyordu. Nihayetinde komünistler için harekete geçmek isteyen Liebknecht ve komünistler için düşünen bir zihin Luxemburg devrimin iki önder figürü olarak ön plana çıktılar.⁴⁷ Almanya'da komünist bir ayaklanmanın meydana geleceği aşıkardı. Spartakistlerin yayın organı "*Rote Fahne*"⁴⁸ aralık ayından itibaren insanları sokağa devrimi savunmaya davet ediyor; ekonomik, siyasal, toplumsal ve sosyo-kültürel taleplerini dile getiriyordu.⁴⁹ Ayaklanmaların, grevlerin ve çatışmaların boyutu öyle bir

---

⁴² Sachar, s. 28.

⁴³ Laschitzka, s. 456.

⁴⁴ Savaş, devrimin hızlandırıcısıdır.

⁴⁵ Sachar, s. 32

⁴⁶ Harman, s. 92.

⁴⁷ Gerhard P. Bassler, "The Communist Movement in the German Revolution, 1918-1919: A Problem of Historical Typology?", *Central European History*, Cilt. 6, No. 3, 1973, s. 250.

⁴⁸ 1876 yılından beri Almanya'da sosyalistlerin ve komünistlerin yayın organı olan gazete 1918 yılında Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg tarafından Spartakist Birliği'nin yayın organı olarak kullanıldı. 1 Ocak 1919 tarihinden itibaren Alman Komünist Partisi'nin (KPD) resmi yayın organı oldu. Gazete bugün hala Almanya'da yayın hayatına devam etmektedir.

⁴⁹ Rosa Luxemburg, *Spartakistler Ne İstiyor?*, çev. Ragıp Zarakolu, İstanbul 2012, s. 152-157.

hale geldi ki Ebert, hükümeti Berlin'den başka bir bölgeye taşımaya bile düşünmüştü. Ebert'in bu tavrı Freikorps'u tedirgin ediyordu. Freikorps Berlin'i devrimcilerin kontrolüne bırakmak istemiyordu. Özgür Birlikler ve sosyal demokratlar karşı devrimin en önemli kozlarından birini oynamaya hazırlanıyordu.⁵⁰

Başkent'te tetiği çeken olay ise devrimcilerin kontrolü altında olan Berlin Polis Kuvvetleri'nden Komutan Eichhorn'un 4 Ocak 1919'da görevden alınmasıydı. Eichhorn polis şefliğinin yanı sıra SPD'ye en sert eleştiri getiren meşhur USPD'li bir politikacıydı. KPD sokaklarda USPD'ye destek veren işçilerin harekete katılması için bu görevden alınmanın tamamen siyasi amaçlara hizmet ettiğinin propagandasını yaptı. Hükümetin bakış açısına göre, Eichhorn'un görevden alınması, USPD'nin Aralık ayı sonunda Halk Komiserleri Konseyi'nden çekilmesinin mantıklı bir sonucuydu. Ancak bu aynı zamanda radikal solun Berlin'de gücünü ve etkinliği kaybetmesi anlamına gelmekteydi.⁵¹

Eichhorn'un görevden alınmasıyla Spartakistler tarihe "*Ocak Kalkışması*" olarak geçecek geniş çaplı eylemlere başladılar. Spartakistler gazete bürolarını işgal ediyor; aralık ayında hükümsüz kılınan Devrimci Komiteler'in tekrar iş başına geçmesini ve Ebert-Scheidemann hükümetinin istifası istiyorlardı.⁵² Ancak KPD'nin ayaklanma için bir stratejisinin olmaması kafalarda soru işareti oluşturuyordu. Düzensiz İşçi ve Asker konseylerini kontrol altına alıp tek bir hedefe yöneltmek mümkün gözükmüyordu. Freikorps ise bunun aksine gönüllü birliklerden oluşmasına rağmen planlı bir imha kuvvetiydi. Örgüt en büyük meydanlardan en küçük sokaklara kadar devrimci avına çıkmıştı.

SPD'nin Spartakist ayaklanmasına verdiği reaksiyon beklenilenden çok büyük olmuştu. Devrimden ve devrim fikrinden büyük bir günahmışçasına nefret eden Ebert'in Gustav Noske komutanlığındaki Freikorps'u sokakları adeta savaş alanına çevirmişti.⁵³

Spartakist Birliği en sert darbeyi 6 Ocak 1919 tarihinde aldı. Yüzlerce kişinin öldürüldüğü günden sonra devrimin halihazırda zaten düzensiz ve bir strateji oluşturmaktan yoksun olan birlikleri dağıldılar. Kurulduğu ilk günden beri sokaklarda burjuvaziye karşı proletaryanın savaşını veren KPD'nin liderleri bu tarihten sonra karşı devrim muhafızları tarafından öldürülecekleri 15 Ocak 1919 tarihine kadar gizli evlerde sürekli yer

⁵⁰ Harman, s.92.

⁵¹ Hans Mommsen, *The Rise and Fall of Weimar Democracy*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2017. s. 36.

⁵² Eberhard Kolb, *The Weimar Republic*, Routledge, Londra 2005, s. 16.

⁵³ Stephen J. Lee, *The Weimar Republic*, Routledge, Londra 1998, s. 6.

değiştirerek yaşadılar. 15 Ocak'ta Gustav Noske'nin birlikleri tarafından yakalanarak Eden Oteli'ne götürülmek üzere araçlara bindirilen Rosa Luxemburg ve Karl Liebknecht yargısız infazla öldürüldü. Luxemburg öldürülene kadar dayak yedikten sonra ölü bedeni Landwehr Kanalı'na atıldı. Karl Liebknecht hakkındaki iddia ise kaçarken vurulduğu yönündeydi.⁵⁴ İki önemli liderin ölümünden sonra Alman Devrimi telafi edilemeyecek kadar büyük yaralar aldı. Devrim başarısızlıkla sonuçlanmıştı. Almanya'da 11 gün süren sokak çatışmalarında binlerce insan Freikorps tarafından öldürüldü.

1.3. Problemler Yılları (1919-1923)

Weimar Cumhuriyeti ömrünün ilk yıllarında büyük bir varlık yokluk mücadelesi vermiştir. Yeni ve genç cumhuriyet içeriden ve dışarıdan pek çok siyasi, ekonomik saldırılara maruz kalmıştır. Sağ kanattan gelen darbe tehditleri, Ruhr bölgesinin işgali ve Alman Markı'nın Amerikan doları karşısında erimesi, siyasi bölünmüşlükler, uyuşmazlıklar, koalisyon kabinelerinin başarısızlıkları Weimar'ın can çekişmesine neden oluyordu.

1.3.1. İlk Seçimler ve Weimar Anayasası

15 Ocak 1919'da Liebknecht ve Luxemburg'u öldürülmesiyle beraber Spartakist Birliğine mensup olan komünistler Almanya'nın çeşitli bölgelerine kaçmaya başladılar. Freikorpslar ülkenin her yerinde adeta devrimci avına çıkmışlardı. Spartakistler görüldükleri yerde vurularak öldürülüyordu.

Kurt Eisner'in Bavyera'da ilan ettiği Sovyet Cumhuriyeti'nin ömrü de çok uzun olmadı. Eisner'in Şubat ayında öldürülmesinin ardından Nisan ayında Münih'te yeni bir sosyalist cumhuriyet kurulsa da uzun ömürlü olamadı. Freikorps birlikleri adeta büyük bir coşkuyla devrimci muhalifleri ortadan kaldırdılar. Bu tarihten sonra Bavyera radikal sağ oluşumların yuvası haline geldi.⁵⁵

Spartakistler'in isyanının sona ermesinin ardından seçimler planlandığı üzere 19 Ocak 1919 tarihinde yapıldı. SPD beklenmedik bir başarı elde ederek seçimde lider parti olsa bile tek başına iktidar olacak çoğunluğu sağlayamadığı için koalisyon kurmak zorunda

---

⁵⁴ Laschitz, s. 474.

⁵⁵ Fischer, s.77.

kaldı.⁵⁶ Çoğunluk sosyalistlerden ayrılarak şansını denemek isteyen USPD ise beklenen oy oranına ulaşamayarak 5.büyük parti olarak kaldı. KPD doğal olarak seçimlere katılmama kararı almıştı. Ancak her şeyden önce Cumhuriyet tarihinin ilk seçimlerinin gösterdiği çok önemli bir şey vardı: Halk hala monarşi yanlısı burjuvazi partilere güveniyordu. Bu partiler seçimleri hedeflerine ulaşmak için bir amaç olarak gördüler. Almanya'da 19 Ocak 1919 tarihli parlamento seçim sonuçları aşağıdadır:

SPD: %37,86 Z: %19,67 DDP: %18,56 DNVP: %10.27

USPD: %7,62 DVP: %4.43 Diğer: %1.59⁵⁷

Seçimlerin ardından SPD'nin koalisyon çalışmaları başlamıştı. SPD'nin başbakan adayı Scheidemann, Zentrum ve DDP'nin kapısını çalmaya gitti. Bu iki partide cumhuriyet fikrini tam olarak benimsemeseler bile yönetimde kalmanın iyi olduğunu düşünerek SPD'nin koalisyon teklifini istemeden de olsa kabul ettiler. Böylece dışarıdan 4 bağımsız aday ile 20 Şubat 1919 tarihinde Cumhuriyet'in ilk koalisyonu kurulmuş; bakanlar kurulu oluşturulmuştu. Yeni kabinede 5 Bakanlık DDP için, 3 bakanlık ise Zentrum için ayrılmıştı. Yeni kabine şu şekildeydi:

Başbakan: Philipp Scheidemann- SPD

Başbakan Yardımcıları- Maliye Bakanları: Eugen Schiffer ve Bernard Dernburg- DDP

Dışişleri Bakanı: Ulrich von Brockdorff-Rantzau – Bağ.

İçişleri Bakanı: Hugo Preuss- DDP

Ekonomi Bakanı: Rudolf Wissell- SPD

Tarım Bakanı: Robert Schmidt- SPD

Emek Bakanı: Gustav Bauer- SPD

Savunma Bakanı: Gustav Noske- SPD

Posta Bakanı: Johannes Giesberts- Zentrum

Hazine Bakanı: Georg Gothein- DDP

Sömürge Bakanı⁵⁸: Johannes Bell- Zentrum

⁵⁶ Fischer, s.78.

⁵⁷ Eyaletler ve ülke geneli ayrıntılı seçim sonuçları için bkz. Caramani, ss. 426-427.

⁵⁸ Paris Barış Konferansı sonlanana kadar görev yapan bakan.

Sandalyesiz Bakanlar: Eduard David – SPD

Matthias Erzberger – Zentrum

Georg Gothein- DDP

Prusya Savaş Bakanı*: Walter Reinhardt – Bağımsız

Denizcilik Bakanı*: Adolf von Trotha – Bağımsız

Ekonomik Demobilizasyon Bakanı*: Joseph Koeth – Bağımsız.

Weimar Cumhuriyet'i tarihinde seçimlerde kullanılan "Nispi seçim sistemi" yüzünden hiçbir parti tek başına çoğunluğu sağlayarak iktidar olamamıştır. Cumhuriyet tarihi boyunca koalisyonlarla yönetilmiştir.⁵⁹

Scheidemann'ın Cumhurbaşkanı Ebert himayesinde oluşturduğu kabineyle beraber yeni seçilen vekillerin toplanmak ve faaliyete geçmek için bir merkeze ihtiyacı vardı. Berlin seçilemezdi. Şehirde "kızıllar" ağırlıktaydı ve cumhuriyet için tehlike teşkil ediyorlardı. Yeni merkez kültürel açıdan oldukça zengin bir şehirdi: Weimar. Thüringen eyaletinin küçük şehirlerinden birisi olan Weimar Goethe'nin doğduğu topraklardı. Herder ve Schiller hayata gözlerini burada yummuştu. Şehir, sanat ve felsefenin başkenti gibiydi. Yeni bir demokrasi için akla yatkın bir tercihti. Gücün kuzeyden merkeze taşınması anlamına geliyordu. Emperyalizm ilkelerinin rafa kaldırılarak yerine idealizmin savunulacağı bir kentti Weimar.⁶⁰

6 Şubat 1919 tarihinde yeni ulusal meclis Weimar şehrinde Ulusal Tiyatro Salonu'nda çalışmalarına başladı.⁶¹

Yeni ilan edilen demokrasinin her şeyden önce bir anayasaya ihtiyacı vardı. 16 Aralık'ta gerçekleşen İşçi ve Asker Konseyleri toplantısında en önemli gündem maddelerinden birini anayasa oluşturuyordu. Toplantı başkanı Richard Müller anayasa ve meclis fikrine kat'i surette karşı çıksa da Ebert liderliğindeki çoğunluk sosyalistler anayasadan yanaydı. Ebert cumhuriyet, demokrasi anayasal meclis gibi fikirlere karşı olsa da ülkenin içinde bulunduğu durumda devrimcilerden ve revizyonistlerden kurtulmanın tek yolunun bu olduğunu biliyordu.⁶²

---

* kabinede oy kullanma hakkı olmayan bakanlar

⁵⁹ Kurudere, s. 45.

⁶⁰ Kurudere, s.42

⁶¹ Fischer, s.79.

⁶² Kurudere, s. 35.

Weimar Cumhuriyet’inde anayasa çalışmaları hükümetin kurulmasının hemen ardından başlamıştır. Anayasanın mimarı ilk oluşan kabinede İçişleri Bakanı tayin edilen Hugo Preuss’dur. 1860 yılında Yahudi kökenli bir ailenin çocuğu olarak Berlin’de dünyaya gelen Preuss, henüz 25 yaşındayken anayasal reformlara ilişkin ilk makalesini yayımlamıştır. Yayımladığı bu makale Kayser III.Frederick’e kısa hükümdarlığında süresince yönetsel reformlar konusunda büyük umutlar vermiştir. 1906 yılında Berlin’de anayasa profesörü unvanını alan Preuss 1917 yılında *Handelshochschule*’nin rektörü olarak görev yaptığı sırada Almanya’yı anayasal monarşi sistemine geçirmek için gereken değişiklikleri kaleme aldı. 1918 yılında Halk Komiserleri Konseyi tarafından İçişleri Bakanlığı’na atanan Preuss yeni düzenin yeni bir anayasa gerektirdiğinin farkındaydı. Kasım 1918’de yazdığı anayasa taslağı parlamento tarafından Temmuz 1919’da birtakım düzenlemelerden geçtikten sonra kabul edildi. Preuss’un kafasında anayasa taslağı aslında iki temel noktayı işaret ediyordu: Demokrasi ve Birlik. Preuss Almanya’daki bölünmüşlüğe son vererek ayrı ayrı Alman devletleri değil de tek bir Almanya’ya vurgu yapıyordu. Ancak başta kendisi olmak üzere anayasayı hazırlayanlar ülkenin yönetici devleti Prusya’dan çekiniyorlardı. Weimar öncesi II.Reich’in tartışmasız lideri Prusya idi. Bunun yeni cumhuriyette tekrarlanmasını istemiyorlardı. Almanya’yı tek bir ülke olarak görmek ve tek bir merkezden yönetilmesini sağlamak Preuss’un kafasındaki anayasanın temeliydi. Ancak Alman devletlerinin itirazları -özellikle Prusya-sonucunda böyle bir şey mümkün olmamıştır ve Weimar Almanyası Anayasası’nda Almanya’nın federatif yapısının devamına karar verilmiştir.⁶³ Haziran 1919’da Versay Antlaşması kararlarını protesto etmek amacıyla İçişleri Bakanı görevinden istifa etti. 1925 yılında ölene kadar Prusya meclisinde görev aldı.⁶⁴

Weimar Cumhuriyeti anayasası temelde iki ana bölümden oluşmaktadır:

1. Devletin Yapısı ve Görevleri (Madde 1-108)
2. Almanların Temel Hak ve Yükümlülükleri (Madde 109-165)⁶⁵

Yeni anayasa imparatorluk fikri ile cumhuriyeti,⁶⁶ liberal burjuva ideolojisi ile muhafazakarlığı yan yana getiriyordu. Her ne kadar ABD, Britanya ve Fransa örnek

⁶³ Kurudere, s.44.

⁶⁴ C.Paul Vincent, *A Historical Dictionary of Germany's Weimar Republic 1918–1933*, Greenwood Press, Westport Connecticut London 1997, ss. 369-370.

⁶⁵ Kurudere, s.44.

⁶⁶ Fischer,s. 81.

alınsa da⁶⁷ geçmiş ile gelecek bu anayasada bir bakıma birleşiyordu. Weimar Cumhuriyeti döneminde anayasada cumhurbaşkanına verilen otoriterlik, devletin resmi adının Alman İmparatorluğu olması ve devlet başkanının “*Reichspräsident*”⁶⁸ olması imparatorluk düşüncesinin varlığını gösteren emarelerdi. Anayasa her ne kadar Hugo Preuss’un elinden çıkmış ve ufak değişiklikler sonucunda parlamentoda kabul edilmişti.

Tıpkı II.Reich gibi cumhuriyette iki kanatlı bir parlamentodan meydana gelmekteydi. Reichstag ve Reichstrat yeni cumhuriyetin iki eski parlamentosuydu. Reichstag üyeleri doğrudan seçimle gelirken Reichstrat’ta ise durum biraz farklıydı. Alman Federal Meclisleri (Lander) Reichstrat üyelerini dolaylı bir seçimle belirliyordu.

Anayasa devletin bir cumhuriyet olduğunu ve gücün halkın iradesinden geldiğini söyleyerek başlıyordu. Bu Almanlar için eşsiz bir durumdu. Güç tarihleri boyunca ilk defa kendilerindeydi ve anayasa ile güvence altına alınmıştı. Artık kral, kayser ya da “Bismarck” yoktu. Milletvekilleri halkın temsilcileriydi ve kadınların oy kullanma hakkı vardı.⁶⁹ Artık güç halkta ve onun temsilcisi Reichstag’da idi.⁷⁰

Başbakan, Cumhurbaşkanı tarafından belirleniyordu ancak Reichstag’ın onayına ihtiyacı vardı. Anayasayı hazırlayanlar başbakanın parlamentoda çoğunluğa sahip olmasını tasarlamışlardı. Milletvekillerinin her biri yasa tasarısı verebiliyorlardı ancak ve ihtiyaçları olan tek şey oy çokluğu idi. Reichstag yasayı veto etme hakkına sahip olsa bile vekillerin üçte ikilik çoğunluğu vetoyu reddederse yasa cumhurbaşkanının önüne geliyordu.⁷¹

Ne var ki demokrasilerin ve seçim sistemlerin bazen kusurları olabilir. Weimar Anayasası’ndaki birinci ölümcül hata ise 22. Madde ile başlıyordu. Nispi seçim sisteminden bahseden⁷² madde 60.000 oy alan her partinin Reichstag’da temsil edilmesine olanak veriyordu.⁷³ Bu madde Weimar’ın tarihi boyunca koalisyon hükümetleri ile yönetilmesine ve istikrarsız zamanlar geçirmesine neden olmuştur. Öyle

---

⁶⁷ Storer, s. 78.

⁶⁸ <https://www.weimarer-republik.net/themenportal/personen-who-is-who-der-weimarer-republik/staat/reichspraesident> (Erişim Tarihi: 08.09.2021)

⁶⁹ Kurudere, s. 44.

⁷⁰ Storer, s. 79.

⁷¹ Storer, s.80-81.

⁷² Kurudere, s.44.

⁷³ Fischer, s. 82.

ki Weimar Cumhuriyeti sonlandığında parlamentoda yedi büyük partinin yanı sıra 33 küçük parti temsil ediliyordu.⁷⁴

Weimar Anayasası'ndaki ikinci büyük sorun güç dengeleme amacıyla yapılan maddelerdeydi. Cumhuriyet bu maddelerin sonuçlarını çok ağır ödeyecekti. Anayasa cumhurbaşkanına verdiği yetkiler ile kendini ve Reichstag'ı kısıtlıyordu. 50. Madde Cumhurbaşkanı'nın verdiği talimat ve kararların başbakan veya yetkili bakan tarafından denetlenebileceğini ve reddedilebileceğini söylerken; 53.madde Cumhurbaşkanı'na başbakan ve bakanları görevden alma hakkı veriyordu. 43.Madde Cumhurbaşkanı'nın Reichstag'ın önergesi ile 7 yıl dolmadan görevinden halk oylamasıyla azledilebileceğini söylerken; 25.madde Cumhurbaşkanı'na Reichstag'ı fesih hakkı tanıyordu.⁷⁵

Ancak Weimar Anayasası'nda öyle bir madde vardı ki tüm maddelerin üstündeydi. Cumhuriyetin mezarını kazan madde yine kendi anayasasının içindeydi. 48. Madde anayasanın en zehirli ve ölümcül maddesiydi. Cumhurbaşkanı bu maddeye dayanarak Reichstag'ı feshetme hakkını elinde bulunduruyor, ordunun ve polisin yardımıyla kamu düzenini sağlama yetkisini kazanıyordu.⁷⁶ Cumhurbaşkanı'na neredeyse keyfi diktatörlük yetkileri veren bu madde, temel insan haklarını güvence altına alan 7 maddeyi hükümsüz kılıyordu.⁷⁷ Cumhuriyet tarihinin son üç yılındaki pek çok karar bu maddeye dayanarak alınmıştı.⁷⁸ 48. Madde parlamenter kabinelerin yerine başkanlık kabinelerinin oluşturulmasına neden olmuştur. Başkanlık kabinelerinin ilk başbakanı Heinrich Brüning 48.maddenin gücüyle koltuğuna oturmuş bu güçle ülkeyi yönetmiş ve yine bu güçle koltuğundan alınmıştı. Weimar tarihinin son 4 başbakanı da başkanlık kabinesi sistemi ile iktidarda kalmışlardır. Anayasadaki imparatorluk ve muhafazakarlık mantığı yukarıda bahsedilen bu maddelerde yatıyordu. Cumhurbaşkanı'nın eline verilen bu sınırsız güç özellikle 1930'dan sonra ülkenin kaderini çizecekti.

Weimar Cumhuriyeti Anayasası Almanya tarihinde ilk değildi. Almanya daha önceden de anayasalar hazırlamış bir devletti. Prusya ve diğer önemli eyaletlerin anayasası vardı. II. Reich İmparatorluğu'da bir anayasaya sahipti. Weimar'ı bunların arasında ilk kılan şeyler ise diğerlerine göre oldukça liberal ve demokratik olmasındaydı.⁷⁹

⁷⁴ Fischer, s.82.

⁷⁵ Kurudere, ss. 48-49.

⁷⁶ Fischer, s. 81.

⁷⁷ Carl Schmitt, *Kamunilik ve Meşruiyet*, çev. Mehmet Cemil Ozansü, İthaki Yayınları, İstanbul 2018, s. 85.

⁷⁸ Diner, s. 178-179.

⁷⁹ Kurudere, s. 53.

1.3.2. Paris Barış Konferansı

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından dünyada yeni bir düzenin tesis edilmesi amacıyla toplanan Paris Barış Konferansı 1919 yılı ocak ayında başlamış ve diplomasi tarihini kökten değiştirmiştir. Diplomasinin bu yeni yüzü tarihe geçecek pek çok karara imza atmıştır. Kissinger konferans için:

*“Avrupa devletleri, çektiklerinin sorumlusu olarak düşmanların doğasında bulunan kötülüğü gösteriyorlar ve uzlaşmanın gerçek barışı getirmeyeceğine inanıyorlardı; düşman ya toptan yenilmeliydi veya savaş iyice tükeninceye kadar sürdürülmeliydi.”*⁸⁰

cümlelerini sarf ederken aslında devlet adamları ve diplomatların psikolojilerini özetlemektedir. Politikacılar savaşın doğasını unutup, insanın doğasına yönelerek bir mahkûm aramaktaydı. Akıllara gelen Almanya'dan başkası değildi. Almanya, Avusturya – Macaristan'ı kuklası gibi kullanarak onu savaş için teşvik etmiş ve Avrupa'yı dört yıl sürecek olan felaketler silsilesinin içine sokmuştu. Savaş tüm dünyayı derinden sarsmış, açlığı, sefaleti, krizleri beraberinde getirmişti. Paris Konferansı aslında Almanya'yı cezalandırmak için kurulan bir mahkemeydi. Almanya'nın konferansa sadece barış antlaşmasını imzalamak için çağrılması bunun en büyük kanıtıydı.

Konferansa damga vuran devlet başkanlarından en önemlisi hiç kuşkusuz ki ABD Başkanı Woodrow Wilson'du. Wilson'un tüm dünyaya beyan ettiği halkların kendi kendilerini yönetilmesi ve geleceklerine kendilerinin karar verebilmesi fikri konferansa katılan çoğu devlet tarafından heyecanla karşılanmıştı. Galip devletler ile Almanya arasında imzalanan ateşkes antlaşmasından sonra Almanya tam beş kez barış antlaşması önerisi ile İngiltere'nin kapısını çalsa da hep aynı cevapla karşılaşmıştı: *“Wilson'ı bekliyoruz.”*⁸¹

ABD Başkanı Woodrow Wilson, geleneksel diplomasiye en büyük darbeye vuran siyasetçiydi. Onun diplomasi anlayışı artık kapalı kapılar ardında bir avuç insanın karar alma mekanizmasına sahip olduğu eski diplomasi geleneğinden çok uzaktı. Dünya yeni bir döneme başlıyordu ve bu dönem için de yeni bir diplomasi kaçınılmazdı. Savaşı kazanmak ne kadar önemliyse barışı kurmakta kuşkusuz o kadar önemliydi. Konferansta

⁸⁰ Henry Kissinger, *Diplomasi*, çev. H. İbrahim Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018, s. 213.

⁸¹ Vladimir Potyemkin, *Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt 3*, çev. Attila Tokatlı, May Yayınları, İstanbul, s. 89.

kısa süre kalması beklenen Wilson'un altı ayını Paris'te geçirmesi barışı kurmanın da ne kadar zor olduğunu insanlara gösterir gibiydi. Almanya ise Wilson için bir istisnaydı. Harp boyunca derdinin Alman yönetici elitiyle olduğunun altını çizen Wilson'ın Paris'teki yakınlarına Almanlar için cüzzamlı bir millet demesi kendisinin nasıl bir psikolojide olduğunu gösterir.⁸² Tabii ki bu noktada Georges Clemenceau ve Lloyd George'un etkisini unutmamak gerekir. Wilson için eşitler arasında müzakere edilecek olan zafersiz bir barış ve güçler dengesinin yerini alacak olan "ortak güç" sistemi ve devletlerin kendi çıkarlarını değil ortak çıkarlarını ön plana alan uluslararası bir teşkilat her şeyden önemliydi.⁸³ Wilson'un prensibi gizli diplomasiye reddine ve açık olarak müzakere edilecek olan antlaşmaların kabulüne yani ahlaklı bir diplomasiye dayanıyordu.

84

Ancak bu ahlaklı diplomasiye bir antitezi olarak Almanya meselesinde Fransa'yı göstermek mümkündür. Fransa konferansa Başbakan Georges Clemenceau önderliğinde katılmış ve Almanya'nın cezalandırılmasının diğer tüm meselelerden daha önce olduğunun altını çizmiştir. Fransa'nın tazminat, tamirat ve güvenlik meselelerinin önemine değinen Clemenceau, Avrupa'nın eski nizamına kavuşması için güç dengeleyici olarak kendi ülkesini göstermiştir.⁸⁵ Konferansa Fransızların ev sahipliği yapması, Fransa'nın konferansta Almanya'ya karşı gösterdiği bu düşmanca tutum ve kıta Avrupası'nın kaderinin kendi ellerinde olduğunu belirten düşünce, konferansın karar alma organlarını olumsuz şekilde etkilemiştir. Paris Konferansı yüzyıl önce gerçekleşen Viyana Kongresi'nden farklılıklar göstermiştir. En büyük farklılık ise mağlup devletlerin konferansın dışına itilmesi ve söz haklarının olmamasıdır. Galipler, antlaşmaların şartlarını bitirdikten sonra mağlup devletlerin liderlerini ve temsilcilerini konferansa davet etmişlerdir.⁸⁶

⁸² Margaret MacMillan, *Paris 1919: Dünyayı Değiştiren Altı Ayın Hikayesi* çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Odtü Yayıncılık, Ankara 2004, s. 163.

⁸³ Wilson'ın yeni diplomasi prensibi her ne kadar ulusların kendi kaderini tayin hakkına dayansa ve özgürlüğü gözüğe de Almanya bunun istisnalarından biriydi. Savaşın sona ermesi Almanya'nın Anschluss hakkının elinden alınması Wilson ilkeleriyle çelişiyordu. Kayzer'in tahtından feragat etmesiyle bizzat Wilson'ın barış antlaşmaları için ön şartıydı.

⁸⁴ Temel İskit, *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011 s. 145.

⁸⁵ Ali Erhan Ertan – Tefik Orçun Özgün, "I. Dünya Savaşı'nın Ardından Yenidünya Düzenine Doğru: 1919 Paris Barış Konferansı", *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*, s. 562.

⁸⁶ Gerwarth, s. 185.

Konferansın son haftaları Almanya'yı ilgilendirecek olan antlaşmalara ayrıldı. Toplanan komisyonlar mağlup Almanya'nın geleceğine masada karar veriyorlar ve Almanlar çıkacak olan sonuçları merakla bekliyorlardı. Antlaşma tarihi olarak Birinci Dünya Savaşı'nın başlamasına neden olan suikastın yıldönümü seçilmişti. Yaklaşık 6 ay süren ve dünyanın kaderini değiştiren konferans nihayet sona eriyordu. 28 Haziran günü Başbakan Clemenceau keyifliydi.⁸⁷ Almanya siyasi birliğini kazandığı Versay Sarayı'nın Aynalı Salonu'nda iktisadi ve siyasi bağımsızlığının neredeyse tamamını müttefiklere devredecekti. Almanya için her şey başladığı yerde bitiyordu. Antlaşmanın şartları herhangi bir devletin kabul edebileceğinden çok fazlaydı. Müttefiklere 5 milyar dolar tazminatın yanı sıra, filoların teslimi, kömür ocaklarının Fransa'ya devredilmesi, Alman nehirlerinin uluslararası statüye kavuşması ve Almanların gümrük tarifesini yükseltmesinin engellenmesi, Ruhr Havzasının askerden arındırılması ve Almanların ordusunun terhis edilmesi, Almanya'nın 7 milyar doları bulan dış varlıklarına el konulması antlaşma şartlarından sadece bir kaçıydı.⁸⁸ Şartlar Alman toplumunda adeta bir travma yaratmıştı. Almanlara uygulanan ödeme ve önleme politikası ülkedeki herkesi şoka uğratmış ve savaşın son senesinde barış çağrıları yapan sosyal demokratları bile hareketlendirmişti.⁸⁹ Öyle ki Weimar Cumhuriyeti'ni alelacele ilan eden ve ilk seçimlerde başbakan olan Philipp Scheidemann antlaşma şartlarını kabul etmemiş ve istifa etmiştir. ve kabinesi antlaşma şartları İngiliz tarihçi A.J.P Taylor, Fransızların tazminat taleplerinin zararlı ve saçmalıktan ibaret bir girişim olduğunu söylemiş ve Almanların bu tarihten sonraki nihai hedefinin “Versay prangalarından” kurtulmak olduğunu belirtmiştir.⁹⁰

1.3.3. Milletler Cemiyeti

Birinci Dünya Savaşı'nın ardından liberal geleneğin uluslararası siyaset alanına kazandırılmasıyla beraber “güç siyaseti” eski ve kötü zamanları tanımlayan bir işaret olarak anılmaya başlandı.⁹¹ Devletler mazide kalan bu güç siyasetinin yerine, yeni

⁸⁷ Margaret MacMillan, *Barış Yapanlar Paris 1919: Dünyayı Değiştiren 6 Ay*, çev. Belkis Çorakçı Dişbudak, İstanbul 2015, s. 716.

⁸⁸ Kissinger, s. 234.

⁸⁹ Ayrıntılı bilgi için bkz. MacMillan, s.243-300.

⁹⁰ A.J.P. Taylor, *İkinci Dünya Savaşının Kökenleri*, çev. Hakan Abacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015, s.82-83.

⁹¹ E.H. Carr, *Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939*, çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015, s. 148.

diplomasiinin getirisi olarak özellikle Avrupa’da eşitler arası siyaseti koymaya çalıştılar. Tüm dünya için bunu söylemek mümkün değil çünkü aynı dönemde İngiltere ve Fransa’nın Ortadoğu’da manda yönetimleri kurması buna bir tezat oluşturur. Paris Barış Konferansı’nın sonucunda tüm bu ilkeleri uygulayacak – uygulamaya çalışacak- Milletler Cemiyeti doğdu. Ancak Cemiyet, Dünya Savaşı’nın ertesinde uluslararası ilişkilerden siyasetin çekileceği ümidiyle kurulan kısa süreli bir deneyim olmaktan ileri gidememiş ve İkinci Dünya Savaşı’nın başlamasıyla geçerliliğini yitirmiştir.

18 Ocak 1919 toplanan Paris’te Milletler Cemiyeti’nin kurulması ana gündem konularından biriydi. Aslında Wilson bir sene öncesinden böylesine bir cemiyetin sinyalleri vermişti. Ortaya attığı 14 maddelik doktrin ve verdiği demeçlerin denetlenmesi, uygulanması için böylesi cemiyetin varlığı gerekliydi. ABD Başkanı Wilson’un girişimleriyle Paris’te bu işle ilgilenecek bir komisyon kurulması kararlaştırıldı ve nihayet Fransız ve İngilizlerin de iş birliğiyle uluslararası düzeni sağlayacak ve ilişkilerin gelişmesinde katkıda bulunacak olan cemiyet için imzalar atılmaya başlandı. ABD, kurulması için çok mücadele ettiği bu cemiyetin içinde yer almayıp, hamiliğini üstlendi. ABD, cemiyete Amerikan parlamentosu tarafından kabul edilmediği için üye olamamıştır.⁹² Cemiyet resmen 10 Ocak 1920 tarihinde göreve başladı.⁹³

Antlaşmaya göre Milletler Cemiyetine üye olan ülkeler üç kategori altında toplanmaktaydılar:

Doğuştan üyeler kategorisi: Bu kategori Almanya’ya karşı savaşa katılan devletlerden oluşur.

Milletler Cemiyeti’ne hemen üye olmaya çalışan devletler: Güney Amerika ülkeleri ve İskandinav ülkeleri bu kategoridedir.

Dünyanın geri kalan tüm milletleri.⁹⁴

Milletler Cemiyeti çatışmaları ve anlaşmazlıkları çözmek için bir hakemler kurulu oluşturmuştur. Cemiyetin kâğıt üstündeki gücü o kadar yüksekti ki kuruldandan karar çıkmadan 3 ay boyunca devletler savaş için silahlanamıyordu.

Milletler Cemiyeti tecrübesi, devletler arası ilişkilerin düzenlenmesi bakımından bir milat oluşturmuştur. Günümüzün çok taraflı demokrasisinin temelleri bu cemiyet ile atılmıştır.

⁹² İskit, s.153.

⁹³ Abdullah Kıran, “Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş”, *Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, 2008 C.3, S.6, s. 21-22.

⁹⁴ Potyemkin, s. 137.

Cemiyet, Avrupa’da o zamana kadar kurulan en evrensel ve kapsamlı girişimdir.⁹⁵ Cemiyetin en gene haliyle görevleri şunlardı:

- 1) Anlaşmazlıkları yatıştırıp uzlaşma yolları bulmak
- 2) Sözleşmeyi ihlal eden Cemiyet üyelerinin uzaklaştırılması
- 3) Mandaların gözetim ve denetimi
- 4) Sekreterlik çalışanlarının kabul ve atanması
- 5) Cemiyet merkezinin bir yerden başka bir yere taşınması
- 6) Silahsızlanma için planların yapılması
- 7) Anlaşmazlıkların barışçıl yollarla çözülmesi için sözleşme şartlarının yerine getirilmesinde uygun metotlarla öneride bulunmak ve ambargoların uygulanması
- 8) Uluslararası barışa herhangi bir tehdidin söz konusu olduğu durumlarda, cemiyet üyelerinden birinin çağrısı üzerine toplanmak.⁹⁶

Milletler Cemiyeti devletler arasındaki bloklaşma ve kutuplaşmaları engellemek amacıyla, uluslar arasında gizli olarak yapılan antlaşmaları geçersiz saymaktaydı. Cemiyete üye ülkelerin yapacakları anlaşmalar sekreterliğe kaydedildikten sonra yayımlanmalıydı. Hiçbir sözleşme veya uluslararası anlaşma kaydedilmeyinceye kadar bağlayıcı bir güce sahip değildi ve geçerli olarak kabul edilmezdi (Madde 18).

Temel İskit, Milletler Cemiyeti’nin temel zaafının karar alma mekanizmasından kaynaklandığını vurgulamaktadır. İskit’e göre, cemiyetin kurallara uymayan ülkelere karşı askeri ve ekonomik yaptırım uygulayabilmesi için her bir ülkenin kararının beklenmesi cemiyeti yavaşlatmış ve tembelleştirmiştir.⁹⁷ Milletler Cemiyeti, Cihan Harbi sonrası oluşan savaş durumuna yeterince açık ve güçlü bir cevap verememesinin yanı sıra üye olan devletler etkisiz hale gelmeye başlamıştır. 1934 yılında totaliter rejimlerle yönetilmeye başlayan ve cemiyetin kurucu iki devleti olan İtalya ve Japonya’nın ayrılması 1936’da Almanların arkalarından gelmesi kuruluşu ve arkasındaki fikri zayıflatmıştır. Cemiyet, uluslararası eşitlik ilkesine dayanmak istersen devletlerin güç siyasetinin kurbanı olmuş ve kukla olmaktan öteye gidememiştir. İkinci Dünya Savaşı’yla birlikte miadını dolduran cemiyet, Avrupa’da devletlerarası münasebetlerde geçirilmesi gereken bir safha olarak düşünülmelidir. Elbette ki Milletler Cemiyeti

⁹⁵ İskit, s. 152.

⁹⁶ Kıran, s. 24-25.

⁹⁷ İskit, s. 153-154.

hükümsüzleşmeden önce pek çok faaliyete imza atmış ve günümüzde en etkili olan uluslararası organizasyonlardan birisi olan ILO (Uluslararası Çalışma Örgütü) bu kuruluşun bir mirasıdır.

1.4. Altın Yıllar

1923-1929 yılları arasında dışişleri bakanlığı görevinde bulunan Gustav Stresemann'ın politik dehası, bu dönemin Altın Yıllar olarak adlandırılmasında bulunabilir. Tarihte Weimar Cumhuriyeti bir karakterle özdeşleşecek olsa bu kuşkusuzdur ki Gustav Stresemann olur. Cumhuriyet ve Almanya'nın kaybettiği statüsünü geri kazandırma mücadelesi onun politika faaliyetlerinin anlaşılması için anahtar kelimelerdir. Altın yıllar olarak adlandırılan bu kısa dönemde Almanya Stresemann ile tazminat-tadilat ödemelerinin taksitlendirilip garanti altına alınmasından; Ren bölgesinin silahsızlandırılmasına, Ruhr havzasının gelirlerinin tekrar ülke hazinesine bağlanmasından; gelecek için revizyonist bir harita elde edene kadar pek çok siyasi başarı elde etmiştir. Locarno, bu başarıların belki de en büyüğüdür. Almanya bu antlaşma sayesinde diplomaside, siyasette ve ekonomide kaybettiği özgürlüğü tekrar kazanmış, Milletler Cemiyeti'nde sandalye elde etmiştir. Locarno, diplomasi tarihinde yeni bir sayfa açmış ve literatüre ismi Stresemann ile geçmiştir.

1878 yılında Berlin'de dünyaya gelen Stresemann politik hayatına bir monarşist olarak başlamış Birinci Dünya Savaşı yıllarında Alman genişlemesinin en büyük destekçilerinden biri olmuştur. Akademik güçlerini, iş dünyasıyla birleştiren ve Leipzig'de Alman bira endüstrisi üstüne tez yazan Stresemann, 1907 yılında Reichstag'a milletvekili olarak girdi. 1918 yılının başlarından itibaren cumhuriyetçi fikirleri benimsemeye başladı ve ulusların arasındaki mücadelelerin diplomasi ve eşitlik ile çözülmesinden yana olan politik düşünce haritasını Alman Halk Partisi (DNVP) ile özdeşleştirerek bu partinin ölene kadar lideri olmuştur. Halk Partisi'ndeki anti-demokratik karakterlere karşı mücadele eden siyasetçi, partisinin cumhuriyetin en büyük destekçilerinden birisi olmasını sağladı.⁹⁸

Milletler Cemiyeti ile sürekli olarak dirsek temasında bulunan doktor, Fransa ile olan uzlaşmazlıkların çözümünde bir numaralı aktör haline gelmiştir. Almanların büyük güçler

---

⁹⁸ Vincent, ss. 473-474.

statüsü yeniden kazanmasında büyük bir olay olan Locarno Antlaşması, 1925 yılında onun girişimleri ile imzalanmıştır. Altı ardıl kabinede görev yapmış bir devlet adamıydı. Onun politikası pek çok şeyi içerisinde barındıran kompleks bir yapıya sahipti; liberalizm, muhafazakarlık, cumhuriyet ve monarşi. Ekonomik krizler ve parlamenter demokrasi krizi yaşayan Weimar Cumhuriyeti’ni ayakta tutan liderlerin başında gelmiştir. Stressmann’ın 3 Ekim 1929’daki ani bir inme sonucu gerçekleşen ölümü,⁹⁹ dış politikada Almanya için felaketin habercisi olmuştur.

Türkiye’nin Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa Stresemann’ın Alman siyasi hayatında ne kadar büyük bir yer kapladığının farkındaydı. Almanya için bir ışık olarak kabul edilen Dr. Stresemann’ın takip ettiği siyaset hattının ölümünden sonra da Alman hükümetince takip edilmek istenmesini, Alman siyasetinin idare edilmesi açısından kayda değer bulmaktadır. Kendisine göre Stresemann Alman siyaseti için yol gösterici bir rehberdir.¹⁰⁰

1.4.1 Locarno Süreci

Stresemann’ın en büyük politik başarısı kuşkusuzdur ki Locarno Antlaşması’dır. Locarno Antlaşması, Paris Barış Konferansı’ndan sonra Almanya’yı en çok uğraştıran meselelerin başında gelen tazminat-tadilat ve Ruhr Krizi meselelerini içeren bir sözleşmeydi. Mağlup Almanya büyük güçler tarafından kapana kısılmış, siyasi ve iktisadi bağımsızlığı neredeyse elinden alınmıştı. Versay Barış Antlaşmasının şartlarının eksiksiz olarak uygulanmasını isteyen Almanya Dışişleri bakanı Yahudi Walter Rathenau’nun 24 Haziran 1922’de öldürülmesi Alman dış politikasından çok Fransız dış politikasının işine gelmişti. Fransız Başbakan Raymond Poincare, ülkesinin gelişmesindeki en büyük engel olarak Ruhr Havzasının ekonomik kaynakları kullanamamasını belirtiyordu. Rathenau’nun ölümünün ardından aslında “Avrupa’nın Katli” başlamıştı. Bu tarihten itibaren Fransızların yanlış politikası Almanları gücendirmekten başka bir şeye yaramayacak ve eskisinden daha büyük olan savaşı kapılarına getirecekti. Yukarıda belirtildiği üzere Versay prangaları Almanların üstüne tam olarak şimdi binecekti. Poincare’in bu radikal politikasının altında yatan nedenler şöyle özetlenebilir:

⁹⁹ Vincent, s. 475

¹⁰⁰ Büyükelçi burada 1924-1929 yılları arasındaki dönem olan ve Stressmann’ın, Almanya’nın politikasını belirlediği “Stressmann Dönemi”ne atıf yapmıştır. CCA, 030.10/219.481.31

- Fransa'nın siyasal egemenliğinin tam olarak sağlanabilmesi için Fransız ağır sanayi endüstrileri kurmak ve bunun için Almanların kaynaklarına sahip olma isteği,
- Yenik düşen Almanya'nın askeri bir rövanş hissine kapılmasını önleyerek ekonomisi bozmak.

Ruhr Havzası bir bakıma Almanya'nın hayat sahasıydı. Alman ağır sanayi fabrikaları bu bölgede bulunmakta, ekonominin döner çarkını burası döndürmekteydi. Almanya'nın en zengin sanayicilerinin işletmeleri burada konumlanmıştır. Öyle ki ileride Adolf Hitler'in en büyük destekçilerinden olan ve III.Reich'in kurulmasında banka işlevi görecek olan Thyseen Ailesi de bu havzadaydı. Ruhr bölgesindeki Alman sanayicileri ekonomide oynadıkları rol kadar siyasette oynadıkları rol bakımından da Almanya için önemli kişiliklerdir.

Ruhr konusunda Poincare'in tek başına kararlar alması müttefiklerin arasında ayrılmaya neden olmuştu. Fransız diplomasisi Poincare için uygun hareket alanı yaratmak için uluslararası şartları sürekli olarak zorlamaktaydı. Ruhr için yoğunlaşan Fransız baskısı, müttefiklerin devreye girmesine neden olmuştu. Fransız meclisi, Ruhr için alınacak olan tazminatların gecikmesi sebebiyle bölgenin askeri işgalini istiyordu. Ancak İngilizler bunu karşısında durmakta ve kurulacak olan işgal yönetiminin Fransızların zararına olacağına dair beyanlarda bulunuyordu. İngiltere'nin Ruhr politikası, Fransızları sakinleştirme üstüne kuruluydu. Fakat İngilizlerin bu yatırma politikası başarılı olamamış ve 11 Ocak 1923 tarihinde Ruhr Havzası Fransız ve Belçikalı askerlerin yönetimine geçmiştir. Almanlar ise bu işgale cevap olarak pasif bir direniş sergilemişlerdir. Bölgedeki sanayi tesislerinde çalışan işçiler işlerini bırakıp Hamburg'a dönmüşler bu iş bırakma eylemi Avrupa açısından içinden çıkılmayacak bir ekonomik krizin ilk sinyalleri olmuştur.

Ruhr Krizi, Avrupa ve dünya ekonomisini derinden sarsmıştır. Weimar Almanyası tarihinin en büyük devalüasyon olayını 1923 yılının sonlarında yaşamıştır. Öyle büyük bir krizdi ki bu 1 Amerikan doları, 4 trilyon marka eşit hale gelmiştir. Bu durum meşhur "el arabası enflasyonu" olarak adlandırıldı. Bu tarihten sonra Almanya'nın güneyinde separatist ayaklanmalar ve oluşumlar ortaya çıkmış Bavyera, Weimar parlamentosundan bağımsız bir oluşum olma gayreti içerisine girmiştir. İşgalin Avrupa'da yarattığı yankılar

son derece olumsuz olmakla beraber, İngiliz ve Fransız para birimlerindeki dengesiz dalgalanmalar genel bir Avrupa ekonomik krizine yol açmıştır.

Bu tarihten sonraki süreçte Fransız-Alman ilişkileri iyiden iyiye gerginleşmiştir. Ruhr bölgesinin işgali sonucu gösterilen tepkiler ve ortaya çıkan belirsizlikten çekinen Fransa, kendisine yeni bir müttefik bulma ihtiyacını hissetti ve kendisi gibi Almanya ile ilişkileri iyi olmayan ve Almanya'dan çekinen Çekoslovakya ile 25 Ocak 1924 tarihinde bir ittifak antlaşması imzaladı. Bu antlaşmayla iki devlet, aralarında çıkacak anlaşmazlıkları barış yoluyla çözmeyi, Almanya ile Avusturya'nın birleşme girişimlerine karşı birlikte hareket etmeyi ve güvenlikleri ile barış antlaşmalarının uygulanması yüzünden çıkacak sorunlarda birlikte hareket etmeyi ve iş birliğini kararlaştırdılar. Ruhr krizi Avrupa'yı bir diplomatik çıkmaza sokmuşsa da 1924 yılında Fransa'da gerçekleştirilen seçimler ve yeni hükümetin Poincare politikalarını bir kenara bırakması uluslararası diplomatik arenada tam da Stresemann'ın istediği koşulları oluşturmuştu.

Locarno Antlaşmaları ve Gustav Stresemann Almanya'nın içinde bulunduğu tüm problemlerin cevabıydı. Stresemann'ın ekonomik girişimleri ile 1923 yılının son aylarında gelen hiper enflasyon dalgası yerini daha stabil bir ekonomik düzene bıraktı. 1924 yılında Amerikalı bankacı Charles Dawes'in tasarladığı Dawes planı uygulamamaya konularak müttefiklere tazminat konusunda iyimser bir tablo çizilmeye çalışıldı. Almanya'nın savaş suçu borcu bu planla tekrar revize edildi ve uygun ödeme planları oluşturulmaya çalışıldı.¹⁰¹ Her ne kadar Stresemann'ın politikaları ülkedeki milliyetçileri rahatsız etse de onun düşüncesinde Almanya'yı bir an önce içine düştüğü yıkımdan kurtarıp tekrar ayağa kaldırmak vardı.

Tarihe Locarno Antlaşmaları olarak geçen antlaşmaların bütünü yine Stresemann imzalaydı. Locarno adeta sakat doğan Versay Antlaşması'nın tadilata girmesiydi. Fransa'nın Almanya'yı geri plana atarak Avrupa'da tek güç olmak istemesi ve bu doğrultuda attığı adımlar iki ülke arasındaki ilişkilerin iflasına neden olmuşsa da Locarno bu kavgalı sürecin sonu anlamına geliyordu. İki ülke arasındaki ilişkiler ancak bu antlaşmayla karşılıklı güven çerçevesi içerisine girebilmişti.¹⁰² Stresemann, Yeni Almanya'nın iyileşme sürecinin sadece barışla gerçekleştirilebileceğinin altını çizirken

¹⁰¹ Benjamin Carter Hett, *Demokrasinin Ölümü: Hitler'in Yükselişi ve Weimar Cumhuriyeti'nin Çöküşü*, çev. Ahmet Kar, Profil Yayınları, İstanbul 2019, s. 88-89.

¹⁰² Fahir Armaoğlu, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991, s. 160.

tam da Locarno ruhundan bahsetmekteydi.¹⁰³ Kıta Avrupası'nın kaderi Almanya ve Fransa'nın karşılıklı uyumuna bağlıydı. Locarno ile yenilenin tekrar doğrulması gerçekleşecekti.

Stresemann'ın politikasını tarif etmek için en uygun kelime kuşkusuz “yerine getirme” olurdu. ¹⁰⁴ Bu politika Versay'a karşı açılmış diplomatik bir savaş ve galiplerin kendi ilkeleriyle yerine getirdiği şartlardan duydukları rahatsızlığı açıklamaktı. Locarno, Versay'ın hükümlerinden galiplerin yardımıyla kurtarılmasıydı.

Kıta Avrupası'nın yönetici üç büyük devletinin dışişleri bakanları 1925 yılının son aylarında İsviçre'nin küçük bir tatil kasabası olan Locarno'da bir araya gelmişler ve Avrupa uyumunu sağlamaya yönelik çalışmalara başlamışlardı. Fransa, İngiltere ve Almanya arasında imzalanan antlaşmalar yeni bir dönemin açılacağı sinyallerini vermekteydi.

Locarno Antlaşmaları, diplomasi tarihinde bir dönüm noktasını oluşturmuştu. Bundan böyle Almanya'nın sınırları ihlal edilmeyecek, Ren bölgesi silahtan arındırılacaktı. Almanya'da batı sınırının güvenliğini ihlal etmeyeceğine dair söz vermişti.¹⁰⁵ Antlaşma, Avrupa'daki düşman ve müttefik güçler ayrımına son verip sınırları güvence altına alan bir uzlaşmaydı. ¹⁰⁶

Stresemann'ın buradaki kabiliyetinin iyi anlaşılması gerekir; O, savaş sonrası kurulan düzeni yıkmak için mücadele eden, müttefiklerin tuzaklarını kendilerine kuran, siyasal ve ekonomik istikrar için mücadele eden bir Avrupalıdır. ¹⁰⁷ Onun kişiliği ve yetenekleri kriz yıllarında Avrupa siyasetine damga vurmuştur. Almanya'da Locarno ile bir miktar güven ortamı onun sayesinde sağlanmıştır.

Çok devletli bir antlaşma statüsünde olan Locarno, Batı Avrupa için güvenliği sağlamasına rağmen aynı durum Doğu Avrupa için geçerli değildi. Stresemann, Alman revizyonizminin Belçika ve Fransa için bir tehlike arz etmediğini söylerken Doğu Avrupa için değişikliğe gidilmesini önerdi. Kissinger bu durumu Locarno'nun bir sonraki savaşın coğrafyasını belirlemesi olarak yorumlamıştır. ¹⁰⁸ Müttefiklerin bir anda Versay'ı

---

¹⁰³ Hett, s. 92.

¹⁰⁴ Kissinger, s. 263.

¹⁰⁵ Anthony Best – Jussi M. Hanhimaki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E. Schulze, *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, çev. Taciser Ulaş Belge, Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara 2012, s. 61.

¹⁰⁶ J.M.Roberts, *Yirminci Yüzyıl Tarihi*, çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003, s. 300.

¹⁰⁷ Anthony Best – Jussi M. Hanhimaki, Joseph A. Maiolo, Kirsten E. Schulze, s. 62.

¹⁰⁸ Kissinger, s. 268.

neredeysi hükümsüzleştirerek Almanya'ya geniş hareket alanı bırakması ve tazminat meselesinde kolaylığa gitmesi şaşırtıcıdır. İngiltere ve Fransa'nın, Polonya ve Çekoslovakya sınırları için taahhütte bulunmaması ve garantörlüğü üstlenmemesi dikkate değer noktalardan birisidir.¹⁰⁹ 1925 yılında Locarno Antlaşmaları, devamlı barışın temsilcisi olsa aslında Versay düzeninin sonunun başlangıcı olmuş, Avrupa'da galiple mağlup arasında farkı belirsizleştirmiştir.¹¹⁰ Locarno, Almanya'nın Avrupa'ya tekrar entegrasyonunu sağlamakla beraber, ülkenin Milletler Cemiyeti üyeliğine giden yolunu açmıştır. Almanya bu antlaşmayla beraber kaybettiği saygınlığına temsili olarak bile olsa kavuşmuş ve büyük güçlerin arasında yerini almıştır. Antlaşmanın mucitleri, Streseeman, Briand ve Chamberlain bir yıl sonra Avrupa barışına hizmet ettiklerinden ve bölgesel çaplı krizleri başarıyla çözüme ulaştırdıkları için Nobel Barış Ödülü'nü paylaşmışlardır.

2.BÖLÜM: KEMALETTİN SAMİ PAŞA'NIN BERLİN BÜYÜKELÇİLİĞİ

Birinci Dünya Savaşı'na müttefik olarak katılan ancak savaşın sonunda mağluplar cephesinde yer alan iki büyük imparatorluk dağılmıştır. 1871 yılında Otto von Bismarck liderliğinde siyasi birliğini tamamlamasının ardından hızlı bir endüstrileşme adımı atan Almanların II.Reich'ı takvim yaprakları 1918'i gösterirken kısa süreli tarihinin sonuna gelmiş ve yerini yeni bir cumhuriyet rejimine bırakmıştır. 1918 yılına gelindiğinde bir başka büyük imparatorluk olan Osmanlılar da Almanların kaderini paylaşmış ve tam 619 yıllık egemenlikleri son bulmuştur. Bu kader birlikteliği iki imparatorluk yıkıldıktan sonra da devam etmiştir. başarılı olduysa da aynı senaryoyu Almanlar için söylemek mümkün değildir.¹¹¹

1919 yılının mayıs ayında Anadolu'daki Osmanlı birliklerini düzene sokmak için Samsun'a gönderilen Mustafa Kemal kendisine verilen görevin aksine bir kurtuluş hareketi örgütlemeye başlamıştı. Mustafa Kemal, başkent İstanbul'daki hükümeti başarısız ve yetersiz görüyordu. Nihayetinde bu örgütlenme hareketi İtilaf Devletleri'ne karşı bir Bağımsızlık Savaşı'na dönüştü; 24 Temmuz 1923'te Lozan Barış Antlaşmasıyla

¹⁰⁹ Delmer, s. 92.

¹¹⁰ Kissinger, s. 270.

¹¹¹Koçak, s.5.

son bulan bu sürecin ardından 29 Ekim 1923'te yine Mustafa Kemal tarafından Türkiye Cumhuriyeti ilan edildi.

2.1. Kemalettin Sami Paşa (1884-1934) Dışışleri Bakanlığı Sicil Numarası: 10186

1923'ten bugüne Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçiliği'nde görevli büyükelçiler arasında en uzun süre görev yapan diplomat Kemalettin Sami Paşa'dır. Görev süresi yaklaşık 10 yıldır. Kemalettin Sami Paşa iki savaş arası dönemde Almanya'da görev yapan iki büyükelçiden birisidir. Weimar Cumhuriyeti'ne dair Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi'nde ve Türkiye Dışışleri Bakanlığı Diplomatik Arşivleri'nde bulunan tüm raporlar onun elçiliği zamanında kaleme alınmıştır.

1884 yılında Sinop'ta doğmuştur. Babası Abdurrahman Sami Paşa'dır. 1903'te Mühendishane-i Berri-i Hümayun'dan mezun olduktan sonra 1906'da Harp Akademisi'ne katılmıştır. 1908 yılında akademiden mezun olduğunda iyi derece Fransızca ve Almanca bilmekteydi. Akademiden mezun olmasının ardından 1908 ve 1910 yılları arasında Osmanlı Ordusu'nun emrinde kurmaylık stajları yapmıştır. Kasım 1910'dan Ekim 1911 yıllarına kadar Genelkurmay ve Harp Okulu'nda öğretmen yardımcılığı yapan Kemalettin Sami, 20 Ekim 1911 tarihinde Yanya Kolordusu'na atandı. 1912'nin Haziran ayında eğitim için kısa süreliğine Almanya'ya gitti ve ardından Yanya'daki kurmaylık görevine 1915 yılına kadar 1.Şube Müdürü olarak devam etti. Balkan Savaşları'nda aktif olarak orduya hizmet etmiştir. 11 Temmuz 1915'ten 1 Eylül 1915'te kadar Çanakkale Cephesi'nde 3.Kolordu'da kurmay subayı olarak görev yapmıştır. Cephede yaralanan Kemalettin Sami İstihbarat Şubesine atanmıştır. 1917 yılında Bulgar Ordusu Karargahı'na İstihbarat Subayı olarak görev yapmıştır. 1918'de sırasıyla Hicaz Sefer Kuvvetleri Kurmay Başkanlığı, 8.Kolordu Kurmay Başkanlığı, Ukrayna Ataşemiliterliği, Kuzey Kafkas Ordusu Kurmay Başkanlığı ve 10. Tümen Kafkas Komutanı Vekilliği yapmıştır. Anadolu başlayan kurtuluş mücadelesine katılmak için 22 Kasım 1920'de Ankara'ya gelmiştir. Kurtuluş Savaşı'nda sırasıyla 1.Tümen ve Ankara Komutanı, 4.Grup Komutanı ve 4.Kolordu Komutanı olarak görev yapmıştır.¹¹²

¹¹² "Kemalettin Sami Paşa", *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Ankara 1972, s. 218-220.

“Ölmez” lakabıyla anılan Kemalettin Sami, Birinci Dünya Savaşı’nda 13 ayrı cephede 13 yara almıştır. İstiklal Savaşı’nda ise 22 ayrı yerinden yaralanmıştır. İsmet Paşa, Kemalettin Sami Paşa’nın ölümünün ardından verdiği demecinde vücudunda şarapnel ve yara izi olmayan yer bulmanın mümkün olmadığını söylemiştir. Balkan Savaşları’ndan Kurtuluş Savaşı’na kadar tüm mücadelelere aktif olarak en ön cephede katılan Sami Paşa¹¹³, askeri kariyeri boyunca pek çok madalya nişan ve takdirname ile ödüllendirilmiştir.¹¹⁴

Cumhuriyetin ilanının hemen ardından kısa süreliğine memleketi Sinop’tan milletvekili seçilmiştir. Ancak vekilliği kısa sürmüş, Ağustos 1924’te Berlin’e önce orta elçi olarak atanmıştır. 20 Ağustos 1924’te ise statüsü yükseltilmiş ve Türkiye Cumhuriyeti’nin Berlin Büyükelçisi olmuştur.¹¹⁵ Göreve başlama tarihi 28 Eylül 1924’tür. Alman dışişleri yetkilileri kendisini “sebatkar, enerji dolu, özgüven sahibi, fikir üretebilen, inatçı” olarak tanımlıyordu.¹¹⁶ Askeri okulda öğrendiği Almanca ve Birinci Dünya Savaşı yıllarında Osmanlı İmparatorluğu içerisindeki Alman askeri heyetiyle sürekli dirsek temasında bulunması onun büyükelçi olarak görevlendirilmesinde önemli faktörlerdir. Ağustos 1924’te Berlin’e önce orta elçi, 20 Ağustos 1924’te ise Türkiye Cumhuriyeti’nin Berlin Büyükelçisi yapmıştır.¹¹⁷ Devlet görevini Berlin’de Tiergarten ve Hildebrand Caddelerinin kesişim noktasında konumlanan Türkiye Cumhuriyeti Büyükelçiliği binasında sürdürmüştür.

Kemalettin Sami Paşa’nın Berlin Büyükelçisi olarak ilk görevi Almanya’daki uçak ve elektrik fabrikalarını inceleyip gözlemlerini Ankara’ya aktarmaktı. Ama bu olmadı. Merkeze verdiği ilk haber en azından Almanya için pek hayırlı sayılmazdı. Kemalettin Paşa, Ankara’daki Büyükelçi’nin kendisine iletmiş olduğu bu haberi bir not düşerek Ankara’ya göndermişti: “Alman İmparatoru’nun Ölümü”. Alman Büyükelçisi, Kemalettin Sami Paşa’nın bu haberi Türk hükümetine bizzat iletmesini istemişti.¹¹⁸ Ama ölen imparator değil bir cumhurbaşkanıydı: Freidrich Ebert. Birçok Alman gibi Sami Paşa da geçmişini unutmamış olmalı veya kendisine ulaştırılan nottaki “*Président du Reich*” ifadesinin

¹¹³ *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, Cilt I: 1923-1940*, Beşinci Basım, YKY İstanbul 2005, s. 231.

¹¹⁴ Nusret Baycan, “Türk İstiklal Harbi’nde Terfi veya Takdirname ile Taltif Edilen Subaylar, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Ankara 1972, s. 218.

¹¹⁵ CCA, 30.18.1.1/10.36.19.

¹¹⁶ <https://www.europa.clio-online.de/quelle/id/q63-28424> (Erişim Tarihi: 09.09.2021)

¹¹⁷ CCA, 30.18.1.1/10.36.19.

¹¹⁸ COA, 247.108.01

etkisindeydi¹¹⁹ -Belki de şöyle düşünmüş olmalı, bir imparatorluğun (Reich) başkanı olsa olsa imparator olmalı-. Weimar Cumhuriyeti ve Nazi Almanya'sı döneminde anayasada cumhurbaşkanına verilen olağanüstü yetkiler, devletin resmi adının Alman İmparatorluğu olması ve devlet başkanının bu dönemde Almancasının “*Reichspräsident*”¹²⁰ olması bu imparatorluk düşüncesinin varlığını gösteren işaretlerdir. Nazi Almanya'sının 1945'te yıkılmasının ardından bu sıfatın yerini Türkçesi Federal Cumhurbaşkanı olan “*Bundespräsident*” almıştır.

Kemalettin Sami Paşa, Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk Berlin Büyükelçisi sıfatını taşıyordu. Ne var ki zaten ondan önce iki ülke arasındaki siyasi ve diplomatik ilişkiler 30 Ekim 1918 tarihinde Osmanlı İmparatorluğu'nun Mondros Ateşkes Antlaşması'nı imzalaması ile yasaklanmıştı.¹²¹ İbrahim Hakkı Paşa son Osmanlı Berlin Büyükelçisi'ydi. Göreve Birinci Dünya Savaşı'nın ortasında atanmış 29 Temmuz 1918'de Mondros'tan önce vefat etmişti.¹²² İki imparatorluk arasında 1918'in son çeyreğinde kopan diplomatik temaslar 1924 yılının ilk çeyreğinde iki yeni cumhuriyet ile yeniden başlamıştı. Halihazırda 1923 yılında Almanya zaten Türkiye üzerindeki gelişmeleri İsveç'in İstanbul Büyükelçiliği'nden takip ediyordu. İsveç Büyükelçisi Gustaf Wallenberg Alman temsilcisi olarak hareket ediyordu.¹²³ İsveç iki ülke arasında 1924'e kadar haberleşme merkezi olmuştu. 3 Mart 1924 tarihinde Türkiye ve Almanya arasında dostluk antlaşması imzalanmasıyla aracıya gerek kalmadığı ise dünyaya ilan ediliyordu.

Dolayısıyla Kemalettin Paşa'nın görevi aslında hiç kolay değildi. Hem savaş nedeniyle kopmuş diplomatik ilişkileri düzenlemek ve geliştirmek hem de Almanya'da neler olduğunu kavramak. Çünkü 1918'den 1924'e dek Almanya'da yaşananlar çok hızlı bir aksiyon filmi bile kıskandıracak nitelikteydi ve Paşa bu filmi izlemeye neredeyse yarısından başlamıştı. Üstelik tam da başrol oyuncularından birinin öldüğü anda göreve atanmıştı.

---

¹¹⁹ COA, 247.108.01

¹²⁰ <https://www.weimarer-republik.net/themenportal/personen-who-is-who-der-weimarer-republik/staat/reichspraesident> (Erişim Tarihi: 08.09.2021)

¹²¹ Nihat Erim, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri Cilt 1: Osmanlı İmparatorluğu Antlaşmaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1953, s. 523.

¹²² Her ne kadar İbrahim Hakkı Paşa'dan sonra Rıfat Paşa ve Edhem Bey Berlin Büyükelçisi sıfatıyla görev yapsa da aslında temsilci ve gözlemci görevi yapmaktalardı.

¹²³ Muzaffer Deniz, *Alman Belgelerinde Türk-Alman İlişkileri (1923-1931)*, İlgü Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2018, s. 22.

2.2. Kemalettin Sami Paşa'nın Raporları

2.2.1. Ebert'in Ölümü, Seçimler, Bolşevik Kışkırtmaları

Kemalettin Sami Paşa'nın büyükelçiliğinin ilk yılında Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen raporları Weimar Cumhuriyeti'nin ilk Cumhurbaşkanı Freidrich Ebert'in ölümü, Almanya'daki komünist ayaklanma teşebbüsleri üzerine kurulan mahkeme ve 1925 Almanya Cumhurbaşkanlığı Seçimleri üzerinedir.

Freidrich Ebert, 28 Şubat 1925 tarihinde akut apandisit hastalığı yüzünden öldüğünde elli dört yaşındaydı. Siyasi kariyeri üvey amcasının 18 yaşına geldiğinde Almanya Sosyal Demokrat Partisi'ne üye yaptırmasıyla başladı. Partisinde ve sendikalarda üstlendiği çeşitli görevlerden sonra genel sekreter ve başkan oldu. Yeni düzenin ilk cumhurbaşkanı olmakla sonlanan bu başarılı kariyerine rağmen hem yaşarken rakipleri ve gazeteciler hem de öldükten sonra da tarihçiler tarafından hep eleştirilmişti. Ülkedeki iktidarı eline aldıktan hemen sonra terhis edilmesi gereken ordu ile Bolşevizm tehlikesine karşı iş birliği yapması ve bir nevi bundan sonrasında Weimar'ın kaderini Alman ordusunun ellerine bırakması, yeni kurulmuş bir cumhuriyetin cumhurbaşkanı olarak demokrasiyi değil de parlamenter monarşiyi savunması Weimar Almanya'sını ne kadar kırılğan bir zemin üzerine inşa ettiğini göstermektedir.

7 Ekim 1924 tarihinde resmi bir törenle Kemalettin Sami Paşa'nın Alman Cumhurbaşkanı Friedrich Ebert'e güven mektubunu sunması ve Ebert'in Kemalettin Sami Paşa'nın güven mektubunu doğrulaması sebebiyle verdiği cevap haricinde ikilinin birbiriyle teması olmamıştır. Ebert büyükelçiye verdiği cevapta Türk Hükümeti'nin çok doğru ve yerinde bir tercih yaptığını Almanların her konuda Kemalettin Sami Bey'i destekleyeceğini söylemiştir.¹²⁴ 1924 Temmuz ayının son günlerinden beri Almanya'da bulunan Sami Paşa'nın Ebert hakkında kuşkusuz bir fikri vardır ancak bunu bilmek an itibarıyla ne yazık ki mümkün değildir. Öte yandan Kemalettin Sami Paşa'nın hayatına ve Berlin Büyükelçiliği yıllarında kaleme aldığı raporlara bakarak Ebert'e bir sempatisinin olduğunu söylemek mümkündür. Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Talat Paşa'nın siyasi sığınmacı olarak Almanya'ya gitmesi ve Ebert hükümeti tarafından kollanması, ülke içindeki ayaklanmaları bastırmakta Ebert'in ordu ile iş birliği yapmakta çekinmemesi ve "Kızıl" tehlikenin başını ezmekte ısrarcı ve azimli davranması Alman ekolünden olan

¹²⁴ <https://www.europa.clio-online.de/quelle/id/q63-28424> (Erişim Tarihi: 08.09.2021)

Kemalettin Sami Paşa'nın Ebert hakkında olumlu düşünceler geliştirebileceğine dair tahminlerdir.

Kemalettin Sami Paşa'nın Berlin'den Ankara'ya mart ayı içerisinde gönderdiği bir başka önemli rapor ise Almanya'da meydana gelen Bolşevik kışkırtmaları üzerine kurulan mahkeme üzerinedir. Rapor 27 Şubat 1925 tarihinde yazıldıysa da Ankara'ya ulaşması 10 Mart'ı bulmuştur. Raporda, Almanya Komünist Partisi ile Sovyet Rusya'nın bağlantısına dikkat çekilmiş ve söz konusu raporda Kemalettin Sami Paşa'nın o dönemde önde gelen insanlarla konu hakkında mülakatlarına yer verilmiştir.¹²⁵

Kemalettin Sami Paşa, Almanya Komünist Partisi'nin geçen senenin sonlarında ülkede meydana gelen ekonomik bunalımdan istifade etmeye çalıştığını, krizin yönünü devrim rotasına koymak istediğinden bahsetse de Hamburg kentinde hükümetin bir yanlış neticesinde tespit ettiği bulgular doğrultusunda devrimin başlamadan bitirildiğinin vurgusunu yapmaktadır.

Almanya Komünist Partisi tıpkı Rusya örneğinde olduğu gibi ülkede bir Çeka teşkilatı vücuda getirmeyi düşünmüş ve bu amaç uğruna harcanacak olan parayı Sovyet Rusya hükümetinden tedarik etmiştir. Çeka'nın vazifesi, Almanya'da gerek ticaret gerek sanayi gerekse siyasi arenada Bolşevizm düşmanlarını saf dışarı bırakmaktır.

Çeka'nın ilk ortadan kaldırmak istediği kişi ise Birinci Dünya Savaşı'nın ünlü komutanlarından *Truppenamt*'in¹²⁶ komutanı Hans von Seeckt'tir. Çeka'nın teşkilat yapısını öğrenen Alman hükümeti General von Seeckt'e bir suikast düzenlenmeden önce başarılı olabilmüş sorumluları ise mahkemeye çıkartmıştır. Bahsi geçen tutukluların davaları bugünlerde Leipzig'te "Cumhuriyeti Koruma" mahkemeleri adı altında kurulan istiklal mahkemelerinde görülmektedir. Leipzig'teki mahkemede olayın tohumları ve yakalanan kişilerin önem dereceleri tespit edilmeye çalışılmaktadır.

Kemalettin Sami Paşa devam eden mahkemedeki başlıkları şöyle aktarmaktadır:

1. KPD'nin Rusya'daki Çeka teşkilatıyla doğrudan doğruya münasebetinin olduğu kesinleşmiştir. Çeka'nın Alman Komünist partisine silah ve kurşun yardımı yaptığı belgelerle tespit edilmiştir.
2. Berlin'deki Rus Büyükelçiliğinin Almanya'daki Alman Çekası'na yardım ettiği ve yetkililerle temasta bulunduğu açık bir şekilde ortaya konmuştur. Dahası Rus

¹²⁵ CCA, 030.10/208.417.11

¹²⁶ Alman Topçu Silahlı Kuvvetleri

Büyükelçiliğinin Alman Çeka mensuplarına tüplere konmuş veba ve kolera mikroplarını verdiği, Leipzig’te mahkemede yargılanmakta olan şüphelilerin kullanması için ünlü iki kadın tarafından öğretildiği, anlaşılmıştır.

3. Çeka hareketinin ilk icraatının von Seeckt’in suikasti ve bu hareketin Ruslarca tasvip edildiği anlaşılmıştır.¹²⁷

Kemalettin Sami Paşa bu hususta Sovyetler Birliği Politbüro üst düzey yöneticilerinden olan Grigori Zinovyev’in, 30 Kasım 1923 tarihinde Alman merkezine yazdığı mektubu son derece önemli görmektedir. “*Alman Generali von Seeckt*” başlığı taşıyan mektupta, Seeckt’in gayet açık bir şekilde ılımlı sosyal demokratlarla birlikte büyük burjuvaziye güvendiğini ve kendisinin Almanya’da gerçekleşmesi muhtemel bir devrim hareketi için en büyük engel olduğu yazmaktadır. Zinovyev mektubunda Seeckt’in diktatör olma amacını taşıdığını ancak buna ulaşmak için Ebert’in ülkeyi yönetmesi bir süre daha yönetmesi kabul edilebilir bir durumdur. Ancak Zinovyev’e göre Ebert arkasında Seeckt’in desteği olmadan bir gün bile iktidarda kalmaz. Mektupta yalnızca Seeckt’in değil Ebert ve Gustav Noske’nin de Alman faşizanlığının önde gelen simaları olduğundan bahsedilmektedir.

Zinovyev, Almanya’daki bu terör rejiminin Rusya’dakinden uzun sürmeyeceğine emindir. Gerek bu mektuptan gerekse mahkemede yargılanan şüphelilerin ifadelerinden anlaşılmaktadır ki Rus Hükümeti Almanya’daki bu teşkilat ile yakından ilgilenmekte ve Alman Komünist Partisi kanalı ile Alman Çekası ile sürekli olarak dirsek temasındadır. Ancak Almanya’da devam eden mahkeme ülkedeki Rus elçiliğini oldukça müşkül bir durumun içine sokmuştur. Kemalettin Sami Paşa ayrıntılı bilgi sahibi olabilmek içinse mahkemenin alacağı şekil ve bu hususta Almanya’da gerçekleşecek olan gelişmeleri beklemektedir.¹²⁸

Bizzat bu meselelere dair Hans von Seeckt ile Türk Büyükelçisi hakkında bir görüşme gerçekleşmiştir. Sami Paşa’nın izlenimine göre Seeckt Paşa’da kendisine karşı gerçekleştirilebilecek olan bir suikast konusunda oldukça emindir. Türk Büyükelçisi konuya dair Rus büyükelçisi Nikolay Krestinsky ile de görüşmüş ve elçinin kendisini savunmadığını rapora not düşmüştür. Basının yalancılığından şikâyet ederek meseleyi

¹²⁷ CCA, 030.10/208.417.11

¹²⁸ CCA, 030.10/208.417.11

kapatmak isteyen Rus Büyükelçisi ile görüşmeleri sonucunda Kemalettin Sami Paşa'nın kafasında soru işareti kalmamış, Sovyetler Birliği'nin bizzat işin içinde olduğunu belirtmiştir. Zinovyev'in mektubunda bahsettiği Gustav Noske'le Hannover'de görüşen Sami Paşa'nın değerlendirmeleri oldukça enteresandır:

“Noske, Birinci Dünya Savaşı'nın bitmesinin ardından Savaş Bakanı olmuş ve oldukça kayda değer bir karakterdir. Kendisini sosyalist olarak tanımlamasına rağmen görüşmelerimin sonucunda şunu söyleyebilirim ki kendisi çok açık bir şekilde sağ harekete meyillidir. Birçok önemli şahıs Gustav Noske'nin Almanya'nın gelecekteki diktatörü ve rehberi olacağı kanaatindedir. Kendisi şu an Saksonya eyalet valisidir.”

Kemalettin Sami Paşa ile Gustav Noske arasında gerçekleşen sohbette, Alman Valisi Bolşeviklerin geçmişte yaptığı eylemler neticesinde kendisinden nefret ettiklerini de dile getirmiştir.¹²⁹

Kemalettin Sami Paşa'nın Almanya'daki Bolşevik kışkırtmalarına karşı kurulan mahkeme hususunda ele aldığı rapor son derece önemli bir arşiv belgesidir. Raporda adı geçen ve büyükelçinin bizzat birebir muhatap olduğu Hans von Seeckt ve Gustav Noske Birinci Dünya Savaşı ve Weimar Cumhuriyeti'nin ilk yıllarına damga vurmuş isimlerdir. Weimar Cumhuriyeti'nin ilk Savunma Bakanı olarak görev yapan Gustav Noske işçi sınıfı bir ailenin oğlu olarak Brandenburg'da doğmuştur. 1886'da SPD saflarına katıldığında kendisi bir hamaldı. Editör olarak partinin yayın organlarında çeşitli görevler yürüten Noske, 1906 tarihinde SPD sıralarından Reichstag'a vekil seçildi. Kısa sürede partisinin sağ kanadının önemli seslerinden birisi oldu. Ordunun içindeki genişleme taraftarlarından birisiydi ve Almanya'nın sömürgeci faaliyetlerinin en ateşli savunucularındandı. Bir savaş destekçisi olmasının yanı sıra Marksizm'i aşığılayıcı bir ideoloji olarak görüyordu.¹³⁰ Savaştan sonra Almanya'da yeni kurulan düzende kendisine Savunma Bakanı olarak yer bulan Noske, Ocak 1919'da Berlin'de meydana gelen Spartakist Ayaklanma'nın bastırılmasında büyük görev almıştır. Kemalettin Sami Paşa'ya belirttiği üzere Bolşeviklerin kendisine olan nefretinin sebebi ayaklanmanın liderleri Karl Liebknecht ve Rosa Luxemburg'un bizzat onun emriyle yargılanmadan öldürülmesidir.

¹²⁹ CCA, 030.10/208.417.11

¹³⁰ Vincent, s.344.

Freidrich Ebert'in ölümünün ardından Almanya'da Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin 29 Mart 1925 tarihinde yapılması kararlaştırılmıştır. Reich Başkanlığı'nı geçici bir süre dönemin başbakanı Hans Luther ve Reichsgericht¹³¹ başkanı Walter Simons yapmıştır. Reichstag 9 Mart'taki toplantısında seçimlerin birinci turunun 29 Mart'ta eğer ikinci tura gerek olursa bunun da 26 Nisan tarihinde yapılmasını kararlaştırdı. 1925 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri Weimar Cumhuriyeti tarihi için oldukça kritikti. Cumhuriyetin kaderi kimin eline bırakılacağına belirleneceği bu seçimlerde ordu yöneticileri, sosyal demokratlar, muhafazakârlar, radikal sağcılar ve komünistler birbirleriyle yarışıyorlardı. Türkiye Cumhuriyeti temsilcisi Kemalettin Sami Paşa ise seçimleri anbean takip etmekle mükellefti. Bu tarihi seçimler Almanya için olduğu kadar Tüm dünya ve Türkiye için de büyük önem arz etmekteydi. Seçimlerin sonucunda Almanya tüm dünyayı etkisi altına alacak bir değişimin ilk kıvılcımları yakmıştı.

29 Mart'ta yapılacak seçimler için sekiz parti yedi farklı aday çıkarttı. Komünistler seçimler için adayını ilk açıklayan taraf oldular: Almanya Komünist Partisi (KPD) Genel Başkanı Ernst Thälmann. Sosyal Demokratlar (SPD) kariyerinin çoğunda Prusya Başbakanlığı yapan Otto Braun'u aday gösterirken; Merkez Partisi ise eski şansölye ve mevcut Prusya Başbakan'ı Wilhelm Marx'ı aday gösterdi. Alman Demokrasi Partisi'nin (DDP) adayını dönemin ünlü fizikçisi Willy Hellpach olurken; Bavyera Halk Partisi'nin (BVP) adayını Bavyera Başbakanı Heinrich Held oldu. 1923 Birahane Darbesi'nin ardından kurulan mahkemelerde ülkenin yıkılması için faaliyette bulunma suçundan yargılanan ancak hakkında beraat kararı verilen Birinci Dünya Savaşı'nın ünlü Alman generali Erich Ludendorff ise Alman Völkisch¹³² Özgürlük Partisi'nin (DVFP) adayını oldu. Tüm bunların yanı sıra seçimin en önemli adayını Alman Halk Partisi (DVP) ve Alman Ulusal Halk Partisi'nin (DNVP) adayını Karl Jarres'ti. Wilhelm Marx'ın kabinelerinde İçişleri Bakanlığı ve Gustav Stresemann'ın başbakan yardımcısı olan Karl Jarres aynı zamanda ülkeyi yöneten mevcut koalisyon ortaklarından ikisinin ortak adayıydı.¹³³

Weimar Cumhuriyeti'nin İkinci Cumhurbaşkanlığı Seçimi İlk Turu belirlenen tarihte sorunsuz olarak yapıldı. Seçim sonuçları aşağıdaki gösterilmektedir:

¹³¹ II.Reich İmparatorluğu ve Weimar Cumhuriyeti döneminde en yüksek ceza ve hukuk mahkemesi

¹³² Bu kelimenin çevirisi hakkında onlarca tartışma olduğu için böyle bırakmayı tercih ettim.

¹³³ Elmer D. Graper, "The German Presidential Election", *The American Political Science Review*, Cilt:19, No:3, Ağustos 1925, ss. 592-595.

Karl Jarres (DVP-DNVP): 10.408.365 oy ile %38,8,

Otto Braun (SPD): 7.798.346 oy ile %29,

Wilhelm Marx (Z): 3.884.877 oy ile %14,5,

Ernst Thälmann (KPD): 1.871.207 oy ile %7,

Will Heypach (DDP): 1.597.197 oy ile %5,8,

Heinrich Held (BVP): 1.006.790 oy ile %3,7,

Erich Ludendorff (DVFP): 284.975 oy ile %1,1

Seçimlere katılım yüzdesi: %70

Geçerli oy sayısı: 26.856.002¹³⁴

İlk turda hiçbir adayın çoğunluğu elde edememesiyle beraber seçimler ikinci tura kalmıştır. İlk turun ardından bazı önemli çıkarımlarda bulunulabilir. İlk olarak Cumhuriyet destekçisi partilerin (SPD, Z, DDP) ortak aday çıkarmaması Karl Jarres'i ilk turun galibi yapmıştır. Ernst Thälmann'ın aldığı oy oranı komünistlerin ülke içinde hala güçlü bir çoğunluğu elinde tutması açısından önemlidir. Ne var ki aşağıda görüleceği üzere Ernst Thälmann'ın ikinci tur için adaylığını koyması cumhuriyetin en önemli kırılma noktalarından birisidir.

İkinci tur seçimlerinden önce Reich Bloğu olarak kendilerini adlandıran DVP ve DNVP çevresinde büyük değişimler yaşanmıştır. Her ne kadar açık ara ilk turun galibi olsa da Karl Jarres'e yönelik hayal kırıklığı özellikle DNVP sıralarında hissedilmektedir. Gustav Stresemann ve DVP cephesi Karl Jarres'in adaylığı için bastırsa da ikinci tur için BVP ve radikal sağ partilerin desteğini arkasına almak isteyen DNVP aday olarak ünlü Emekli Mareşal Paul von Hindenburg'u göstermiştir. Nihayetinde iki parti arasında gerçekleşen müzakerelerde istediğini alan DNVP olmuş ve Hindenburg'un 8 Nisan'da resmi olarak ortak aday olduğu duyuruldu.¹³⁵

SPD, Zentrum ve DDP ise ikinci turda seçimlere ortak adayla girmek isteyen bir başka grup olmuştur. Öte yandan ilk tur seçimlerinde en çok oy alan ikinci isim Otto Braun'ın adaylığı Zentrum tarafından kabul edilmemiştir. Zentrum kendi adayı eski şansölye Wilhelm Marx'ı desteklemekte ısrarcıdır. Cumhuriyetçi kanatta çıkan bu kriz Zentrum ve

¹³⁴ Graper, s. 596-597.

¹³⁵ Graper, ss. 597-598.

DDP'nin Otto Braun'ın Prusya Başbakanlığı konusunda destekleme sözü vermesiyle sona ermiş böylece Cumhuriyetçi kanadın çatı adayı Wilhelm Marx olmuştur.¹³⁶

Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçiliği Almanya'da gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçimleri anbean takip etmiştir.¹³⁷ 26 Nisan'da gerçekleşen ikinci tur oylamasının hemen ardından Kemalettin Sami Paşa Ankara'ya gönderilmek üzere bir rapor kaleme almıştır.¹³⁸

Kemalettin Sami Paşa Almanya'da gerçekleşen seçimlerin daha önce görülmedik büyüklükte bir heyecan dalgası yarattığını söylemektedir. Berlin'de ve Almanya'nın tüm bölgelerinde sağ kanat ve sol kanat arasında çatışmalar ve arbedelere neden olan seçimin ordu mensuplarının disiplinli ve başarılı çalışmaları sayesinde sorunsuz bir şekilde gerçekleştiğini dile getirmiştir. Berlin'deki sokak çatışmalarında bir kişinin öldüğünü ve onlarca kişinin yaralandığını belirten Büyükelçi Hindenburg'un seçimi kazanmasının anlaşılmasıyla tüm sokakların ordu marşlarını okuyan insanlarla dolup taşıdığını belirtmektedir.¹³⁹

Cumhurbaşkanlığı seçimlerinin ilk turunda oy kullanmayan seçmenlerin çoğunluğunun tercihini ikinci turda Hindenburg'tan yana olduğunu söyleyen Kemalettin Sami Paşa, ilk turda komünist aday Thälmann'a oy veren kitlelerin bir kısmının da tercihlerini Hindenburg'tan yana değiştirdiğini belirtmektedir. Türk Büyükelçisi Cumhuriyetçi aday Wilhelm Marx'ın seçimi kaybetmesindeki en önemli hususlardan birisinin Thälmann'ın adaylığı ve demokratların Katolik olması sebebinden ötürü Marx'a oy vermemesini göstermiştir. Komünistlerin adayının ikinci tura katılmaması halinde ortaya bambaşka bir senaryo çıkabileceğini düşünmektedir. Böylesi bir durumda Cumhuriyetçi aday Marx'ın kazanmasının muhtemel olduğunu dile getirmiştir.¹⁴⁰ Almanya'da gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı Seçimlerinin ikinci tur sonuçları şu şekildedir:

Hindenburg (DVP-DNVP-BVP-NSDAP-): 14.665.766 oy ile %48,3,

Wilhelm Marx (Z-SPD-DDP): 13.751.615 oy ile %45,3,

Ernst Thälmann (KPD): 1.931.151 oy ile %6,4,

¹³⁶ Graper, s. 598.

¹³⁷ Kemalettin Sami Paşa Almanya'da gerçekleşen 1925 Cumhurbaşkanlığı Seçimi hususunda toplamda 7 tane rapor kaleme almasına rağmen an itibariyle bunlardan sadece bir tanesine ulaşmak mümkündür.

¹³⁸ CCA, 030.10/ 230.552.10

¹³⁹ CCA, 030.10/ 230.552.10

¹⁴⁰ CCA, 030.10/ 230.552.10

Seçimlere Katılım Yüzdesi: %80,
Geçerli Oy Sayısı: 30.351.948¹⁴¹

Hindenburg'un 30 Nisan 1926 Perşembe günü en geç makamına oturacağını belirten Sami Paşa, hükümette bulunan DDP ve Zentrum partisine mensup bakanların nasıl bir tavır takınacağına dair net bir tutum oluşmadığını dile getirmiştir. Ayrıca Kemalettin Sami Paşa, yeni Cumhurbaşkanı Hindenburg'un başlangıçta mevcut hükümetin hali hazırda uygulanmakta olan siyaseti takip edeceğini düşünmektedir.

Weimar Cumhuriyeti'nin ikinci ve son Cumhurbaşkanı Birinci Dünya Savaşı'nın iki ünlü Alman generalinden birisi olan Emekli Mareşal Paul von Hindenburg 1848 yılında Prusya Krallığı'na bağlı olan Posen vilayetinde dünyaya gelmiştir. Junker¹⁴² bir ailenin çocuğu olan Hindenburg 1866 yılında askeri liseyi tamamlayarak teğmen rütbesi ile Avusturya-Prusya Savaşı'na (1866) ardından 1870-71 Prusya-Fransa Savaşı'na katılmıştır. 1870 yılında Harp Akademisi'nden mezun olan Hindenburg, 1911 yılına kadar orduda sıradan görevler üstlenerek korgeneral rütbesiyle emekli olmuştur. Kendisinin bu rutin kariyerini zirveye çıkartması sağlayan olay ise Birinci Dünya Savaşı olmuştur. 1914 yılında savaşın başlamasıyla orduya tekrar çağrılan Hindenburg daha sonraki tarihlerde kendi ismiyle anılacak olan ve efsaneleşmesini sağlayan iki önemli muharebe meydanında Alman 8.Ordusunu yönetmiştir. Bu iki zafer kendisinin 1916 yılında Alman Genelkurmay Başkanı olmasını sağlamıştır. Ancak Hindenburg bile ülkesinin mağlup olmasını engelleyememiştir.¹⁴³

Birinci Dünya Savaşı'nın Almanya için yenilgiyle sonuçlanmasının ardından ortaya çıkan "*Sırtımızdan Bıçaklandık*" mitinin Erich Ludendorff ile yaratıcılarından birisi olan Hindenburg savaşın ardından faturayı SPD'ye, ülke içinde zararlı faaliyetler gösteren komünistlere ve Yahudilere kesmeye çalışmıştır. Savaşın son günlerinde Almanya'nın artık yenilgiyi kabullenmesi gerektiğini, ülkenin idaresinin sivil yönetimlere bırakılmasını talep eden ve hemen ardından emekliye ayrılan Hindenburg isminin efsaneleşmesine engel olabilecek yenilginin lanetinden bu sayede kurtulmuştur. 1925'te muhafazakâr sağ partilerin cumhurbaşkanı adayı olana kadar kendisini siyasi arenadan

¹⁴¹ Graper, s. 599.

¹⁴² Aristokrat toprak sahibi insanlar.

¹⁴³ Vincent, ss. 205-206.

izole etti.¹⁴⁴ 1925 yılında Cumhurbaşkanı olması sağ muhafazakâr kanatta yeniden Alman milliyetçi ruhunun kazanılmasına ve monarşi rüyalarının hiç olmadığı kadar kuvvetli görülmesine yardımcı olmuştur.¹⁴⁵

2.2.2. Sami Paşa-Stresemann

1926 yılında Berlin Büyükelçiliği'nden Almanya'nın siyasi durumuna dair Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen rapor Hindenburg'un daveti üzerine gerçekleşen Büyükelçiler Toplantısı'nda Kemalettin Sami Paşa'nın Alman siyasi hayatına dair çıkarımları üzerinedir.

Weimar Cumhuriyeti'nin 14 yıllık kısa tarihinde 6 defa Federal seçim olmuş ve Almanlar 6 defa Başbakanlarını seçmek için sandık başına gitmişlerdir. Ama Weimar Cumhuriyetinin adının koalisyon hükümetleriyle lanetlenmesinin sebebi bu 6 farklı seçim değildir. Tarihe koalisyonlar dönemi olarak geçen 14 yıllık zaman diliminde toplamda 20 farklı hükümet kurulmuştur. Halk Devrimcileri Konseyi'ni de buna dahil edersek sayı 21'dir.

Alman siyasi hayatındaki istikrarsızlığın ne denli büyük ölçüde olduğunu anlatabilmek için şöyle bir örnek yerinde olur sanırım: Kemalettin Sami Paşa'nın resmi olarak Büyükelçi unvanı aldığı 20 Ağustos 1924'e kadar 11 defa kabine değişikliği yaşanmıştır. Kemalettin Sami Paşa'nın 1926 yılına dair Ankara Dışişleri Bakanlığı'na gönderdiği rapor işte tam da bu siyasi istikrarsızlıklara dairdir. Hindenburg'un davetiyle Büyükelçiler toplantısına katılan Sami Paşa, güzel bir konser ve yemeğin ardından Alman Dışişleri Bakanı Gustav Stresemann ve dönemin Rus Büyükelçisi Nikola Krestinsky'le bir köşede sohbet etmeye başlamıştır. Kemalettin Sami Paşa'nın kafasını kurcalayan mesele ise Almanya'da hükümeti oluşturacak çoğunlukta oy alınamaması durumunda Stresemann'ın nasıl bir politika izleyeceğine dairdir. Sorusunu dile getirdiğinde ise Stresemann'ın verdiği cevap her halükârda hükümetin oluşturulacağı, büyükelçilerin endişe duymaması gerektiğidir. Sami Paşa, dışişleri bakanının verdiği cevap karşısında Krestinsky'nin şok olduğunu ve bunu nasıl mümkün kılacaklarını sorduğunu dile getirmiştir. Stresemann ise Rus Büyükelçisi'ne gayet sakin bir tavır takınarak: "Tıpkı Rusya'da olduğu gibi" demiştir. Meselenin ciddi ama nazik birtakım münakaşalardan

¹⁴⁴ Vincent, ss. 205-206.

¹⁴⁵ Graper, s.599.

sonra sonlandığını belirten Sami Paşa'nın bu diyaloglardan sonra dile getirdiği görüş son derece önemlidir. Sami Paşa şahsi kanaatleri ve incelemesi sonucunda Hans Luther kabinesinin güven oyu alamaması durumunda meclisin feshedileceği ve çalışmalarına devam edeceği yönündedir. Büyükelçi, güven oyuna sunulacak olan kabinenin zayıf olduğunu ve gelecekte bu kararı almasının muhtemel olduğunu söylemiştir.¹⁴⁶

Kemalettin Sami Paşa 1926 yılı için şu gerçekliğin çok net farkındadır. Stresemann, Almanya'nın en güçlü siyasi karakteridir ve gücü paylaşmaktan veya devretmekten hoşlanmaz. Tarihler bu raporun yazıldığı 1926'yı gösterirken kendi başbakanlığı dahil olmak üzere 6 farklı kabinede dışişleri bakanlığı görevinde bulunmuş, Locarno Süreci'nin bir numaralı aktörüdür. Partiler arası süregelen güç-iktidar politikalarının halkta yarattığı öfke nöbetlerinin, ekonomik krizlerin, grevlerin bu denli hat safhada bir ülke görece Altın Yıllar adı verilen bir dönem yaşamıştır. Bu dönemin yaratıcısı Gustav Stresemann'dır.

2.2.3. Şahsiyetler Kabinesi

7/6/1928 tarihli Berlin Büyükelçiliği'nden Türkiye Cumhuriyeti Dışişleri Bakanlığı'na gönderilen rapor Almanya'nın o dönem için siyasi durumuna dair en geniş kapsamlı analizlerden birisidir. Rapor, Almanya'da gerçekleşen 20 Mayıs 1928 tarihli başbakanlık seçiminin neticelerini ve seçim ertesinde oluşan atmosferde büyükelçiliğin görüşlerini aktarmaktadır. Elçilik, raporda ilk olarak sağ kanadın yakın zamanda bir hükümet oluşturamayacağından ve bunun nedenlerinden bahsederken daha sonra ise sol kanat partilerin kazanacağına dair genel kanının isabetsiz olmasından ve sadece belli başlı radikal sol partilerin başarılar elde ettiğini söylemiştir.

Raporda ayrıca Nasyonal Sosyalist Alman İşçi Partisi'ne oy vermekten çekinen seçmenlerin oylarını İktisat Partisi'ne verdiği ve bu durumun partinin Reichstag'da vekil sayısının artışında oynadığı önemin altını çizmektedir. Kemalettin Sami Paşa, mecliste kabine kurma işinin ilk olarak Sosyal Demokrat Parti'ye (SPD) verildiğini ve bu partinin kabine kurmak için Merkez Katolik Parti'yle (Zentrum) birleşmesi gerektiğini söylemiştir.

Reichstag'da çoğunluğun oluşabilmesi için iki koalisyon seçeneği olduğunu belirten Sami Paşa, Weimar Koalisyonu'nun Stressmann'ın katılımı olmadan bir önem arz etmeyeceğini, kabine kurulması için Stressmann'ın partisinin de koalisyonda yer alması

¹⁴⁶ CCA, 030.10/230.552.15

gerektiğine vurgu yapmıştır. Bu koalisyonun Alman kamuoyu tarafından Büyük Koalisyon olarak isimlendirileceğini belirten büyükelçi, Alman Halk Partisi'nin (DVP) üyesi olan Stressmann'ın yeniden dışişleri bakanı olabilmesi için sosyalistlerin¹⁴⁷ kendi katı ve değişmez kurallarından bile vazgeçebileceklerine dikkat çekmiştir.

20 Mayıs 1928 Almanya Başbakanlık Seçimleri'nde 41 milyondan seçmenden 31 milyonu oy kullanmıştır. Seçime katılım oranı %75 seviyesindedir. Geçerli oyların oranı %98,65'tir. Partilerin oy oranları ise şu şekildedir:

SPD: 29,77 DNVP: 14.25 Z: 15.15 DVP: 8.71

KPD: 10.62 DDP: 4.89 WP: 4.54 NSDAP: 2.63¹⁴⁸

Nasyonal Sosyalist Parti'nin oylarının dörtte birini kaybettiğini ve demokrat partinin zayıfata uğradığını, seçimin neticesinde en başarılı partilerin SPD ve KPD olduğunu fakat bu sonuca küçük çaplı partilerin neden olduğu düşünülmüştür. Kemalettin Sami Paşa, küçük çaplı partilerin milletvekili çıkaramamalarına rağmen, büyük partilere oy kaybettirdiğinin aşikâr olduğunu söylemiştir.¹⁴⁹

9/7/1928 tarihli rapor ise yukarıdaki raporun sonuna ilştirilmiştir. Rapordaki en önemli mesele Şansölye Hermann Müller'in, Stressmann'ı kabinesine dahil etme çabasıdır. Bu noktada Kemalettin Sami Paşa'nın tahminlerinin ne kadar isabetli olduğunu görmek mümkün olmaktadır.

Rapor aynı zamanda seçim sonuçlarına dair oluşturulabilecek koalisyon senaryoları için Almanya'nın o dönem en güçlü siyaset adamı olan Stresemann'ın görüşlerini de yer vermektedir. Stresseman, Büyük Koalisyonun, Reichstag için devamlılığı sağlayacağı fakat Weimar Koalisyonunun, I. Dünya Savaşı meselelerini çözmekte yetersiz kalacağını söylemiştir.

Görünen o ki, Stresemann'ın görüşleri, Hermann Müller'i Büyük Koalisyon fikrine ikna etmiş ve Almanya Halk Partisi (DVP), Büyük Koalisyon Kabinesi'nde iki bakanlık almıştır. Hermann Müller bu kabinesini "*Şahsiyetler Kabinesi*" olarak adlandırılmıştır.

¹⁴⁷ Büyükelçilik raporlarında bahsedilen Sosyalistler, Almanya Sosyal Demokrat Partisi'ne mensup olanlardır.

¹⁴⁸ Caramani, ss.434-435.

¹⁴⁹ CCA, 490.01/609.112.1

Reichstag'da kurulan Büyük Koalisyon Kabinesi (Şahsiyetler Kabinesi)'nde bulunan isimler:

- **İçişleri Bakanı:** Carl Severing, SPD
- **Çalışma Bakanı:** Rudolf Wissel, SPD
- **Maliye Bakanı:** Rudolf Hifterding, SPD
- **Bayındırlık Bakanı:** Theodor von Guérard, Z
- **Dışişleri Bakanı:** Gustav Stresemann, DVP
- **Ekonomi Bakanı:** Julius Curtius, DVP
- **Adalet Bakanı:** Erich Koch Weser, DDP
- **Tarım Bakanı:** Hermann Dietrich, DDP
- **Haberleşme Bakanı:** Georg Schatzel, BVP
- **Savunma Bakanı:** Wilhelm Groener, Bağımsız¹⁵⁰

Seçimlerden sonra Gustav Stresemann'ın katılımıyla Berlin Şehir Salonu'nda ziyafet verilmiş ve buraya Almanya'daki tüm büyükelçiliklerden diplomatlar ve bürokratlar davet edilmiştir. Kemalettin Sami Paşa, İngiliz, Fransız ve İspanyol elçileri dışında katılımın eksiksiz olduğunu belirtmiştir. Ancak büyükelçi 1928 yılında Almanya'da sık sık düzenlenen balolardan ve davetlerden şikayetçi gibi durmaktadır. Kendisine göre bu davetler lüzumsuz ve zaman kaybından başka bir şey değildir. 1929 yılı adına beklentileri ise bu merasimlerin ve baloların azalması yönünde olmuştur. Davetlerin binlerce insanı bir araya getirdiğini ancak bu kadar insanla iletişim kurmaktansa beş on kıymetli insanla toplantılar düzenlenmesi gerektiği savunmaktadır.¹⁵¹

Büyükelçi her ne kadar ziyafetlerden ve davetlerden rahatsızlığını dile getirse de seçim sonuçlarından ve oluşturulan kabineden memnun gözükmektedir. Ancak yine de kabinenin karşılaşılabileceği potansiyel sorunları raporunda bildirmiştir. Oluşturulan bu yeni kabineye nasyonal sosyalistler ve komünistler tarafından sürekli olarak tuzaklar kurulacağını fakat Müller ve Stresemann'ın tecrübesi sayesinde galip gelineceğini; çok büyük problemler olmazsa “*Şahsiyetler Kabinesi*”nin kalıcı olacağını ve ümit verdiğini söylemektedir.¹⁵²

---

¹⁵⁰ CCA, 490.01/609.112.2

¹⁵¹ CCA, 490.01/609.112.2

¹⁵² CCA, 490.01/609.112.1

2.2.4. Alman-İngiliz İlişkileri

22 Temmuz 1929 tarihli Türk Hariciye nezaretine dair olan rapor ise Almanya ve İngiltere münasebatına dairdir. İngiltere’de İşçi Partisi iş başına geçtikten sonra Young Planı’na ilişkin bulunan Ren eyaletleri ve Saar bölgesinin tahliyesi meselesi Almanya için çok ümit bahşeden bir sahaya girmiştir. 24 Haziran 1929 tarihinde Stresemann’ın Reichstag’da verdiği nutuktan da anlaşılacağı üzere Almanya, Versay Antlaşmasının dayattığı işgal keyfiyetinin kaldırılması için İngiliz kabinesinden yardım beklemektedir. Bu ümidi İngiliz Dışişleri Bakanı Henderson’un Avam Kamarası’nda verdiği birkaç beyanat canlı tutmaktadır. 3 Temmuz’da Lloyd George’un, Ren eyaletlerinin tahliyesini istemesi ve 4 Temmuz tarihindeki avam kamarasındaki celsede Chamberlain’in tüm parlamento adına konuşarak Ren’in özgürlüğüne vurgu yapması bu doğrultuda atılan birkaç olumlu adım olarak yorumlanmıştır.

Rapordan görülüyor ki, İngiltere İşçi Partisi ve siyasetin ileri gelenleri dış siyasette merkeze Almanya’yı oturtmuştur. İngiliz parlamentosunda seçim öncesinde ve sonrasında konuşulan meselelerin ana başlığı Ren’in tahliyesi, savaş borçları ve silahların bırakılmasıdır.¹⁵³

Berlin Maslahatgüzarı’nın bu konudaki düşünceleri İngilizlerin, Amerika’nın Almanya üzerinde kurduğu nüfuzu kırmaya yönelik girişimler denemesi yönünde olmuştur.¹⁵⁴

1929’un ağustos ayında Büyük Bunalım zamanlarından hemen önce Türk Dışişleri Bakanlığı Almanya’nın borçları ile alakalı yurtdışından son aldığı görüşleri baz alarak bir rapor hazırlamıştır. Buna göre Almanya’nın o an itibarıyla harici ve dahili siyasetine dair dört nokta belirlenmiştir. Bunlar;

1. Paris’te toplanan uzmanlar komitesinin Almanya’nın ekonomik vaziyetine göre tazminat miktarını tayin ve tespit etmesi,
2. İşgal altında bulunan Ren Eyaleti’nin tahliye ve Saar Havzası’nın iadesi,
3. Almanya’nın Birinci Dünya Savaşı’nda kaybettiği sömürgeler,
4. Almanya ile Polonya arasındaki azınlıklar meselesidir.

İşgal altında bulunan Ren eyaletlerinin özgürleştirilmesi ve Saar Havzası’nın iadesi hakkında Stresemann, Briand ile görüşmüş ancak mesele yine açıklığa kavuşmamıştır.

¹⁵³ CCA, 030.10/219.480.30

¹⁵⁴ CCA, 030.10/219.480.30

Toplantının sonucu Alman kamuoyu üzerinde kötü etkiler bırakmıştır.¹⁵⁵ 1925 yılında Locarno Antlaşması'nın imzalanmasıyla Avrupa barışına büyük hizmetleri bulunan ve bölgesel çaplı krizleri sonlandırmakta büyük pay sahipleri Gustav Stresemann ve Aristide Briand bu sefer aynı başarıyı tekrarlayamamışlardır.

Sömürgeler hususunda Stresemann, Reichstag'da verdiği nutukta Almanya'nın ham malzeme kaynaklarına olan ihtiyaçlarına vurgu yapmıştır. Hariciye Nazırı, doğu Afrika'da manda arayışları peşindedir. Bu doğrultuda Stresemann'ın yeni İngiliz hükümetiyle iş birliği peşinde olduğu belirtilmiştir.¹⁵⁶

2.2.5. Almanya'nın Tamirat Meselesi

Ocak 1930 tarihli Türkiye'nin yurtdışı elçilikleri tarafından hazırlanan raporlar 1929 senesinde Almanya, Avusturya, İsveç, Norveç, Felemenk ve Danimarka'nın siyasi vaziyetine dair raporlardır. İlk rapor Almanya'yı ilgilendirmektedir.

1929 senesi zarfında Almanya'yı en çok meşgul eden konunun tamirat meselesi olduğunun altı çizilmektedir. Almanya'daki bazı önemli noktaları tamir etmeden bırakmış olan Dawes Planı yerine tamirat meselesini kesin bir biçimde düzgün duruma getirmeye çalışan Young Planı'nın kabulü ve Ren havzasının tahliyesi meselesine dair Lahey'de toplanan konferans Almanya için senenin önemli gelişmeleri olarak addedilmiştir.

Rapor, Alman hükümetinin borç ve tamirat meselesi kapsamında uygulamaya giren Young Planı'nın ayrılmaz bir parçası olarak bulunan Belçika'ya, Almanya'nın borçlarını ödemesi ve bir ödeme planının oluşturulmasına geniş bir yer vermiştir. Kemalettin Sami Paşa'ya göre Almanya'nın, Belçika'ya yapacağı ödemenin miktarı çok fazladır. Elçilik raporuna göre Almanya'nın ödemesi gereken borcun miktarı 602,8 milyon Reichmark'tır. Aynı zamanda bu ödemelerin, uluslararası ödemeler bankası tarafından idare edileceği ve ortaya çıkan anlaşmazlıkların nasıl çözüme kavuşturulacağı raporda belirtilmiştir.

Almanya Reichsbank Reisi ve mütehasıslar komitesinde Alman delegesi olan Mösyö Schnacht'ın Young Planı hakkındaki muhtırası raporda yer almaktadır. Schnacht, Almanya'nın bazı borçları ödemesinden vazgeçilmesini, Belçika'ya olan ödemelerde

¹⁵⁵ CCA, 030.10/230.552.20.

¹⁵⁶ CCA, 030.10/230.552.20.

indirime gidilmesini ve bunların karşılığında Almanya'nın bazı haklarından feragat edeceğini söylemektedir.

Berlin Büyükelçiliği'nin yaptığı bir tahrirat sonucunda ortaya çıkan durum Almanya'nın iç ve dış mukavele edilmiş olan ve borçlanmalar sonucunda ortaya çıkan borcu 30 Haziran 1929'da 8185,5 milyon Reichmark, dalgalı borçları ise 1132,8 milyon Reichmark olarak tespit edilmiştir. 1930 senesine girerken Versailles Antlaşmasının imzasından beri devam eden borç meseleleri Almanya'nın iç ve dış siyasi vaziyetine büyük zarar vermektedir. Nasyonal Sosyalistlerin mecliste ve sokaklarda Young Planı aleyhinde propaganda yapmaları ve çalışmaları kışkırtmaları raporda belirtilen bir başka önemli husustur.¹⁵⁷

Lahey Konferansı, Ren Havzası'nın tahliyesine yardımcı olmuş dahası bu konferans, birçok mühim meselenin çözümü için ikincil komisyonlar oluşturmuş ve Versay Antlaşması'ndan bu yana devam etmekte olan karışık tahrirat meselesi için müsait bir zemin yaratmıştır. Ancak Almanya açısından sorunlar bir dizidir. Çözülen bazı önemli meselelerin yanı sıra, Almanya için 1930 senesine girerken, Saar Havzası kavgası, azınlıklar meselesi ve sömürgeler sorunu önemli gündem maddeleri olmuştur.¹⁵⁸

1930 yılına girerken patlayan Büyük Buhran ile dünya borsalarının alt üst olması ve Almanya'nın artık ışığından ve rehberinden mahrum kalması zaten zor geçen zamanları daha da zorlaştırmıştır. *Şahsiyetler Kabinesi*, Almanya halkı için ümit olmuş fakat Stressmann'ın ölümü¹⁵⁹ ve Hermann Müller kabinesinin 27 Mart 1930 tarihinde işsizlik sigortalarında çıkan kriz nedeniyle istifa etmesi sonucunda bu ümitler yerini korku ve endişeye bırakmıştır. Dönemin görgü tanıkları da Müller kabinesinin yıkılışını Weimar Cumhuriyeti için kara bir gün olarak tasavvur etmişler. Bu kara gün gelecekteki kötü olayların habercisi olmuştur.¹⁶⁰

Bugün geçmişe baktığımız zaman 30 Ocak 1933 tarihinin Almanya için mihenk taşı olduğunu biliriz: Almanya'nın kaderinin Nazilerin kaderiyle birleştiği gün. Ancak tarih, bir bakış açısı kullanıldığı zaman asıl anlamını kazanır. 30 Ocak 1933 tarihinde yaşananlar Almanya için ne kadar önemliyse bu koşulların gerçekleşmesinin önünü açan

¹⁵⁷ CCA, 030.10/219.481.31

¹⁵⁸ CCA, 030.10/219.480.31

¹⁵⁹ Stressmann'ın Ölümü hakkında Hariciye Vekaleti'nin aylık siyasi mecmuasında çıkan yazı ve tercüme için bkz. "Ştremannın Ölümü", *Ayın Tarihi*, Cilt XX, S. 67, Ankara 1929, s. 4997 ve Paul Steinborn, "Bir Devlet Adamının Tercümei Hali", çev. İnsan Tunalı, *Ayın Tarihi*, C. XX, S. 67, Ankara 1929, s. 4997-5000.

¹⁶⁰ Diner, a.g.e, s. 147.

27 Mart 1930 tarihi de o derece önemlidir. Bu tarihte Weimar Cumhuriyeti'nin son parlamenter kabinesi olan Herman Müller'in kabinesi düşmüş ve felaketlerle sürüp gidecek olan 12 yıllık bir Nazi dönemi için uygun şartlar yaratılmıştı. Cumhurbaşkanı Hindenburg'un anayasal haklarını kullanarak belirlediği başbakanların kabineleriyle beraber Adolf Hitler'in iktidarına giden yol açılmıştı. Ordu mensupları ve sağ kanat siyasetçiler Weimar'ın mezarını kazmaya başlamışlardı. Ancak tabii ki de kabinenin istifa etmesinin faşizme giden yolu açması o dönem için tahmin edilebilir bir olgu değildi.¹⁶¹ Dan Diner'a göre 27 Mart 1930'da Almanya'da yaşananlar, 30 Ocak 1933'te anlamını kazanmıştır.

2.2.6. Federal Seçimler ve Heinrich Brüning Kabinesi

Türk entelektüel ve araştırmacı Nahit Sırrı'nın *Ayın Tarihi*'nde basılmış olan "Almanya'nın Geçirdiği Buhran Etrafında" isimli yazısında Almanya'daki 14 Eylül seçimleri irdelenmiş ve Hitler'e ayrı bir başlık açılmıştır. Sırrı, Almanya'daki son seçimin kazananın aşırı sağcılardan sonra aşırı solcular olduğunu belirtmiştir. Seçimden sonra kabine kurma yetkisi kendisine verilen Brüning'in 68 vekili karşısında 107 Hitler vekili ve 76 Komünist vekil var olduğunu söylemiş ve Ren Havzasının tahliyesinde büyük bir diplomatik başarı sergileyen Stressmann'ın ölümünün partisine çok fazla oy kaybettirdiğinin altını çizmiştir. Almanya Halk Partisi seçimden en kırık notla çıkan partilerden olduğunu belirten Nahit Sırrı, Almanya'nın içinde bulunduğu vaziyetten hoşnut olmadığını ve halkın çareyi Hitler partisinde aradığına dikkat çekmektedir. Hitlerin yükselişinin Almanya'da ciddi bir endişeye yol açtığı ve toplu yürüyüş ve gösterilerin halkın belirli bir kesimini korkuttuğunu söyleyen Sırrı, özellikle Yahudiler ve zenginlerin ülkeyi terk etmeye başladıklarını kaleme almıştır.¹⁶²

Ayın Tarihi Mecmuası, 1930 yılında Avrupa'da önemli gelişmeleri aktarırken Almanya başlığının altına ise Nasyonal Sosyalizmi anlatmayı gerekli görmüş ve bir çeviri yazıya yer vermiştir. Bu yazıya göre, 14 Eylül seçimlerinde entelektüel geçinen partilerin seçimi kaybettiği ve ülkenin en büyük partisi olan Sosyal Demokratların bile seçimi kazanmasına rağmen bu kaderi paylaştığını belirtmiştir. Seçimin kazananı, halka iman

¹⁶¹ Diner, ss. 141-147

¹⁶² Nahit Sırrı, "Almanya'nın Geçirdiği Buhran Etrafında", *Ayın Tarihi*, C. XXIII-XXIV, S. 79-81, Ankara 1930, s.6697-6706.

telkin eden ruhani partiler ve kurtuluşun dünyevi vasıtalarla olacağını söyleyen Komünist Parti ve Nasyonal Sosyalist Partidir.¹⁶³ Nasyonal partinin programının eksik ve yetersiz olmasına rağmen Alman halkının yüzlerce yıllık heyecanını yansıttığını belirten yazı, Nasyonal Sosyalizm hareketinin bir kenara atılacak bir hareket olmadığını bu hareketin milletin içindeki kaynaşmadan çıkan bir eser olduğunun anlaşılması gerektiğini tartışmıştır. Yazar, Stahlhelm (Çelik Miğfer) hareketinin büyüyerek devam edeceğini, ülkedeki en büyük problemlerden birisi olan Versay Antlaşmasının nasyonalistler tarafından tedil değil ilga edileceğini beyan etmiştir.¹⁶⁴

02/10/1930 tarihli Berlin Büyükelçiliği raporu, Almanya'da eski şansölye Hermann Müller'in dışişleri bakanlığına memur olarak tayinine, kamuoyundan emekliliğine ve Brüning'in başkanlığında oluşacak olan yeni kabinenin sol görüşe yönelmiş vekillerden olacağına değinmektedir. Raporda nasyonal sosyalistlerin darbe hazırladıkları söylentisinin Almanya'da ve Amerika'da büyük telaş uyandırdığı dahası Alman subaylarının ekseriyetinin Nasyonal Sosyalist görüşlere eğilimli olduğuna dikkat çekilmiştir. Yukarı da bahsedilen bu manzaradan kaynaklı olarak Zenginlerin paraları tarafsız memleketlere götürmesi ve bu durumun Almanya ekonomisinde olumsuz heyecana yol açtığı belirtilmektedir.¹⁶⁵

2.2.7. Hak Tatilleri ve Sami Paşa'nın Yorumu

16/4/1931 tarihli Berlin Büyükelçiliği'nden alınan malumatlar neticesinde hazırlanan Dışişleri Bakanlığı'nın raporu Hindenburg'un Almanya Anayasası'ndaki bazı maddelerin tatiline dair olarak hazırlanmıştır. Burada Weimar Cumhuriyeti anayasasında yer alan toplanma ve miting hakkının kısıtlanması söz konusudur. Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami'nin raporda değindiği ana meseleler Almanya'nın dahili vaziyetindeki eksikliklerdir. İçişleri bakanı Joseph Wirth'in beyannamesi ve Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından çıkarılan yeni kanunların bir tedbir olarak çıkartıldığını belirten Büyükelçi mevcut koşullarda tedbirlerin nasyonal sosyalistlerle, komünistlerin

¹⁶³ NSDAP'ın 1928 yılına göre kazandığı seçim başarısı için bkz.

https://www.bundestag.de/blob/189774/7c6dd629f4aff7bf4f962a45c110b5f/elections_weimar_republic-data.pdf (Erişim tarihi 01.01.2019)

¹⁶⁴ "Avrupa'da Almanya – Nasyonal Sosyalizm", *Ayn Tarihi*, C. XXIII-XXIV, S. 79-81, Ankara 1930, s. 6839-6844.

¹⁶⁵ CCA, 030.10/230.553.2

aşırılıklarına karşı alınmış olduğunu ve gelecek bayramlarda din aleyhinde propaganda yapmalarını engellemek amacıyla ihtiyatkar bir hamle olarak yorumlamıştır.

Kemalettin Sami ülkenin gidişatını vahim bulmakta ve Almanya’da ne bir reform ne de bir devrim yapacak zihniyet görmektedir hatta diktatörlüğünü tesis edebilecek kabiliyette bir liderin varlığından söz etmenin mümkün olmadığını söylemektedir.¹⁶⁶

Sami Paşa’ya göre, hazırlanan kanunlar ve alınan kararlar, anayasanın cumhurbaşkanına verdiği kanuni yetkilerinden uygulanmasından ibarettir. Kendisine göre en akıllı ve cesur gibi görünen Brüning bile vasat niteliklere sahip bir başbakandır. Brüning ancak tehlikeli bir zamanda kanun yargısının uygulanmasıyla meşhur olabilmıştır.

Kemalettin Sami, Almanya’nın ekonomi sahasında çok etkin olduğunu ancak dahili siyasette tembelliklerin ve noksanlıkların çok olduğunu belirtmiş ve yakın zamanda ülkede dahili ve siyasi bir değişimin meydana gelmesini konusunda iyimser değildir.¹⁶⁷

2.2.8. Almanya’nın Uluslararası Vaziyeti

23 /9/ 1931 tarihli raporların bir kısmı Almanya’nın diğer devletlerle olan münasebetlerine ilişkindir.

Haziran ayı Almanya’nın iç siyaseti ve ekonomik vaziyeti hususunda iki mühim olaya şahit olmuştur. Bunlardan biri İngiltere ve Almanya Başbakanları ve Dışişleri Bakanları arasında gerçekleşen “Chequers” mülakatı diğeri ise Hoover’ın moratoryum teklifidir.

Bu dönemde Başbakan Brüning’in Avrupa ve Amerika ile entegrasyonun daha hızlı sağlanması ve mali meselelerde iyileştirilmeye gidilmesi için İngiltere’ye bir yurtdışı seyahati olmuştur. Franz von Papen’e göre Brüning’in Dışişleri Bakanı Julius Curtius ile yaptığı diplomatik ve ekonomik çıkar amaçlı bu gezi dilencilikten başka bir şey değildir.

¹⁶⁸ Kemalettin Sami Paşa ise bu konuda Brüning’in yanındadır. Başbakanın siyasi ve ekonomik girişimlerinin Avrupa siyaset hayatı ve uyumu için önemli olduğunu söylemektedir.

a. Almanya-Amerika Birleşik Devletleri

¹⁶⁶ CCA, 030.10/230.553.8

¹⁶⁷ CCA, 030.10/230.553.8

¹⁶⁸ Franz von Papen, *Beni Hitler’i Başbakan Yapmakla Suçluyorlar*, çev. Necip Azakoğlu, der. Necip Azakoğlu, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2015, s. 143.

Amerikan Başkanı Hoover'ın Almanya'nın borçlarının bir seneliğine ertelenmesi planı bu iki devlet arasındaki münasebetin en önemli safhalarından birini oluşturmaktadır.

Hoover ilk olarak bütün siyasi borçların, borçlu devletin ödeme kabiliyeti oranında azaltılması teklif eden bir öneri teklif ettiyse de bu fikir Amerikan ve Fransız parlamentoları tarafından hoş karşılanmamıştır. Başarısızlıkla sonuçlanan bu girişimin ardından moratoryum talebinde karar kılmıştır. Türk Büyükelçiliği'nden alınan rapora göre bunun sebebi Hoover'ın silahsızlanmaya fevkalade önem vermesi ve Almanya'da revaçta olan silahlanma meselesine karşı borçlarının azaltılması ve ertelenmesi konusunda elinde koz bulundurması tahmin edilmektedir.¹⁶⁹

Hoover'ın planı Alman kamuoyunda olumlu bir şekilde karşılığını bulmuş ve zaten dostane olan Almanya – Amerika ilişkileri bu suretle güçlendirilmiş ve sağlamlaştırılmıştır. Alman Dışişleri Bakanı Julius Curtius'un Amerikan Bağımsızlık Günü olan 4 Temmuz'da Berlin'de bulunan Amerikan Büyükelçiliğine gitmesi ve bizzat Cumhurbaşkanı Hindenburg tarafından Hoover'a yazılan teşekkür mektubu bu iyi ilişkilere bir delildir.¹⁷⁰

Öte yandan Hoover'ın teklifi Avrupa'da Almanya'ya karşı açıktan takip edilen politikaların tespitine hizmet etmiştir. Sami Paşa, Avrupalı devletlerin, savaştan, politika oyunlarından yalnız birkaç kişinin servetini arttıran adi menfaat endişelerinden bıktığını ancak savaştan doğan mecburiyetlerin geçerliliğini sürdürdüğü sürece karşılıklı güvenin inşa edilmesinin zor olduğunu, çoğunlukla devlet adamlarının ve parti genel başkanlarının arkasından sürüklenen halkların her fırsatta bu mecburiyetler üzerinden tahrik edileceğini söylemiş ve milletlerin arasında kin ve husumet duygularının bitmeyeceğini belirtmiştir. Ona göre Hoover teklifi bu duruma yeni bir teşkil eylemiştir. Kemalettin Sami Paşa bu noktada özellikle borçlar konusunda Fransa'nın Almanya'ya karşı uyguladığı düşmanca tavrı vurgulamaktadır.

Temmuz ayı zarfında Amerika Birleşik Devletleri ve Weimar Cumhuriyeti arasındaki ilişkilerinin gündem maddesini kuşkusuz ki Hoover Moratoryumu ve silahları bırakma meselesi oluşturmaktadır. Türk Büyükelçisine göre bu zamana kadar kıtada pasif bir siyaset izleyen Amerika'nın ipleri eline alması ve dengeleyici bir güç olması Almanya kamuoyunda iyi tesirler bırakmıştır. Amerika, Fransa'nın siyasi isteklerinin Almanya

---

¹⁶⁹ CCA, 030.10/230.553.21

¹⁷⁰ CCA, 030.10/230.553.21

tarafından kabul edilemez olduğu düşüncesini paylaşmakta, isteklerin kabulü halinde Brüning hükümetinin devrilip ülkede siyasi ve iktisadi kargaşa yaşanacağından endişe duymaktadır. Diğer taraftan Fransa'nın izole edilmesinin Amerika tarafından kabul edilemeyeceğini düşünen Büyükelçi, ABD'nin Fransa ile Almanya arasında hakem rolünü üstlendiğini söylemektedir.

Raporda belirtilen bir başka önemli husus ise Hoover Planı hakkında Amerika'da pek çok üst düzey memurun tavsiyesi üzerine moratoryumun süresinin uzatılmasıdır. Bir senelik bir borç ertelenmesinin Almanya'nın buhranına çare olamayacağı fikri yaygındır. Büyükelçi'nin tavsiyesi ise bu süreç eğer gerçekleşirse devamında borçların tamamen kaldırılması yönündedir. Çünkü Almanya bu borçları verdiği sürece buhrandan kurtulamayacaktır.

Amerikan'ın bir taraftan iktisadi buhrana karşı aldığı yapıcı önlemler diğer taraftan silahları bırakma meselesinde Avrupa'nın işlerine aktif olarak katılması Alman kamuoyu için sevindiricidir.

Alman Nasyonalist Partisi reisi Hugenberg, Amerikan matbuatına bulunduğu beyanat bugünkü vaziyetin uzun senelerden beri verilen savaş tamirâtı borçlarının sonucu olduğu ve nasyonalist cephenin tehlikeyi çok önceden gördüğünü ve mücadeleye giriştiklerini söylemiş eğer Hoover senesi nihayetinde kesin bir revizyona gidilmezse Almanya'nın kendini Sovyet Rusya'nın ellerine emanet edeceği konusunda tehditkâr ifadeler kullanmıştır. Hugenberg'in tam da bu anda konuşmayı yapması Amerika'nın bu mesele için uygun bir saha yaratmasından ileri geldiği görüşü Amerikan kamuoyunda hakimdir.

171

b. Almanya-Fransa

Almanya'nın 1931 yılının haziran ayı zarfında en gergin ilişkileri hiç kuşkusuz Fransa'yla yaşamıştır. Münasebete hâkim olan mesele ise geçmişte olduğu gibi borçlar meselesidir. Raporda Fransa'nın, Almanya'ya karşı aldığı düşmanca tavır eleştirilmektedir. Brüning radyoya verdiği nutukta Fransa olmadan ne istikrarın ne de iktisadi faaliyetlerin mümkün olabileceği bir Avrupa'yı düşünmenin mümkün olmadığını belirtmiş ve iş birliği önermiştir. Bu dostane nutuk Fransız devlet adamları üstünde iyi bir intiba bırakmışsa da Fransa Başbakanı'nın 27 Haziran'da mecliste Almanya Başbakanına

---

¹⁷¹ CCA, 030.10/230.553.21.

karşı verdiği saldırgan nutuk ve Alman bütçesinde tasarruf edilecek olan paraların Fransa'ya karşı silah olarak ve barış aleyhinde geri dönecek olmasını söylemesi Türk Büyükelçisi tarafından çirkin ve nezaketten uzak sözler olarak yorumlanmıştır.

1931 yılının temmuz ayında Fransa'nın Hoover'ın yardım teklifleri üzerine bir takım siyasi istekler ortaya koyup süreci uzatması zaten çok gergin bir konumda olan Alman maliyesini çok büyük zararlara uğratmış ve tüm memlekette para buhranı meydana gelmiştir. Almanya eşi benzeri görülmemiş bir buhranın içinde kalmıştır. Türk Büyükelçiliğinden alınan rapora göre bunun başlıca sebebi 1.Dünya Savaşı ve enflasyonu takip eden senelerde yabancı ülkelerden Almanya'ya ithaline başlanmış olan paraların kısa vade ile alınarak sanayinin çeşitli şubelerine uzun vadeli borçlarla yatırılmış olmasıdır.¹⁷² Hükümet bir taraftan dahilde vaziyeti ıslaha çalışırken diğer taraftan uluslararası pazarda uzun vadeli borç arayışına girmiş ancak bu gayretleri Fransa'nın tavırları yüzünden başarılı olamamıştır.

Almanya'nın Fransa ile olan ilişkileri bu dönemde Türk Büyükelçisi'ne göre tamamen tarafların borçlar meselesi konusunda alacağı kararlara bağlıdır. Fransız bankalarının Almanya'daki kısa vadeli kredilerin süresini uzatması ve bazı şartlar dahilinde Hoover Planı'na razı olması tarafların münasebetlerinin bu dönemde iyiye doğru gitmesini sağlamıştır. Brüning'in bir nutkunda belirttiği gibi iki taraf arasında sağlanacak olan her türlü yararlı girişimler Avrupa siyasetinin eksenini belirleyecektir.¹⁷³

Avrupa'nın merkez iki ülkesi arasında tüm dünya devletlerini ve ekonomilerini ilgilendiren gerilimde Türk Büyükelçi Kemalettin Sami Paşa, her ne kadar Fransızları uzlaşmaktan uzak olarak görse de yakın zamanda Almanlar ve Fransızlar arasında buzların eriyip; olumlu gelişmeler yaşanabileceğine dair öngörülerde bulunmuştur.

Büyükelçi, Almanya ile Fransa arasında imzalanacak olan bir antlaşmanın yalnız iki devlet arasındaki tansiyonu düşürmeyeceğini aynı zamanda tüm dünya için önemli bir adım olabileceğini düşünmüştür. Kemalettin Sami Paşa'ya göre Stresemann'ın Alman siyasetine rehber olduğu yıllardan beri Fransa'ya karşı uygulanan barışçı ve pozitif hareket hattı, Julius Curtius sayesinde son zamanlarda tekrar hissedilmeye başladığını, ülkeler arasında ümit bahşeden havanın, Brüning kabinesi iktidar mevkiinde kaldıkça artarak hissedileceğini, yakın zamanda Fransa'nın Berlin Büyükelçiliğine atanacak olan

---

¹⁷² CCA, 030.10/230.553.21

¹⁷³ CCA, 030.10/230.553.21

François Ponret'le birlikte devletlerin arasındaki fikir alışverişi ve siyasi dostluk her ne kadar Nasyonal Sosyalistlerin neşriyatı aleyhte yazılar yayımlasa da olumlu ve mühim mesafeler kat edileceğini düşünmüştür.

Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra imzalanan Versay Antlaşması'da Almanya'dan en yüksek miktarda tazminat alacak ülkelerden birisi olan Belçika'ya olan ilişkiler Türk Hariciye Nezaretine Berlin Büyükelçiliğinden gelen raporlardan anlaşıldığı kadarıyla 1931 yılının temmuz ayında olağan seyrinde devam etmektedir. Her ne kadar Belçika hükümeti Hoover'ın teklifinin kayıtsız şartsız onaylanamayacağını belirtmiş ve ülkelerinin özel bir statüde yer almasını gerektiği konusunda itiraz etmişse de bu talepler Alman kamuoyu ve hükümeti tarafından bir zorluk olarak düşünülmemiştir.¹⁷⁴

c. Almanya – İngiltere

1931 Haziran ayı zarfında Weimar Cumhuriyeti ile İngiltere arasındaki en yoğun mesaiyi Hoover Moratoryumu ve Chequers Mülakatı oluşturmuştur. Rapora göre Chequers Mülakatı'nın ön ayak olduğu gelişmeler, Almanya'nın dahili ekonomik vaziyetinde bir süre de olsa istikrar sağlayacaktır.

Kemalettin Sami Paşa'ya göre Fransa ile Amerika arasında bu satırların yazıldığı tarihlerde gerçekleşmekte olan müzakereler olumlu sonuçlandığı takdirde vaziyet Almanya lehine dönecek ve bu değişim Brüning ve kabinesinin hanesine artı olarak kaydedilecektir. Büyükelçi bu hususta Brüning'in takındığı tavrı akıllıca bulmaktadır. Brüning ihtiyatlı davranmış Almanya'nın kendi başına moratoryum ilan etmesinden ziyade Amerika'yı bu meseleye ön ayak olmaya sevk etmiştir. Fransa'nın ezici dış politikadaki üstünlüğüyle doğrudan karşılaşmak istememiştir. Brüning'in teşebbüs ettiği bir diğer hareket ise Büyükelçi tarafından zamanlaması aşikâr bulunmuştur: *“Brüning'in Chequers'e gitmeden hemen önce yayımlanan ve Alman halkını mahrumiyete ve fedakarlığa davet eden geçici kanunnameler.”*

Brüning'in bu planı İngiliz ve Amerikan kamuoyunda karşılığı bulmuş ve Hoover'ın teşebbüsleri İngiltere tarafından samimiyetle kabul görmüştür. Chequers'te gerçekleştirilen mülakatın olumlu sonuçlanması da İngiliz – Alman ilişkilerinin gelişimi için kayda değer bir olay olmuştur.

---

¹⁷⁴ CCA, 030.10/230.553.21

Kemalettin Sami Paşa, İngiltere ve Almanya ilişkilerine dair Temmuz ayında yazdığı ayrıntılı raporda, Hoover Moratoryumu'nun savaş sonlandığından beri takip eden hadiseler arasında en önemlilerinden biri olduğunu ve bunun kuvveden fiile çıkması halinde Almanya'nın dahili vaziyetinde bir süreliğine de olsa ciddi bir iyileşme olacağını, kazanılacak olan bu istikrarın dünya ekonomik krizinde oluşan bozuk para piyasasını düzeltereğini, bu dikkate değer gelişmeye ön ayak olan sebeplerin ve etkenlerin başına Chequers Mülakatı'nı yazmanın uygun olacağını düşünmüştür. Kendisine göre, İngiltere Birinci Dünya Savaşı sonlandığından beridir Fransa ile Almanya'nın dostluğunu istemekte ve bunu Avrupa'nın geleceği için teminat olarak görmektedir. İngiliz, Alman, Fransız ve Amerikan nazırlarının Londra yaptığı toplantılar ve alınan kararlar, Almanya'nın şimdiki mali buhranının tamamıyla önüne geçemese de geleceğe dair ümit bahşetmekte ve halihazırda mevcut olan krizin zorluklarını azaltmaya yardımcı olmuştur.

Kemalettin Sami Paşa, İngiltere'nin Almanya'ya borçlar konusunda ve dış politikada yaptığı yardımının ne derece hayati bir durum olduğunu altını çizmektedir. İngiltere kendi içerisinde mali zorluklar ve sanayisinde buhran yaşamasına rağmen sanayisi nispeten mükemmel ve dış ticareti yolunda olan Almanya'yı desteklemektedir. İngiltere, mali sıkıntılar içerisinde halkının omuzlarına ağır vergiler yüklerken, büyük bankaları Almanya'daki kısa vadeli olan kredileri uzun vadeli kredilere çevirmeye çalışmaktadır. Büyükelçiye göre İngiltere'de Birinci Dünya Savaşı'nın sona ermesinden beri uzun yıllar devam eden Alman düşmanlığı, bugün yerini Almanya'nın geleceğine dair samimi hislere bırakmıştır.¹⁷⁵

Raporun ek kısmında Hoover Teşebbüslerinin, İngiltere ve Almanya arasındaki kömür meselesinin İngiliz ve Alman gazetelerine nasıl yansıdığına dair ayrıntılı bilgiler bulmak mümkündür.

d. Almanya- Türkiye

Türkiye – Almanya ilişkileri hususunda Türk Büyükelçiliğinin görüşleri ise dikkate şayandır. İlişkiler Haziran ayı zarfında eski dostane şekliyle ilerlemiş ve Almanya'nın Birinci Dünya Savaşı'ndan sonra Doğu Avrupa'yı siyasi menfaatler yerine ekonomik menfaatler için kullanması Türkiye tarafından olumlu karşılanmıştır. Türkiye'nin dış

---

¹⁷⁵ CCA, 030.10/230.553.21

ticarete en büyük ortaklarından olan Almanya ile ilişkiler demiryolları ve makine ithalatı alanlarında hızla gelişmektedir.

Ancak raporda olumsuz olarak belirtilen önemli bir konu vardır. Buna göre Türkiye'nin son zamanlarda dışarıya sattığı tütün, afyon, kuru üzüm, zeytinyağı gibi ürünlerde düşüş yaşanmakta ve bu durumun sorumlusu olarak Almanya gösterilmektedir. Kemalettin Sami Paşa, Almanya'daki bazı yayınların Türkiye aleyhine propaganda yaptığını ve verilen yanlış bilgi alışverişlerinin ilişkileri ticari sahada sekteye uğrattığını belirtmekle beraber Almanya'nın doğudaki ticaret ortağının değişmesinin Almanya'ya zararı olacağını söylemiştir:

“Almanların bilmeleri icap eder ki, Türkiye bir Yunanistan'dan Bulgaristan'dan, Romanya'dan ve İran'dan daha üstün bir ticari ortaktır. Türkiye hayli imara, inşaatı nafiaya hem muhtaç hem de müsaittir. Nüfusu ise şimdi az olsa bile milli hudutları haricinde pek çok Türk bulunduğu cihetle memleketin serveti arttığı nisbetle dışarıda Türklerin bir kısmının memlekete göçeceğine şüphe yoktur. Türkiye'nin nüfusu diğer pek çok memlekete nazaran daha çabuk artabilir. Ard arda gelen harblerin, pek uzun süren fena idarelerin, ihmalin tesiriyle harap ve fakir hale gelen, halbuki iklimi, mevkii, tabii menbaaları itibariyle büyük bir gelişmeye aday olan Türkiye ekonomisiyle, Almanya'nın daha yakından alakadar olması Almanya'nın kendi menfaatinedir.”¹⁷⁶

e. Almanya- Avusturya

Almanya ile Avusturya ilişkilerinin dostane bir samimiyetle ilerlediğini ve ilişkilerin gündemini ilk olarak Gümrük Birliği oluşturduğunu ve bu birleşme için iki devletin de durmaksızın çalıştığı belirtilmektedir. Anlaşılan o ki Türkiye Büyükelçiliği 1930'ların ilk yıllarından itibaren Avrupa ve Dünya siyasetini ziyadesiyle meşgul eden “Anschluss” fikrine büyük önem vermekte ve gelişmeleri takip etmektedir. Bu nokta dikkate alınarak yazılan başlık Almanya'da yaşayan Avusturya vatandaşlarına seçim hakkı verilmesi ve aynı durumun Avusturya için de gerçekleşmesi için çalışmaların devam ettiğini ayrıca her iki ülkenin kanunlarının birleştirilmesi için mücadelenin sürdüğünü belirtmektedir.

f. Almanya - İtalya

---

¹⁷⁶ CCA, 030.10/230.553.21

Weimar ile İtalya arasında ilişkiler son zaman zarfında oldukça dostane şekilde ilerlemiştir. Rapora göre İtalya bu dostluğu güçlendirecek hiçbir fırsatı kaçırmamış ve Hoover teklifi bu fırsatlardan belki de son zaman zarfında en önemlisidir. İtalya'nın moratoryum kararında Alman halkının yanında yer alması kamuoyu tarafından takdirle karşılanmıştır. Şimdiye kadar İtalya'nın faşist siyasetine karşı çekingen davranan gazetelerden olan "Berliner Tageblatt" ve "Vossische Zeitung" bile bu desteği alkışlamıştır. Brüning'in İtalya Elçisi aracılığıyla Mussolini'ye gönderdiği mektup Alman halkının şükranlarını bildirir niteliktedir.

İtalya, Avrupa'nın içine düştüğü siyasi ve iktisadi sıkıntıların sebebi olarak Almanya'ya dayatılan uluslararası mecburiyetleri göstermiştir. Kemalettin Sami İtalya'nın, Fransa'ya karşı Alman dostluğunu bir koz olarak muhafaza etmek istediğini buna sebep olarak Fransa ile İtalya'nın arasındaki çıkar çatışmalarının hiçbir zaman çözülemeyeceğini göstermiştir. Sami Paşa mevcut durumun sadece İtalya'daki faşist hükümetin düşmesiyle değişebileceğini ve ancak o zaman Fransa ile antlaşma ihtimalinin altını çizmiştir. Ancak o zaman bile bu dostluğun kısa süreli olacağını belirten büyükelçi iki devletin coğrafi konumları, nüfuslarının arasındaki uçurum, Fransa'nın sömürgelerindeki İtalyanların hukuki vaziyetleri ve Avrupa'nın içinde bulunduğu ekonomik, toplumsal ve siyasi şartların devamı halinde er ya da geç karşı karşıya geleceklerini belirtmiştir.

Kemalettin Sami Paşa, İtalya'nın Almanya ile dost kalmasının kendi menfaatine olduğunu ancak İtalya'nın Almanya ile Avusturya'nın birleşmesi fikrini destekleyemeyeceğini böyle bir durumun gerçekleşmesi halinde muazzam bir devletin hudutlarının Trieste'ye 30 km uzaklıkta olacağını söylemiştir.

Rapora göre İtalya'nın Almanya hakkında yakın bir gelecek için takip edeceği siyaset hattının şu şekilde olması beklenmektedir:

1. Avusturya'yı, Macaristan gibi nüfuz altına alarak bu memleketin Almanya'ya katılmasına mümkün olduğu kadar engel olmak,
2. Almanya'yı diğer meselelerde desteklemek
3. Fransa ile olan müzakerelerde, Almanya dostluğunu bir koz olarak kullanmak.

Mali kuruluşların iflası, Mark'ın değerini kaybetmesi ihtimali halkı fena derecede endişeye düşürmüştü ve Almanlar bankalardan paralarını çekmeye çalışmıştır. Hükümet memleket haricine sermaye ve döviz kaçırılmaması için şiddetli tedbirler almış ve bu

girişimleri kürek cezası ile cezalandırmaya karar vermiştir. Bu hususta bir geçici nizamname ile memleket dışına çıkacak olanların yanlarında en fazla 100 Mark taşınması kararlaştırılmıştır.

Bankaların ödemeye ara vermesi ekonomide bir müddet için durgunluk yaratsa bile, Brüning hükümetinin bu probleme karşı hızlı bir refleks göstermesi ve krizin kısa sürede bertaraf edebilmesi raporda dikkat çekilen bir başka husustur. Kemalettin Sami Paşa, kriz ortamından yararlanarak kendilerine fayda sağlamaya çalışan ve Mark'ın değerini kaybedeceğini söyleyen ajitatörlerin yanıldığını ve Almanya'nın her ne pahasına olursa olsun yüksek enflasyon oranlarına dayandığını bildirmiş ve Alman milletinin buhran esnasında göstermiş olduğu sükûnet ve itidale, hariçten bir yardım talep etmeden kendi kuvvetine istinat ederek vaziyeti açıklığa kavuşturmaya çalışmalarının takdire şayan olduğunu zikretmiştir.¹⁷⁷

g. Almanya – İspanya – Rusya – Polonya - İsviçre

Almanya – İspanya münasebetleri hususunda, Almanların İspanya gerçekleşen siyasi hadiseleri çok iyi takip ettiğini ve neşriyatında bunlara yer verildiğini belirten büyükelçi, özellikle sağ cenah ve Katolik partilere mensup gazetelerin İspanya'daki komünistlere savaş açtığını not etmiştir. Bunun nedeni iktidara karşı komünistlerin çıkardığı zorluklar ve kamuoyundaki komünist tahrikatıdır. Sol kanat gazeteleri ise cumhuriyetin vaziyete hâkim olduğunu ve Zamora kabinesinin uzun müddet iktidar mevkiinde kalacağını tahmin etmişlerdir.¹⁷⁸

Almanya ile İsviçre konusunda temmuz ayı zarfında ufak pürüzler olduğunu bildiren büyükelçi, bunun nedenini Almanya'nın yurtdışına giden vatandaşlara para konusunda tanıdığı sınırlı serbestlik hakkıdır. 100 Mark serbestliği İsviçre ve Almanya arasında ilişkileri bir süreliğine soğutmuş, bir turizm ülkesi olan İsviçre'nin turist sayısında yaşanan kayıplar, hükümeti Almanlardan şikayetçi olmaya itmiştir. Büyükelçinin tahmini Almanya'daki bu seyahat uygulamasının yakında kalkmasıyla beraber ilişkilerin olağan seyrine yeniden geleceği yönündedir. Çünkü saatleriyle dünyaca meşhur olan İsviçre'nin saat sanayisinin – bu sanayiden elde edilen saatlerin en büyük müşterilerinden birisi Almanya'dır- vaziyetinde bir buhran vardır.¹⁷⁹

¹⁷⁷ CCA, 030.10/230.553.21

¹⁷⁸ CCA, 030.10/230.553.21

¹⁷⁹ CCA, 030.10/230.553.21

Weimar Cumhuriyeti ile Polonya arasında temmuz ayı zarfında ilişkilerin gündemini Hoover Moratoryumu ve Londra Konferansı oluşturmaktadır. Rapora göre, Polonyalılar bu meselede kendilerine aktif olarak rol verilmediği için gücenmişlerdir ve devam eden müzakereleri endişeyle takip ediyorlardır. Polonya batı sınırları konusunda Fransa'dan teminat istemekte ve özellikle Almanya'daki sağ cenah tarafından öne sürülen doğu sınırlarının revizyonu meselesinin son bulmasını istemektedir. Büyükelçi, Polonya için en hayati meselenin hudutları muhafaza olduğunu ve bu vesileyle Locarno'ya dahil olmak istediğini söylemektedir. Polonyalılar Brüning hükümetinin devrilip yerine bir "çılığın" gelmesinden ve korku siyaseti yaratmasından korkmaktadır. Polonya matbuatının Fransız-Alman yakınlaşması istemediği raporda belirtilen bir başka önemli husustur. Büyükelçiye göre, Polonya artık Fransa'nın onun gözetmeni olmasını istemiyor onunla aynı hukuka dahil olma arzusu içindedir.¹⁸⁰

Almanya ile Rusya arasında temmuz ayı zarfında gerçekleşen münasebetler Polonya'ninkine benzer bir durumdadır. Rusya, Almanya'nın kapitalist batı cephesine entegre olmasını istememektedir. Bu durumun Sovyetler aleyhine propaganda olacağını düşünmektedirler. Rusya, Brüning hükümetinin, komünistlere karşı açtığı savaşı ve Notverordnung'la birlikte Alman burjuvazisinin muhalefeti bitirme isteğini endişeyle takip etmektedir. Büyükelçiye göre, Rusya'nın bu nizamnamelerin aleyhinde olması eşyanın tabiatı gereğidir. Çünkü bu geçici kanunlar Almanya'da bulunan komünistlerin taşkınlıklarını bastırmak için hükümete büyük yetkiler vermekte ve komünistlerin artık Alman liberal kanunlara sığınamayacağı anlamına gelmektedir. Kemalettin Sami Paşa, Sovyetler Birliği'nin esas propaganda merkezini Berlin'e kurduğunu ve komünizmin Avrupa'ya yayılması için Almanya'yı kazanması gerektiğinin farkındadır. Bundan dolayıdır ki bu geçici kanunlar Sovyetler Birliği'nin işine gelmemektedir.¹⁸¹

Görüldüğü üzere Türk Büyükelçiliği tarafından Türkiye Dışişleri Bakanlığına gönderilen raporlar Almanya'nın Avrupa ve Amerika ile ilişkileri üzerinedir. Raporların ağırlık noktalarını Almanya'nın içinde bulunduğu siyasi ve ekonomik kriz ortamı, Hoover Moratoryum'u ve Anschluss meseleleri oluşturmaktadır. Almanya'nın 1931 yılında yoğun gündemi bunlardır.

---

¹⁸⁰ CCA, 030.10/230.553.21

¹⁸¹ CCA, 030.10/230.553.21

2.2.9. Kanun Hükümünde Kararnameler

1931 yılının Haziran ve temmuz ayları zarfında Almanya'nın dahili vaziyetini ele alan Kemalettin Sami Paşa'ya göre ülkedeki mali buhranın her geçen gün artan şiddeti mevcut hükümeti zor duruma sokmuş ve Heinrich Brüning bu durumun önüne geçmek için *Notverordnung* ve *Sohact* adı verilen kanun hükümünde kararnameler yayımlamıştır.¹⁸² Başbakan Brüning'in buhran dolayısıyla yükselen enflasyon oranlarına karşı deflasyon politikaları, *Notverordnung*, Reichstag tarafından büyük bir tepkiyle karşılanmıştır. Ancak tüm ısrar ve müzakerelere rağmen değişikliğe gidilmeme kararı alınmıştır. Kemalettin Sami Paşa hükümeti kuran partilerin bu duruma karşı olmasına rağmen temkinli yaklaşan iki partiden bahsedilmektedir. Bunlardan birincisi SPD diğeri ise DVP'dir. Almanya Halk Partisi çözüme çare olması amacıyla kabinede bazı bakanların koltuklarında değişiklikler yapılmasını istemiş, öte yandan Sosyal Demokratlar halk tabakasını rahatsız edip, zarar veren *Sohacht* (Buhran Vergisi) konusunda reform, işsizlere ise yardım istediği raporda belirtilmektedir.

Büyükelçiye göre problemin kaynağı Brüning ve onun kurduğu zayıf hükümetin bir türlü uygulamaya koyamadığı politikalarıdır. Brüning söz konusu şikayetlere cevap olarak hiçbir şekilde hukuksal bir düzenlemenin yapılmayacağını ve reform fikirlerinin yersiz olduğunu söylemiştir. İtirazların çok yoğun ve şiddetli olduğu ortamda Brüning, Reichstag'a adeta gözdağı vermiş ve meclisin toplanması durumunda istifasını vereceğini bildirmiştir. Brüning'in bu söylemleri hükümet ile partilerin arasını gittikçe gerginleştirmiş ve birkaç gün devam eden buhran memleketinin ekonomik durumunu adeta perişan hale getirmiştir. Kemalettin Sami Paşa, SPD'nin diğer partilere uyup Reichstag'ı toplantıya çağırması halinde sağ kanattan bir partinin iktidar mevkiine gelmesini muhakkak görmüştür. Parlamentonun işlerliğini kaybetmesi, dış politikada Almanya'ya karşı bir güvensizlik yaratmış ve Almanya'dan alacaklı olan devletler kredilerini kesmişlerdir.¹⁸³

Kredilerin ülkeden çekilmesi ise Merkez Bankası'nın tüm dövizleri piyasaya sürmesine neden olmuştur. Brüning ise nizamnameyle beraber yayımladığı beyannamede Alman halkından son bir fedakârlık daha istemiş ve böyle bir tedbire başvurulmasının nedeni olarak artan işsizliği ve mali vaziyetteki fenalığı işaret etmiştir. Büyükelçiye göre bu

¹⁸² CCA, 030.10/230.553.21

¹⁸³ CCA, 030.10./230.553.21

tedbirlerden hükümetin de itiraf ettiği gibi en çok işçi sınıfının zarar gördüğü açıktır. Vergiler işçi ve memur sınıfın sırtına yüklenmiştir. Dolayısıyla bu nizamnameye en çok tepki bu sınıfları temsil eden partilerden geleceği tahmini yürütülmüştür.

Bu hususta SPD ve KPD'nin alacağı tavrın Reichstag'ın geleceği için önemli olduğunu söyleyen Kemalettin Sami'ye göre SPD içinden çıkılmaz bir dilemmaya düşmüştür. Ya halkın desteğini kaybedecektir ya da sağ bir partinin iktidar mevkiine gelmesine yardım edecektir. Ortaya çıkan güvensizlik ve sancılı durumda Almanya Halk Partisi, Reichstag'ı toplantıya çağırmıştır fakat Sosyal Demokrat Partisi, sağ duyulu davranarak ve sağ kanat hükümetlerinden her zaman çekindikleri için Brüning'in yanında yer almıştır. Çoğunluk sağlanamadığı için Reichstag toplanmamış ve nizamnameler yürürlüğe girmiştir.

Tarihçi Benjamin Carter Hett'e göre Brüning, 1931 yılında ekonomik krizi daha da kötüleştiren kararları almak zorunda değildir. Brüning'in ve bakanlarının mevcut kriz hakkında detaylıca bilgilendirildiğini söyleyen Hett, bu konuda ekonomik düşüşe karşı kamu harcamaları ve iktidarın yaratacağı borçlanmaları savunan John Maynard Keynes'le Brüning'in görüşüğünü belirtmiştir. Ancak görüşmeden olumlu bir netice çıkmamıştı. Brüning'e göre Keynes, Almanya'nın içinde bulunduğu durumu kavrayamamıştı.¹⁸⁴ Brüning'in planı dengeli bir bütçe ile faiz oranlarını kontrol altına almak, kamu borçları azaltılıp piyasalardaki para dolaşımı yavaşlatmaktı.¹⁸⁵

Almanya'nın batısında Münster'de sirke üreticisi ve şarap ticaretiyle uğraşan zengin Katolik bir ailenin oğlu olan Brüning 1904'te *gymnasium* eğitimini tamamladıktan sonra İngiltere'de ve kendi ülkesinde siyasal bilimler eğitimi aldı. 1919 yılında Almanya'nın o dönem için demokrat sayılabilecek Merkez Katolik Partisi'ne üye olan Brüning Prusya Refah Bakanı olan Adam Stegarwald için çalışmaya başladı. Brüning'in yıldızı Hristiyan Ticaret Sendikaları Ligi'nde yönetici pozisyonuna geldikten sonra parladı. Burada işçi sınıfının yaşadığı şartlar ve sorunlar üzerine uzmanlaştı. Hermann Müller'in kabinesinin istifasının ardından "cumhurbaşkanlığı kabine sistemi"nin ilk başbakanı oldu. Göreve seçimle değil bizzat Hindenburg'un atamasıyla gelmiştir. İktidara geldiğinde Almanya'ya Avrupa'nın merkezinde kaybettiği itibarı kazandırmayı ve parlamentoyu tıpkı Kayzer zamanı gibi bir danışma meclisi olarak inşa etmeyi istemişti. Ömrü boyunca canlandırmayı umduğu monarşinin restorasyonu için çalıştı ancak istikrar ve para

¹⁸⁴ Hett, s.171.

¹⁸⁵ Zygmunt Bauman, Carlo Bordoni, *Kriz Hali ve Devlet*, çev. Yavuz Alogan, İthaki Yayınları, İstanbul 2018, s. 15.

politikalarındaki başarısız oldu. Nazilerin iktidarı ele geçirmesinin ardından önce İngiltere'ye daha sonra ise Amerika'ya göç etti. Ömrünün sonuna kadar Harvard Üniversitesi'nde ekonomi ve politik düşünceler derslerini verdi. Yaygın görüşe göre Weimar Cumhuriyeti'nin sonunu hazırlayan devlet adamlarından birisidir.¹⁸⁶

2.2.10. Weimar'ın Ekonomik Buhranı

1931 tarihli Alman Mali Buhranı başlığını taşıyan rapor, yabancı yatırımcıların Almanya'dan kredilerini çekmesinin endişesi üzerinedir. Rapora göre Brüning hükümeti yayımlanan nizamnameleri Almanya'daki mali buhranı durdurmak için yaptıysa da ülke içindeki siyasi buhranı beslemiştir. Alman mali buhranının başlamasına diğer birçok etkenler kadar Almanya'ya duyulan güven eksikliği de neden olmuştur. Devletlerin kredilerini kesmesi ve geri çekmesini doğuran etkenler arasında Nasyonal Sosyalistlerin gösterileri ve yayınlarıyla bilhassa Young Planı ve Versay Antlaşması'nın ödeme planı aleyhinde gösterdikleri tepki gösterilebilir.¹⁸⁷

Avusturya ile yapılan gümrük birliğinin¹⁸⁸ Fransa'yı kuşkulandırdığını ve Almanya'nın merkezi Avrupa'da siyasi, iktisadi ve toplumsal bir güç olarak doğma tehlikesinin, Fransızları harekete geçirdiğini belirten Büyükelçi, Fransızların propagandası sonucunda Alman Yahudiler ülkedeki sermaye ve kredilerini geri çektiğini belirtmektedir.¹⁸⁹ Kemalettin Sami Paşa bu satırları yazarken bile halen Fransa'nın, Almanya'ya karşı olumsuz tavrının devam ettiğini bildirmektedir. Ona göre Fransa'nın, Avrupa'daki üstün mali siyaseti Almanya'nın elini kolunu bağlamıştır.¹⁹⁰

Londra Toplantısı'nda alınan kararlar Almanya'yı rahatlatmak yerine daha zor bir duruma sokmuştur. Londra Konferansı'nda Almanya'ya hiçbir şekilde yeni kredi verilmemiş, kredilerin ödeme tarihi uzatılsa bile, ticareti ve sanayisi için alınan kararlar bu ödeme hakkını gasp etmiştir. Büyükelçi, Almanya'nın iki milyardan fazla krediye ve güvene muhtaç olduğunu ancak bunları elde edebilmenin yolunun Paris'ten geçtiğini söylemiştir.

¹⁸⁶ Vincent, ss. 51-53.

¹⁸⁷ CCA, 030.10/230.553.16

¹⁸⁸ Gümrük birliği ve dünya kamuoyundaki yansımalar ve tepkiler için bkz. Muharrem Feyzi, "Avrupa'da – Almanya, Avusturya Uzlaşması", *Ayın Tarihi*, C.XXV S. 84-85, Ankara 1930, s. 7320-7342.

¹⁸⁹ CCA, 030.10/230.553.16

¹⁹⁰ CCA, 030.10/230.553.16

Fransızların her mali meseleyi, siyasi emel ve arzularıyla karıştırdığını bunun Napoleon Bonaparte zamanından beri adet olduğunu ve İngilizlerin ne zaman Almanya lehine bir karar alacak olsa karşılarında sürekli olarak Paris engelini bulduğu söyleyen Kemalettin Sami, bu durumdan Berlin’de bulunan Amerika Dışişleri Bakanı’nın da üzgün ve endişeli olduğunu belirtmiştir.¹⁹¹

Hoover’ın Almanya’ya uzattığı can simidi meselesinde, Fransa’ya sormadan hareket etmiş olmasının, Fransızları gücendirdiği fikrinin Amerikan elçiliğinde de mevcut olduğunu söyleyen Sami Paşa, Hoover eğer bu işi çözemezse hem kendisinin hem de parlamentoda partisinin mevkiini sarsacağını düşünmektedir. Bu sebeple Amerika, İngiltere’yle hemfikir olarak beraber hareket etmişlerdir. İtalya da Fransa’nın bu hâkim vaziyetine tahammül edemeyen ülkeler arasındadır ve İngiltere ve ABD tarafında yerini almıştır. Almanya ise avucunu açmış kurtarıcılarını beklemektedir.¹⁹²

Sami Paşa, Fransa’nın Avrupa’dan soyutlanması ve ülkenin bu duruma karşı koymasının Avrupa için çok tehlikeli sonuçlara yol açacağını belirtmiş, Fransızların en büyük korkusunun Almanya’nın 1914 yılının başındaki vaziyeti olduğuna dikkat çekmiştir. Fransa ve Fransız halkı için bu durum tekrar söz konusu dahi olamayacağını eğer böyle bir durum gerçekleşirse tehlikeli bir oyunun oynanabileceğini raporlamıştır.

Almanya’nın mali vaziyetinin dayanıklılığı ve özellikle iç siyasetin memleketin kaderi üzerinde ne gibi etkiler yapmakta olduğunu irdelemenin lazım geldiğini düşünen Sami Paşa incelemeleri neticesinde Almanya’nın mali krize bir sene dayanabilecek güçte olduğunu gerekli önlemler ve tedbirlerin alındığı takdirde bu sürenin bir buçuk seneye çıkacağını ancak Almanya’nın doğrudan iflas etmesini beklemenin yanlış olduğunu, hükümet bütçesinin iflas etmesi halinde bile milletin faaliyet ve hayatîyetinin devam edeceği sonucuna ulaşmıştır.¹⁹³

Almanya’da hükümetin iki seneden beri bütçe açığıyla mücadele verdiğini ve zor vaziyette olduğunun altını çizen Sami Paşa, buna rağmen ticaretin sürekli yükseldiğini ve gelişim gösterdiğini, dünyanın diğer memleketlerinde hükümetlerin ve milletlerin iflasının felaketler doğurduğunu ancak Almanya’nın farklı bir sınıfa ait olduğunu yazmıştır. Ülkenin içinde bulunduğu mali vaziyetin siyasetin kaderini çizeceğini

¹⁹¹ CCA, 030.10/230.553.16

¹⁹² CCA, 030.10/230.553.16

¹⁹³ CCA, 030.10/230.553.16

vurgulayan Kemalettin Sami Paşa, raporun kendi görüşlerini içeren en önemli kısmında adeta geleceğe dair kehanetlerde bulunmuştur:

“Almanya’ya seri bir yardım yapılmayıp buhran uzarsa, bu hal derhal parlamentoya partiler münakaşatına intikal edecektir. Geçen kış 5 milyona varan işsizler adedi, bu kış 8-10 milyona varacaktır. Hükümet bütçesi bu kadar insanı beslemeye müsait olmayacağından zaten mevcut olan ademi memnuniyet çoğalacak tesanüt olmayan Brüning Hükümeti istifa edecek ve ağılebi ihtimal Faşistlerin tesiri altında bir sağ cenah hükümeti gelecek. Bunlar ise Versailles muahedesi ve Young Planı aleyhinde olduklarından, Almanya beynelmilel itimadı büsbütün gaybedecek ve halas Bolşeviklikte aranacaktır. Bugün vergilerin ağırlığı ve mali buhran dolayısıyla konulan mali bağlanmalar, Almanya’da bir nevi hükümet kapitalistliği şeklini meydana getirmiştir ki, bu vaziyet faşistliğe olduğu kadar Bolşevikliğe de yakındır.”¹⁹⁴

Kemalettin Sami’ye göre Rus Bolşevikliği kendisinde eksik olan zekâ sanat ve disiplini Almanlardan temin edecek ve bunun karşılığında da Almanya kendisinde olmayan kaynakların tedarikini Rusya’dan sağlayacaktır. Kendisine göre böylesi bir güç birlikteliği karşısında değil Avrupa tüm dünya gelse duramayacak, bu kuvvet birliği en çok merkezi Avrupa’yı ve Balkanları vuracaktır. Polonya’nın tarihi mukadderatını bir kere daha yaşayabileceğini söyleyip ülkenin tekrardan bölünmesinin ardını çizen büyükelçi, Almanya’nın her şeyden evvel ilk intikamı Fransa’dan alacağı uyarısında bulunmuştur. Büyükelçi tahkikatları neticesinde Almanya’nın bir hadiseye hazırlandığını ve Bolşeviklikle olan yakınlaşmanın bu olaylar zincirini hızlandıracağını söylemektedir.

195

Her ne kadar Kemalettin Sami Paşa, geleceğe yönelik olan görüşlerinde kendince abartıya kaçtığını düşünse de Avrupa’nın geleceğine ilişkin çizdiği senaryo aynen yaşanmıştır. İkinci Dünya Savaşı’nın hemen öncesinde Hitler Almanya’sı ve Stalin’in Bolşevik Rusyası bir saldırmazlık antlaşması imzalayarak Polonya’yı aralarında bölüşmüştür. Nitekim savaş, Hitler’in Polonya’ya saldırmasıyla başlamıştır. Savaşın başlamasından çok kısa bir süre sonra Hitler, -tıpkı Kemalettin Sami Paşa’nın dediği gibi- rotasını Fransa’ya çevirip bir intikam savaşı başlatmış çok kısa bir sürede başkent Paris’in

¹⁹⁴ CCA, 030.10/230.553.16

¹⁹⁵ CCA, 030.10/230.553.16

kontrolünü ele alarak işgal ettiği topraklarda Mareşal Philippe Petain başkanlığında Vichy Fransa'sının kurulması emrini vermiştir.¹⁹⁶

Raporun sonuna leffen takdim kılınan bir başka rapor ise Londra Konferansının Alman mali buhranını gidermek için toplandığını, buhranın dünya çapında etkili olan ekonomik durgunluktan doğduğunu belirtmektedir. Kemalettin Sami Paşa'ya göre Amerika, iktisadi istiklaline ve zenginliğine güvenerek; Fransa parasına ve sömürgelerine güvenerek, krize karşı koyabiliyorken, İngiltere birikmiş sermayesini harcayarak buhranın üstesinden gelebilmektedir.

Almanya'nın bu şartlardan hiçbirine sahip olmadığını, ne ekonomik olarak bir istikrarın varlığından ne de kolonilerden bahsedilemeyeceğine vurgu yapan raporda Almanya'nın kendilerinin gayretine güvenerek ve ihtiyat etmeyerek dışarıdan faizi çok ağır sermaye topladığını ve hepsini fabrikalara yatırdığı belirtilmiştir. Ne var ki bu sadece tüketim sahasının varlığıyla devam etmektedir. Tüketim sahası kapanınca bütün makinelerin durduğu, ticaretin, zanaatın, bankanın ve bütçenin birbirini adeta bir domino gibi iterek yıkılmaya başladığı bir başka önemli husustur.¹⁹⁷

Kemalettin Sami Paşa'ya göre Londra Konferansı'nda alınan kararlar büyük devletler nezdinde son derece önemlidir. İngiltere ve ABD krizin kendilerini teğet geçmeyeceğinin gayet farkında olarak davranmışlardır. Krizin devam etmesi halinde, Brüning hükümetinin düşeceği ve yerine aşırı sağ ya da sol kanattan bir partinin geleceğini tahmin eden İngiltere ve Amerika kendilerini böyle bir krizle karşı karşıya bulmak istememektedirler. Büyükelçinin kişisel görüşü İngiltere'nin buhranı durdurmak için tüm kalbiyle ve samimiyetiyle çalışmaya devam ettikleridir.¹⁹⁸

Almanya Şansölyesi Brüning'in 5 Ağustos 1931 tarihli radyo nutkunun tercümesi Berlin Türkiye Büyükelçiliği tarafından Eylül ayında Dışişleri Bakanlığı'na gönderilmiştir. Brüning, nutkunda Hoover Moratoryumu'nun güzel bir teklif olduğunu ancak halkı ezen zaruretlerden tamamen kurtulmak için yetersiz olduğunu belirtmiştir. Beyanat Brüning'in Hoover Planı ve Alman ekonomisi hakkında olmasına rağmen bazı ifadeler dikkat çekicidir:

¹⁹⁶ Müttefik Devletler tarafından hiçbir zaman hukuki bir devlet olarak tanınmayan Vichy Fransa'sı savaş sona erene kadar devam etmiştir. Savaşın ardından Mareşal Petain savaş suçlusunu ve vatan haini ilan edilmiştir.

¹⁹⁷ CCA, 030.10/230.553.16

¹⁹⁸ CCA, 030.10/230.553.16

*“Almanya ve Alman iktisadı, evvel emirde kendi yardımına ve kudretine olan itimadına istinat etmeye mecburdur. Ancak Almanya'nın böyle bir durum alması aşırı vatanperverlik tesirine hamledilmemelidir.”*¹⁹⁹

Görünen o ki Brüning, ülkesinin dış politikada yanlış anlaşılmasından çekinmiş ve yapacağı hamleler ve alacağı kararlardan önce temkinli davranmıştır.

Brüning, Almanya'yı bir Çin Seddi ile kuşatmanın mantıksız olduğunu ve ekonominin işleminin ancak ticaretle mümkün olduğunu söylemiştir. Partiler arası zıtlıkların bir kenara bırakılmasını ve ihtilafları aşacak bir hareket hattının kurulmasını arzulayan Brüning, ilerlemenin ve ekonomik reformların ancak böyle olabileceğini duyurmuştur. Parti kuvvetlerinin birleşmesi halinde Almanya'nın elde ettiği hukuki kazanımları elinde tutabileceğinin altı çizilmiştir.²⁰⁰

Başvekil Brüning *Daily Mail* muhabirine 1931 yılının Eylül ayı içerisinde verdiği beyanatta ise 1932 senesinde yaşanacak olan kışın, Avrupa'da son 100 sene zarfındaki en zorlu şartları getireceğini, bu durumdan en çok Almanların etkileneceğini ve işsizliğin 7 milyonu aşacağını tahmininde bulunmuş, kurtuluşun uluslararası iş birliği sayesinde mümkün olduğunu belirtmiş ve aksi gerçekleşirse Almanya'nın büyük bir bataklığa saplanacağını söylemiştir. Almanya'da komünizmin en büyük tehlikeyi teşkil ettiğini belirten Brüning, Reichstag'ın toplantı halinde olmaması mevzusuna gelince, kendisinin demokratik ilke ve prensiplere sıkı sıkıya sarılmış bir devlet adamı olduğunu, şimdilik toplantı halinin gerekmediğini ve kısa celseli toplantılarla sistemin mükemmel çalıştığını bildirerek beyanatını sonlandırmıştır.²⁰¹

Brüning'in kısa süre aralıklarla verdiği nutuk ve beyanattan anlaşılan, kendisinin büyük devletleri sürekli olarak komünizm tehlikesiyle tehdit ettiği ve doğuya karşı batıda oluşturulacak bir iş birliğidir. Halkından her zaman fedakarlıklar talep eden Brüning, Almanya'yı ilk olarak yardıma muhtaç hale getirip daha sonra kalkındırabileceğini düşünen bir devlet adamıdır. Onun başbakanlığı süresince Reichstag yalnızca 14 defa toplanabilmiştir. Almanya Sosyal Demokrat Parti vekilleri ve basın organı tarafından kendisine *“Açlık Şansölyesi”* denilmiştir.

¹⁹⁹ CCA, 030.10/230.553.18

²⁰⁰ CCA, 030.10/230.553.18

²⁰¹ CCA, 030.10/230.553.20

2.2.11.Brüning'ten Hitler'e

Wall Street'in çökmesiyle beraber tüm dünyayı etkisi altına alan ekonomik kriz, en çok Almanya'da hissedilmiştir. Krizin Almanya'da zirve yaptığı 1932 senesi politik, toplumsal, ekonomik huzursuzluklar içerisinde geçmiştir. Ancak yine de bu kaotik, istikrarsız ortam bile Alman halkı sandıklara küstürmedi. Partiler seçimlere büyük bir coşkuyla gitti, daha önce eşi benzeri görülmemiş propaganda türleri, mitingler düzenleniyordu. Hindenburg halka radyodan ulaşmaya çalışırken, Naziler semalardan seçmen kazanmaya çalışıyorlardı. 1932, Weimar tarihi oldukça kritik bir kavşaktı. Büyükelçi bir sene zarfında Almanya'da beş büyük ve takriben altı yüz küçük seçim olmasına rağmen yoğun katılım oranının fevkaladelğine dikkat çekmektedir. Ne var ki seçimlerin, ekonomik krizin şiddetini arttırdığı bir dönemde toplumsal dengesizliklerden meydana geldiğini belirtmiş ve bu durumu iyiye yormamıştır.²⁰² Bu hususta Kemalettin Sami Bey, halkın kurtarıcı olarak aşırı sol ve aşırı sağ siyasetten medet ummasını işaret etmiştir. Weimar'da artık orta yol siyasetinin bir işlerliğinin kalmadığını radikal hareketlerin her geçen gün güçlendiğini belirtmiştir.

Kemalettin Sami Bey 1932 senesinde işsizlik ve gıda fiyatları konusunda da oldukça karamsardır. İşsizlik rakamları senenin ortasında düşse bile geçen seneki oranın tekrardan yakalandığını²⁰³ belirten büyükelçi gümrük tarifelerin hayatı %40 pahalılaştıracağını düşünmektedir. Ekonomi hususunda Kemalettin Sami Paşa'ya göre zayıf olan Alman ihracatının kurtuluşu, Avrupa ticaretidir. Ancak şahsi menfaatlerin, devletin menfaatinin önüne geçtiği zamanlarda ve Avrupalıların aldığı ekonomik önlemlere bakıldığında bu çok da mümkün görünmemektedir. Dönemin şartları gereği Almanya için bir Avrupa birliği, ülkenin tekrar dirilmesine yardımcı olabilirdi fakat şartlar elverişsizdir.²⁰⁴

Weimar Cumhuriyeti 1929 yılından sonra içinden çıkılmaz büyük toplumsal, siyasi ve ekonomik krizlerin içine girmiştir. Kuşkusuz kriz yıllarının zirve yaptığı dönem ise 1932 yılı olmuştur. Ocak 1933'teki Nazilerin iktidarı anayasal yollardan kazandığı döneme kadar olan bu bir yıllık süre cumhuriyetin varlık-yokluk ve ölüm-kalım mücadelesi

²⁰² CCA, 490.01/205.814.2

²⁰³ Elçinin burada işaret ettiği rakamlar Almanya'da işsizliğin %4,5'tan %24'e çıkmasıdır. İşsiz sayısı 5.1 milyondur. Bu hususta vurgulanmaya ihtiyaç olan şey ise mevsimlik işçilerin bu oranlara etkisinin ciddi olmasıdır. 1932 Almanya'da işsizlik oranları için bkz. Nicholas H. Dimsdale, Nicholas Horsewood, Arthur van Riel, "Unemployment in Interwar Germany. An Analysis of the Labor Market, 1927-1936", *The Journal of Economic History*, Cilt 66, Sayı 3, Ekim 2006, ss. 778-808.

²⁰⁴ CCA, 490.01/205.814.2

verdiği dönemdir. Bu dönemin ana aktörlerini başlıca sıralayacak olursak; Hindenburg, Hitler, Schleicher, von Papen, Brüning'tir. Döneme damga vuran siyasi partiler ise kuşkusuz NSDAP, Zentrum ve SPD'dir. SPD 1932 yılında, Nazilere karşı pasif bir siyaset yürütmekle suçlanacak partilerden birisidir. Bu noktada belirtilmesi gereken önemli aktörlerden birisi de şüphesiz ki ordudur. Cumhuriyetin kısa tarihinde ordu, hiçbir zaman 1932 yılında olduğu kadar siyasetin içine bulaşmamıştır.

1930 yılından sonra partiler arası husumetler gittikçe derinleşmiş, bu durum parlamenter sistemde bir zayıflığa yol açmıştır. Partiler ve hükümetler ne kadar zayıflarsa, Hindenburg o derece büyük bir güç elde etmiştir. Sistemin çöküşünü hazırlayan Hindenburg'un kurduğu Başkanlık kabineleri ve bu kabinelerin çıkarttığı kararnamelerdir. 1932 yılında parlamentonun krizi içinden çıkılmaz bir hal almıştı. Reichstag'da demokratik ilkelere bağlılığı olmayan KPD ve NSDAP çoğunluk oluşturuyordu. Düzeni sağlamak için anayasanın 48. maddesini kullanmaktan çekinmeyen Cumhurbaşkanı da her ne kadar tüm halkı temsil edeceğine ve ayrımcılık yapmayacağına dair yeminle veriyse de etrafında onu kolayca manipüle edebilecek, demokratik sistemden nefret eden insanlar vardı; monarşi yanlısı ordu eski subayı Papen ve "Fısıltıların efendisi" Schleicher.²⁰⁵

2.2.12. Cumhurbaşkanı ve Reichstag Çıkmazı

Kemalettin Sami Paşa'nın 1932'in Mart ayında hazırladığı raporun içeriğini Reichstag krizi, Cumhurbaşkanlığı seçimleri, yerel seçimler ve ekonomik buhran oluşturmaktadır. Rapor Almanya'da oluşan siyasi ve mali buhranın kazançlısı olarak Nasyonal Sosyalistleri işaret etmekte ve Nazilerin en alttan en üst tabakaya kadar herkesi temsil etmeye çalıştığından söz etmektedir. Nasyonal sosyalistlerin fikirlerinin açıkça faşist fikirler olduğunu belirten büyükelçi Nazi partisinin mecliste büyümesinin diğer partileri birleşik bir cephe oluşturmaya ittiğini, çünkü nasyonalistlerin parti programında diğer partilerin lağvedilmesi olduğuna da ayrı bir parantez açmaktadır.²⁰⁶

Almanya'daki normal sistem ile idare edilen hükümetlerden başa kim gelirse gelsin başarısız olacağını söyleyen büyükelçi, güvensizlik ve memnuniyetsizlik havasının, rüzgârı arkasına alan Nazilerin işine geldiğinin farkındadır. Nazilerin bu

²⁰⁵ Diner, s. 178-179.

²⁰⁶ CCA, 030.10/231.554.4

memnuniyetsizliği organize bir hareket haline getirerek iktidar mevkiine geçmek istemelerini mümkün karşılayan büyükelçi, hükümetin bu harekete karşılık daha sıkı bir idare sistemi takip ederek vaziyete hâkim olmak istemesinden bahsetmektedir.²⁰⁷

Brüning kabinesindeki en güçlü makama sahip olan İçişleri ve Savaş Bakanı General Wilhelm Groener ile görüşen büyükelçi Almanya için edindiği kaygılarını paylaşma fırsatı bulmuştur. Sami Paşa ülke için en büyük tehlikeyi dahili siyasi vaziyette ve halkın bir türlü birlik olamamasında görmektedir. Büyükelçinin deşindiği meselelere ve sorduğu sorulara kabine adına cevap veren Groener, Cumhurbaşkanlığı ve Prusya seçimlerinin sonucu ne olursa olsun iç siyasete malzeme etmeyeceklerini ancak bu sürecin sağlıklı bir şekilde sona ermesinin ardından kuvvetli bir yönetim şeklini takip edeceklerini belirtmiştir. Groener'in tarif ettiği yönetim şeklinin bir çeşit diktatörlük olup olmadığı merak eden Türk Büyükelçi sorusuna olumlu yanıt almıştır.²⁰⁸

Raporun son kısmında Almanya'nın normal idare sisteminden çıkıp, partiler üstünde bir idare sistemi kurmasını gerektiğini fakat bu idareyi yönetebilecek bir şahsiyetin noksanlığını ifade edilmiştir.²⁰⁹

2.2.13.1932 Cumhurbaşkanlığı Seçimleri

1932'de Almanya Cumhurbaşkanlığı seçimine giderken seçilmesi kuvvetle muhtemel iki aday vardı: Hindenburg ve Adolf Hitler. Ancak seçimlerinin öncesinde Almanya'da her şey altüst olmuştu. Sınıflar ve partilerin ananevi bağılılıkları ortadan kalkmıştı. SPD ve Zentrum, Protestan, savaş kahramanı katı bir muhafazakâr olan Hindenburg'u desteklediği belirtiliyordu.²¹⁰ Hindenburg'un en büyük korkusu nefret ettiği Sosyal Demokrat Parti'nin desteğiyle koltuğunda oturmaktı. SPD, ona göre var olan bütün sorunların mesuliyetini üstünde taşıyordu. 1918'de bu parti Almanya'yı *sırtından bıçaklamıştı*. Almanya'yı içinden çıkılmaz bir labirente sokmuşlardı. Onlar Versay'ı imzalayanlardı. Bu partinin desteğiyle cumhurbaşkanlığı koltuğunda oturmak ihtiyar mareşal için dayanılmaz ve kabul edilemezdi. Hindenburg ise kendisinin yalnızca

²⁰⁷ CCA, 030.10/231.554.4

²⁰⁸ CCA, 030.10/231.554.4

²⁰⁹ CCA, 030.10/231.554.4

²¹⁰ William L. Shirer, *Nazi İmparatorluğu'nun Doğuşu, Yükseliş ve Çöküşü*, çev. Rasih Gürçan, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1968, s. 252.

sosyalistler ve Katolikler tarafından desteklendiği yalanına karşı çıkmış hatta adaylığı için ilk teklifin sağ kanattan geldiğini söylemiştir.²¹¹ Bu suretle Hindenburg kamuoyuna verdiği demeçte kendisinin herhangi bir partinin değil Alman milletinin adayı olduğunu bildirmiştir.²¹²

İhtiyar Mareşal Hindenburg'un bu vaziyetten dolayı olarak son derece üzgün ve kafasının karışık olduğunun altını çizen Kemalettin Sami, Hindenburg'un bir süre adaylığını koymak konusunda tereddüde düştüğünü söylemiştir. Raporda Hindenburg'un bu süreçte yaşadığı ruh haline dair izlenimler bulmak mümkündür. Büyükelçi, Hindenburg'un adaylığını koymadığı takdirde vatana hıyanet düşüncesine kapılacağını ve böylesine zor şartlarda ülkesine arkasını dönemeyeceğini belirtmiştir. Sami Paşa, Hindenburg'un tekrar aday olmasının şimdiye kadar Nazilere basireti bağlanmış bir politika ile yaklaşan Brüning'in bu süreçten sonra kuvvetleneceğini belirtmiş ve Alman halkının kanaatinin de bu yönde olduğunu söylemiştir.²¹³

Hindenburg eğer adaylığını koymazsa ve seçimi kazanamazsa Almanya'nın kaosa sürükleneceğini, sağ veya sol kanattan cumhurbaşkanlığı makamına gelecek kişinin devletin çıkarlarından çok şahsi veya grupların menfaatlerini temsil edeceğini belirtmiştir. Kendisine yöneltilen ve Young Planı'nı konu alan eleştirilerde ise elde edilebilecek en iyi sözleşmeyi imzaladığını söylemiş, Ren havzasının düşman işgalinden kurtarılmasındaki rolünü hatırlatmıştır.²¹⁴

Kemalettin Sami, Brüning'in iç ve dış politikada daha rahat hareket edebilmek için gerçekleşecek olan cumhurbaşkanlığı seçimlerinin sonuçlarının millet tarafından değil Reichstag tarafından belirlenmesi gerektiği fikrini aktarmıştır. Paşaya göre Brüning'in isteğinin Naziler ve Deutschnationaller tarafından kabul edilmeyeceği açıktır. Nitekim iki partide bu seçim önerisinin kanuni ve siyasi sebeplerden dolayı rafa kaldırmıştır.²¹⁵

Hindenburg'un tekrardan adaylığını koyma meselesinin Alman siyasal hayatında oldukça önemli ve polemik bir hadise olduğunu raporda tespit etmek mümkündür. Mareşalin adaylığı, Naziler tarafından -özellikle Goebbels- Brüning'in yalvarmaları sonucunda gerçekleştiği yönünde lanse edilmiştir. Dahası Nazi basını Brüning'i, *9 Kasım İhaneti*'ne ortak etmiştir. İddialara cevap hakkı doğan Brüning ise kendisinin 1918 yılındaki

²¹¹ CCA, 490.01/205.814.2

²¹² CCA, 490.01/205.814.2

²¹³ CCA, 490.01/205.814.2

²¹⁴ CCA, 490.01/205.814.2

²¹⁵ CCA, 490.01/205.814.2

olaylarda karşı devrim taburlarında savaştığını ve Kasım İhaneti'yle kendi isminin yan yana gelmesinin küstahlıktan başka hiçbir şey olmadığını söylemiştir.²¹⁶

Brüning, her ne kadar kötü bir üne sahip olsa bile mecliste ve siyaset arenasında Nazilere taviz vermemesiyle bilinir. Onları sürekli olarak demagogluk ve espionajla suçlar ve Almanya'da huzursuzluk yaratanların Naziler olduğuna işaret eder. Anlaşılacağı üzere kendisinin sonunu hazırlayan da Nazilere getirilen kısıtlamalardan rahatsızlık duyan muhafazakâr kesim ve ordudur.

Seçim meselesinde kendisinin NSDAP ile Hindenburg arasında duvar görevi görmediğini söyleyen Brüning, Hindenburg istediği takdirde iktidar mevkiini terk edeceğini belirtmiştir. Hindenburg'a sonuna kadar güvenen Brüning, kendisine getirilen eleştiriler konusunda ise yaratmaya çalıştığı ekonomik sistemin Almanya'yı yaşadığı zorluktan kurtaracak haritayı çizmekten ibaret olduğunu söylemiştir.²¹⁷

13 Mart 1932 tarihli Weimar Cumhurbaşkanlığı Seçimi, cumhuriyet tarihinin ikinci cumhurbaşkanlığı seçimi oldu. Seçime parti olarak sadece KPD ve NSDAP katılmıştır. Paul von Hindenburg bağımsız cephenin adayı olurken, Theodor Duesterberg, Stahlhelm cephesinin (kendisi aynı zamanda kurucularındandır) adayı olmuştur. "Teddy" lakabıyla tanınan Ernst Thälmann, komünistlerin adayı olurken, Naziler hiç kuşkusuz aday olarak Adolf Hitler'i göstermiştir.

Cumhuriyet tarihinin en önemli seçimlerinden birisi hiç şüphesiz ki bu seçim oldu. Weimar Anayasası, parlamento düşmanları tarafından tehdit altındaydı, eğer hükümet karşıtları bu seçimi kazansaydı, sadece mevcut yapıyı ortadan kaldırmakla kalmazdı. Ülke içerisinde bir iç savaş çıkabilir, Almanya'nın zayıf finansal durumu bundan ciddi şekilde etkilenebilir ve muhtemelen uluslararası barış yeniden tehlikeye düşebilirdi.²¹⁸

13 Mart'ta gerçekleşen seçimin sonucunda Hindenburg kıl payı çoğunluğu sağlayamamıştır. %49,6 oranla 18.650.730 oy almıştır. Hitler %30,1 oy oranıyla 11.339.285 oy almıştır. Geriye kalan 7 milyonun neredeyse 5 milyonu Ernst Thälmann'ı seçerken, yaklaşık 2 milyon seçmen oyunu Duesterberg'den yana kullanmıştır. Bu sonuçlar Weimar Anayasası'nda belirtilen hükümler gereği seçimi ikinci tura taşımıştır. 10 Nisan 1932 tarihinde gerçekleşen Cumhurbaşkanlığı seçiminin ikinci turunda

²¹⁶ CCA, 490.01/205.814.2

²¹⁷ CCA, 490.01/205.814.2

²¹⁸ Harwood L. Childs, "Foreign Governments and Politics: The German Presidential Election of 1932", *The American Political Science Review*, Cilt. 26, Sayı. 3 Haziran 1932, ss. 486-496.

Hindenburg %53 oy oranıyla mutlak çoğunluğu rahat bir şekilde kazanırken, Hitler oy sayısını 2 milyon arttırarak %36,8'lik bir oy oranını yakalamıştır. Thälmann ise ikinci turda oylarını 1,5 milyon kadar düşürmüştür. Aradığı başarıyı bulamayan ve hezimete uğrayan Duesterberg ikinci turdaki seçimlere katılmama kararı almıştır.²¹⁹

Bu seçimler her ne kadar Nazilerin mağlubiyetiyle sonuçlansa da bize önemli çıkarımlar yapma şansı vermektedir. Weimar Cumhuriyeti'nin en sancılı yılı olan 1932'de her üç kişiden biri Hitler'i devlet başkanı görmek istemekteydi. Neredeyse her iki kişiden birisi cumhuriyet rejimini yıkmak, demokrasiyi rafa kaldırmak ve parlamentoyu feshetmek istemektedir. Hitler Almanya'nın kontrolünü Cumhurbaşkanı olarak alamayacağını farkına varmış ve şansölyelik kartını oynamaya başlamıştır.

Kemalettin Sami Paşa, Hindenburg'un seçimlerde kazanmasının beklenen bir sonuç olduğunu belirtmesinin yanı sıra, Nazi hareketinin en çok ivme kazandığı bir dönemde aldığı mağlubiyetin altını çizmiş ve Hamburglu bir liman işçisi olan KPD adayının aldığı oy miktarının da ihmal edilmemesi gerektiğini belirtmiş, ülkedeki radikal hareketlere dikkat çekmek istemiştir. Seçimin uluslararası siyaset arenasında iyimserlikle karşılandığını belirten Kemalettin Sami, Alman halkının muhakemesinde henüz siyasi bilinlikten sapmamış olduğunu bildirmiştir.²²⁰

Brüning seçimlerden sonra -Hindenburg'un kazanmasının verdiği özgüven ile- Nazilere karşı kararlı tavrını sürdürmeyi devam ettirmiştir. 13 Nisan 1932'de Nasyonal Sosyalistlere getirilen üniforma yasağı ve SS birliklerinin dağıtılıp feshedilmesine yönelik kararname bu tavrın en büyük örneğidir. Brüning, siyasette orta yolcu bir hareket hattı takip etmiş ve bunu yaparken desteğini Cumhurbaşkanı Hindenburg'tan almıştır. Muhalefet için kendisi Hindenburg'un gölgesi gibidir. Kemalettin Sami Bey'e göre Brüning'in siyaset arenasında Nazilere yaptıkları karşılıksız kalmıştır. Bu tamamen Almanya'nın kendi iç dinamikleri ve ortaya çıkan yeni güçlü insanların²²¹ yüzündendir.²²²

Kemalettin Sami Paşa, yasaklara karşı şiddetli geri dönüşler ve itirazlar olmasını beklerken durumun "*Hitlerciler*" tarafından sükunetle karşılanmasını oldukça garip bulmuştur.²²³ Von Papen, Kahverengi Gömleklilerin yasaklanması meselesinin ülkedeki

²¹⁹ Harwood L. Childs, s. 495-496.

²²⁰ CCA, 490.01/205.814.2

²²¹ Kurt von Schleicher ve ekibi.

²²² CCA, 490.01/205.814.2

²²³ CCA, 490.01/205.814.2

hadiselerin gidişatı bakımından son derece mühim olduğunu söyler. 15 Nisan tarihinde Hindenburg İçişleri Bakanı Groener'e bir mektup gönderip getirilen yasakların tüm partilerin paramiliter gruplarına uygulanması gerektiğini söylemiştir.²²⁴ Papen'e göre Brüning, üniforma yasağını General von Schleicher'in emirleri doğrultusunda getirmiş ve bu sayede sallanan koltuğunu yeniden sağlamlaştırmak için Schleicher'in onayını almıştır.²²⁵

10 Mayıs 1932'de kısa süreliğine toplanan Reichstag'da Brüning, iç ve dış siyasette hükümetin şimdiye kadar takip ettiği politikadan vazgeçilemeyeceğini açıklamış ve sağ kanat partileriyle anlaşmanın imkansızlığı üzerinde durmuştur. Memleketin gerçek durumunu iktidara geldiği ilk günden itibaren kavrayan, iktisadi ve mali meselelerde bilgisi kabul edilmiş olan Başbakan, işsizliği azaltacak bir program hazırlamaya büyük önem vermekteydi. İşsizlik probleminin bertaraf edilebilmesi için Kemalettin Sami Paşa, aristokrasinin gücünün kırılmasını ve toprağa dönüşü işaret etmiştir:

*“Lüzumundan fazla sanayileşen ve ihracatı istenilen faaliyeti temin edemeyen her memlekette olduğu gibi Almanya’da da işsizlik derdine karşı akla ilk gelebilecek tabii ilticanın ameleyi mümkün merteye toprak işlerine döndürmek olacağına şüphe yoktur. Halbuki böyle bir programın tespitindeki zorluklar kolaylıkla göz ardı edilemeyecek kadar fazladır. Almanya’nın en verimli arazileri cenup bölgelerinde gereğinden fazla parçalanmış bulunuyordu. Hükümetin bu hususta harpten önceki Alman hükümetlerinin bile yenediği Alman toprak aristokrasisini yenmesi lazımdı. Ancak mevcut hükümet bunu yapamayacak kadar zayıftı. Kaldı ki böyle bir işe kalkılırsa bile doğu Prusyalı büyük toprak sahipleri ile sıkı münasebeti bulunan ihtiyar mareşalin rızasını almak pek mümkün gözükmemekteydi.”*²²⁶

2.2.14. Nazilerin Yerelleşmesi

24 Nisan 1932 tarihinde Prusya’da gerçekleştirilen eyalet seçiminin neticeleri Naziler tarafından başarıyla addolunabilecekken kesin bir başarı elde edilememesi Adolf Hitler’i üzgün bir ruh halinin içerisine sürüklemiştir. İktidarda gözü olan Hitler, Türk Büyükelçisi tarafından iyi analiz edilmiştir. Sami Paşa’ya göre Hitler’in gözü Prusya’dadır; bu eyaleti

²²⁴ Papen, s. 156.

²²⁵ Papen, s. 156 – 157.

²²⁶ CCA, 490.01/205.814.2

bu kadar çok istemesinin sebebi Reich'a hükmetmek istemesidir. Çünkü Prusya'ya hükmeden Berlin'e hükmedecektir.²²⁷

Kemalettin Sami Paşa'ya göre, Nazilerin Prusya'daki seçimi istedikleri oy oranıyla kazanamamalarının sebebi diğer sağ kanat partilerin beceriksizliğinden ziyade bir parti olamamaktan ileri gelmektedir. Kendisi için Naziler, bir grup delikanlının bir şevk ve heyecanla peşinde sürüklendiği hareketten başka bir şey değildir. Paşa, Nazilerin kuvvet ve mahiyetinin anlaşılabilmesi için ve gerçekten parti olarak sayılmak istiyorlarsa zorlu bir seçim mahalli olan yerelde başarı kazanmalarının lazım olduğuna işaret etmiştir.²²⁸

Nitekim Nazileri iktidara getiren de Berlin dışı eyaletler yani Kemalettin Sami Paşa'nın dediği gibi yerel olmuştur. Naziler kapsamlı propaganda aygıtlarını kullanarak, başkanlık seçimlerinin hemen ardından yapılan bölgesel seçimlerde büyük başarılar elde etmişlerdir. Weimar hükümetinin NSDAP'ın kamu varlığını azaltma çabaları ve Brüning'in getirdiği üniforma yasaklarına rağmen Naziler son derece önemli kazanımlar elde etmiştir. Prusya'da oyların %36'sını, Bavyera'da %32'sini, Württemberg'de %26'sını ve Hamburg'da %31'ini alan Nazi hareketi, uzun zamandır Sosyal Demokratların kalesi olan Hessen'de %44 oy almışlardır. Nazilerin bölgesel çaplı başarıları arttıkça, Brüning'in üstündeki baskı da yoğunlaşmıştır. Nazi seçim başarılarının listesi uzadıkça uluslararası yatırımcılar, Weimar Cumhuriyeti'ndeki bölgesel krizlerden rahatsızlık duymaya başlamışlardır.²²⁹

Naziler demokrasiyi ilga edip yerine bir diktatörlük rejimi kurmayı amaçlıyorlardı ancak bunu demokrasinin araçlarını kullanarak yapmayı tercih ediyorlardı. Kemalettin Sami Paşa'ya göre Nazi hareketinin zorla değil de demokratik yollardan iktidara ulaşma isteğinin bir sebebi vardır. Hitler ve arkadaşlarının 1923 yılında Münih'teki başarısız birahane kalkışması Nazilere bir şeyi göstermiştir: Weimar Cumhuriyeti ve demokrasisi zorla ortadan kaldırılamayacaktır. Paşaya göre Avrupa'nın ya da dünyanın herhangi bir yerindeki aynı mahiyete sahip olan hareketler, iktidara ulaşmak için kanuni yollarda uzun müddet dolaşmazlardı. Ancak arkasına 13 milyonluk ateşli bir kitleyi toplayan Hitler'in böyle hareket edememesinde partisinin aynı zamanda hem kuvvet hem de zaafını oluşturan amaçları, istekleri bilhassa da menfaatleri aykırı unsurların olması vardır.²³⁰

²²⁷ CCA, 490.01/205.814.2

²²⁸ CCA, 490.01/205.814.2

²²⁹ Thomas Childers, *The Nazi Voter, The Social Foundations of Fascism in Germany: 1919-1933*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill and London 1983, s.201-202.

²³⁰ CCA, 490.01/205.814.2

Hitler'i sosyalizmden uzaklaşmakla itham eden sınıf savaşıyla hedefe ulaşacağını savunan Otto Strasser ve Gregor Strasser²³¹ parti içi muhalefetin bir süreliğine en etkili iki ismiydi.²³²

2.2.15.Brüning'in İstifası

Weimar Cumhuriyeti'nin kısa tarihinde 1932'ye damga vuran tek bir isim belirtmemiz gerekirse bu kuşkusuz bu Kurt von Schleicher olur. Schleicher soy ismi köken olarak "Schleichen" kelimesinden gelir ve anlamı ise "sinsi"dir. Kendisine "Fısıltıların Efendisi" dersek yerinde olur.

1882'de Brandenburg'ta mütevazı bir asker ailesinin içine doğan Schleicher 1913 yılında Harp Akademisi'nden mezun oldu. Birinci Dünya Savaşı'na yüzbaşı rütbesiyle Genelkurmay Başkanlığı'nda görevli bir subay olarak katıldı. General Wilhelm Groener'le tanışması harp sırasında gerçekleşti. Çok kısa sürede keskin ve hızlı zekâsı sayesinde askeri kariyerini ilerleten Schleicher, savaşın ardından Weimar'da kurulan Halk Temsilcileri Konseyi'nin irtibat subayı olarak görevlendirildi. Freikorps'un organize olmasına ve örgütlenmesine büyük katkı sağladı. 1920'deki Kapp Darbesi'nin karşısında durması onu 1921 yılında yarbaylığa terfi ettirdi. Schleicher ordunun siyasi işlerden sorumlu uzmanı gibiydi, politikadan hazzetmeyen Hans von Seeckt tarafından görevlendirilmişti. Bu süre zarfında ordunun SSCB'yle olan bağlarını iyileştirmeye ve geliştirmeye çalıştı. 1926 yılında Savunma Bakanlığı'nın Siyasi Kuvvetler İdaresi'ne şef olarak katılan Schleicher'in Reichswehr'in²³³ üzerinde etkisi çok büyüktü. Burada önce Hans von Seeckt'in gücünü kırdıktan sonra 1928 yılında Hindenburg'a "fısıldayarak" Wilhelm Groener'in Savunma Bakanı olarak atanmasını sağladı. Bu noktadan sonra Schleicher, Weimar politikasında atamaların merkezindeydi.²³⁴ Schleicher'in Hindenburg'a verdiği fısıltılar Hitler döneminin katalizörü oldu. Nazilere üniforma yasağı getiren 4 sene önce kendisinin istediği Savunma Bakanı olan Wilhelm Groener'in görevden alınmasında son derece büyük bir pay sahibidir. Mevcut siyasette bulanık suda balık avlama konusunda ustalaşan bir isimdir. Reichswehr'in gittikçe Nazileşmesi, ve

²³¹ Nazi Partisi'ndeki bu iki önemli isim daha sonra Hitler'in talimatıyla partiden ihraç edilmişlerdir.

²³² Fischer, s. 300.

²³³ Versay Antlaşması tarafından izin verilen Almanya'nın ordusu denilebilir.

²³⁴ Vincent, ss. 426-427.

subayların ekseriyetinin üniforma yasağına karşı olması²³⁵ Groener'in ayağının kaydırılmasında etkilidir.

10 Mayıs'ta Reichstag'ın ilk oturumunda Groener'in Nazi ve sağ radikal partilere getirilen yasaklarda uzlaşmaya gitmeyeceğini sert bir biçimde dile getirmesi, 13 Mayıs'ta istifa etmesine neden olmuştur. Schleicher'in siyasi arenada ilk büyük kurbanıdır.²³⁶

Kabinedeki en güçlü bakanın istifasının ardından sendelemeye başlayan Brüning'in ise ipini çeken şey aslında kendi inatçılığı ve Schleicher'in kendisine hazırladığı çukurdur. Schleicher, Brüning'in zamanının dolduğunu ve artık yeni bir başbakanın belirlenmesi gerektiğini sürekli olarak Hindenburg'a perde arkasından belirtmiştir. Brüning'in başbakanlık koltuğunda kaldığı sürece ülkeyi iç savaşa sürükleyeceğini ve taşrada yaşanan açlığın giderilmesinde son derece başarısız olduğunu Hindenburg'a net bir şekilde ifade etmiştir. Kemalettin Sami Bey'in yukarıda bahsettiği toprağa dönüşün en şiddetli savunucularından birisi Brüning'tir. Toprak aristokrasisinin gücünü kırmakta sebatkar davranan Brüning, bölgeye akan mark yardımlarının sahtekâr bir biçimde çarçur edildiğini savunuyordu.²³⁷ Ancak Kemalettin Sami Bey'in bahsettiği gibi bu politikaya yeni Junker olan Hindenburg ve arkadaşlarının rızası açıkça yoktu.²³⁸

Ülkenin içine düştüğü buhranı halkından sürekli tasarruf etmesini isteyerek çözmeye çalışan, vergileri yükseltip, ücretleri azaltan, yatırımcıyı kaçırان, işsizlikte rekor kırdıran ve her nutkunda fedakârlık isteyen Brüning belki başka bir zamanın adamıydı ama Weimar'ın değil. Şansöyelik kariyeri boyunca sürekli olarak açlıkla ve tazminatlarla mücadele veren Brüning belki açlığı sona erdiremedi fakat yurtdışına yaptığı gezilerin neticesinde 1932 Temmuz'unda galip devletler tazminat haklarından vazgeçtiler. Ancak Brüning bunu görece kadar koltuğunda oturamadı.

29 Mayıs'ta Schleicher'in isteğiyle Brüning'le konuşan Hindenburg onun istifasını istemiştir. Brüning peşinde adeta bir gölge gibi davrandığı Hindenburg'tan böyle bir talep gelmesine oldukça şaşırılmış ve istifa etmekten başka bir çare bulamamıştı. Nazi döneminin başlamasıyla ABD'ye iltica eden Brüning Harvard Üniversitesi'nde profesör olarak kariyere devam etmiştir. 1932 yılında Naziler tarafından kortejinin önu kesildiğinde uğradığı protestonun sonucunda şunları söylemiştir:

²³⁵ Fischer, s. 317.

²³⁶ Fischer, s.318.

²³⁷ Fischer, s. 319.

²³⁸ CCA, 490.01/205.814.2

*“Ne kadar absürt ve radikal vaatleriniz varsa o kadar başarılı olursunuz.”*²³⁹

Tarihçi Zara Steiner Brüning dönemini şöyle yorumlar: *“Kutuplaşmanın ve siyasallaşmanın gittikçe arttığı bir dönemde ihtiyaç duyulan karizmadan yoksundu.”*²⁴⁰

Kemalettin Sami Bey, Brüning’in istifa sürecini şu şekilde açıklamıştır:

*“İşsizlere iş tedariki meselesini amaçlayan kanunname, mali vaziyetlerini düzeltmeyen büyük arazi sahiplerinin çiftliklerinden işletmedikleri yerlere yerleştirilmek sureti ile 600.000 kişiye iş bulmayı ve bunların araziye sahip olmasını temin ediyordu. Öyle ki bu proje Hindenburg tarafından “sosyalist” olarak nitelendirilmiş ve altına imza koymamıştır. Bunun üzerinedir ki içtimai ve iktisadi sahada müsbet bir iş görmek imkanından mahrum kalan Brüning iktidar mevkiini terke karar verdi.”*²⁴¹

2.2.16. Cumhuriyetin Mezarı, Papen İktidarda

Brüning’in toprak aristokrasisi ve Schleicher’e karşı verdiği iktidar mücadelesi, kendisinin istifasıyla sonuçlanmıştı. Savaş bitmiş, Schleicher kazanmıştı. İstifanın ardından yeni Başkanlık Kabinesi’ne şansölye arayışına giren Hindenburg yine fısıltılara kulak vererek yedi kuşaktan beri toprak aristokratı olan von Papen’i bu görev için belirlemişti. Ancak eski Merkez Parti üyesi olan Papen’in şansölyelik makamına oturabilmesi için izin alması gereken tek kişi Hindenburg değildi.²⁴² Daha henüz koltuk boşken Schleicher ve Hitler arasında geçen görüşmede, Naziler belli şartlar dahilinde bu makama Papen’in oturmasına izin verecekti.²⁴³ Nazilerin elleri güçlüydü. Reichstag’da ve sokaklarda en güçlü siyaseti kendileri yapıyorlardı, Prusya seçimlerinden birinci parti olarak çıkmışlar, ülkenin dört bir yanından yeni üyeler kazanmışlardı. Ülkenin silahlı kuvvetleri, asayiş birimleri Nazi hareketine büyük bir sempati besliyorlardı. Tüm bunların üstüne paramiliter örgütler ve çeteler Almanya sokaklarında “nizamı” sağlıyordu. Hitler, SA birliklerine getirilen üniforma yasaklarının kalkması ve Reichstag’ın hemen feshedilip yeni bir seçim tarihinin belirlenmesi şartları kabul edildiği takdirde Papen’e tabiri caizse güven oyu verecekti. Naziler için Papen, ileride kuracakları “racist” hükümete geçiş için önemli bir adımdı.²⁴⁴

²³⁹ Hett, s.127.

²⁴⁰ Hett, s.127.

²⁴¹ CCA, 490.01/205.814.2

²⁴² CCA, 490.01/205.814.2

²⁴³ Fischer, s.321.

²⁴⁴ CCA, 490.01/205.814.2

Papen, aristokratlar ve sanayicilerden oluşan bir kabine kurdu. Bu kabine Almanya gerçeklerinden o kadar uzaktaydı ki “Baronlar Kabinesi” olarak adlandırıldı. Schleicher yeni kurulan kabine de Savunma Bakanı olarak görev yapmaktaydı. Almanya’da uzun zaman sonra üst-orta sınıfın çıkarlarını savunan muhafazakâr, sağ görüşlü bir kabine kurulmuştu. Nazilere daha doğarken yenilmiş bir bakanlar kuruluydu. İşlevsizdi, gerçekçi bir politika üretmekten uzaktılar.²⁴⁵

Anlaşılacağı üzere günlerinin sayılı olduğu bilinciyle koltuğa oturan Papen, ilk anda Reichstag’ı toplanmaya davet bile etmeden feshetti ve yeni seçimler için 31 Temmuz tarihini işaret etti. Önceden desteklediği üniforma yasağının kaldırılmasına dair kanunnameye imza atmakla ilk icraatını gerçekleştirmişti. Üniforma yasaklarının kalkmasıyla beraber Almanya sokaklarında Nazi Fırtınası esmeye başladı. Naziler nizamı sağlama adı altında sakıncaları bulunduğu grupları hizaya çekiyordu. Sokak çatışmaları hiç olmadığı kadar artmıştı. Naziler adeta ileride yapacaklarına şimdiden referans verir gibilerdi. En ateşli karşılık KPD bloğundan geldi. 31 Temmuz’a giden süreçte Berlin’de bir iç savaş havası vardı. Naziler ve komünistler birbirlerinin barlarını basıyor, kortejlere karşılıklı baskınlar düzenleniyordu.²⁴⁶

Kemalettin Sami Bey tüm bunların dışında Papen hükümetinin maliye alanındaki ilk icraatını de irdelemeye değer bulmaktadır. Temmuz başında çıkardığı ilk geçici kanunla Papen hükümeti devleti bir toplumsal yardım müessesesi halinden kurtarılmasını ve işsizlere yapılan yardımın %20 oranında azaltılmasını amaçlıyordu. Sami Bey bunu Papen’in sosyalizme ilk darbesi olarak yorumlamıştır.²⁴⁷ Devletin bütçesinden %15 tasarruf edileceğini söylenen bu planda madenciler, hizmetliler ve savaş gazilerinin maaşlarında indirim yapılacak, memurların maaşındaki işsizlere yardım adı altında alınan verginin oranı yükseltilecekti. Papen’in bu politikaları desteklenmesini zorlaştırmaktaydı.²⁴⁸ Sami Paşa, Papen’in vergi politikasının proletarya ve orta sınıfı gücendirdiğini ve Alman demokrat ve sosyalist basını tarafından gericilikle itham edildiğini belirtmektedir.²⁴⁹

---

²⁴⁵ Fischer, ss. 321-322.

²⁴⁶ CCA, 490.01/205.814.2

²⁴⁷ CCA, 490.01/205.814.2

²⁴⁸ Delmer, s. 109.

²⁴⁹ CCA, 490.01/205.814.2

2.2.16.1. Prusya Darbesi

Nisan sonundan beri çözülemeyen Prusya Eyalet Meclisi krizi Papen'in uğraştığı bir başka önemli konu oldu. 1918'den beri iktidarda olan Weimar koalisyonu Nazilere yenilmişti. Ancak önceki bölümlerde belirtildiği üzere Naziler tek başına çoğunluğu sağlayamıyor ve meclis için iktidar ortağı bulmaya da yanaşmıyorlardı. Prusya'da geçici olarak hükümeti Otto Braun idare ediyordu. Kendisi bir sosyal demokrat ve ateşli bir Papen karşıtıydı. Prusya meclisinde sürekli olarak komünist ve Nazi aşağılamasına maruz kalan Braun yalnız değildi. Weimar koalisyonu tüm eyalet meclislerinde bir çıkmaza girmişti. Eyalet seçimlerinde sosyal demokrat-merkez bloğu Saksonya, Württemberg, Hamburg hatta Hesse'de bile yenilmişti. Komünistler ve Naziler çoğunluğu ellerinde tutuyordu. Büyük çaplı bir eyaletler meclisi krizi çıkmıştı. Kriz ise darbeyi getirdi. 17 Temmuz'da Hamburg-Altona'da komünistler ve Naziler arasında çıkan çatışma bir iç savaşa dönmüştü. Olaylarda yüzlerce yaralı varken 18 kişi işe hayatını kaybetmişti. Talih sanki o an Papen'in yüzüne gülmüş gibi sayılabilirdi. Altona'daki olayları bahane eden Papen, Prusya hükümetine anayasanın 48.maddesine dayanarak Reich adına el koyuyordu. Bu sayede hem sosyal demokratlardan kurtulacaktı hem de Nazilerle ilişkileri yumuşatma fırsatı doğacaktı. Anayasaya göre Papen Prusya komiseri gibi hareket edebilecekti. Fakat sonuçları oldukça ağır olacaktı. Ülkenin en önemli eyaletinde Weimar Koalisyonu sona eriyordu. Sosyal demokrat siyasetçiler ve polis teşkilatına mensuplar tutuklandı. Carl Severing, Albert Grezisinki ve Prusya Polis Şefi Bernhard Weiss tutuklanan isimlerden bazılarıdır. Prusya Darbesi otoriterleşmeye ve Nazilere hizmet etmiştir.²⁵⁰

2.2.16.2. Seçimler ve Seçilmemiş Papen

31 Temmuz 1932 Seçimleri'ne Almanya, Prusya Darbesi'nin gölgesinde gitmiştir. Sokaklarda zafer şarkıları söyleyen Nazilerin tek rakibi komünistler olmuştur. Prusya Darbesi'ne karşı pasif bir siyaset izleyen SPD halkta karşılığını kaybetmiştir.²⁵¹ Zentrum, Papen'in ihaneti nedeniyle kendi iç çekişmelerine gömülmüştü.

Seçimlerden beklenildiği üzere Nazilerin zaferiyle çıkmıştır. Önceki seçimlerde 107 vekil ile girdikleri Reichstag'a şimdi 230 vekil yollamışlardır. Nazileri önceki seçime nazaran 10 vekil kaybıyla SPD takip ederken üçüncü en büyük parti KPD olmuştur.

²⁵⁰ Vincent, ss. 375-376.

²⁵¹ CCA, 490.01/205.814.2

Ortadan kaldırmak istedikleri mecliste 12 sandalye daha kazanan KPD vekil sayısı 89 yapmıştır. Merkez Partisi 75 vekille Reichstag'a girerken onları bir başka sağcı parti DNVP 37 vekille izlemiştir.²⁵²

Seçim sonuçları Naziler için başarılı addolunabilecekken Hitler sonuçlardan memnun değildir. Gücünün zirvesine ulaşan Nazi Partisi yine tek başına iktidar olamamıştır. DNVP ve BVP'yle yapacağı ortaklık bile %50'yi sağlamasına yetmiyordu. 1932 Seçimi açıkça göstermiştir ki Almanya'da artık bir koalisyon kurmak imkansızdır.

Kemalettin Sami Paşa, Almanya'daki yaygın kanaatin Nasyonal Sosyalizm hareketinin varabileceği son noktanın bu olduğunu söyler. Sami Paşa NSDAP üyelerinin, gayrimeşru programını gerçekleştirmek için meşru yollara başvuran Hitler'i miskin bulduğunu ve böylesi bir provokatörün demokratik yollarda kalmakta ısrar ettiği müddetçe en fazla muhalefet partisi lideri olacağını, iktidara hükmetmenin zorluklarından korktuğunu söylemektedir.²⁵³

Seçimden sonra 13 Ağustos'ta Schleicher, Papen ve Hindenburg'la bir araya gelen Hitler iktidarın koşulsuz şartsız kendisine verilmesini talep etmişti. Naziler seçimleri kazanmasına rağmen tek başına iktidara gelebilecek çoğunluğu sağlayamıyorlardı. Tansiyonun giderek yükseldiği bir ortamda Hitler bu üçlüyle görüştü.²⁵⁴

Papen'in isteği otoriter, güçlü bir kabine tesisinden yanaydı. Ülke pekâlâ Brüning zamanından beri başkanlık kabineleriyle yönetiliyordu ve bu devam edebilirdi. Ülkedeki sendika hareketlerini ve komünist düşüncüyü ezmek istiyordu. Kitleleri otoriterliğine giden süreçte elit sınıfın çıkarları uğruna yok saymayı problem etmiyordu. Hindenburg ve Schleicher otoriter bir rejim istiyordu fakat bunun Hitler'in dahil olmadığı bir senaryoda nasıl mümkün olabileceği ihtimali üzerinde duruyorlardı. Demokratik parlamento çözümü ihtimallerin arasında yoktu.²⁵⁵

Görüşmelerin sonucunda Hitler'e şansölye yardımcılığı teklif edilmiş ve birkaç önemsiz bakanlıkta Nazilerin görevlendirebileceği söylenmiştir. Kemalettin Sami Paşa, Hitler'in görüşmelerden çıktıktan sonra yenildiğini ve üzgün olduğunu, Hindenburg'un vicdanının

---

²⁵² CCA, 490.01/205.814.2

²⁵³ CCA, 490.01/205.814.2

²⁵⁴ Allen, s. 201.

²⁵⁵ Ian Kershaw, *Hitler: Hubris 1889-1936*, çev. Zarife Biliz, İthaki Yayınları, İstanbul 2007, s. 393-394.

böylesi bir adama ülke yönetiminin bırakılmayacağı konusunda galip geldiğini söylemiştir.²⁵⁶

Tüm bu gelişmeler Reichstag'da yeni bir krizin habercisiydi. 6 Eylül'de seçimlerden sonra ilk defa toplanan Reichstag, 12 Eylül'deki ikinci toplantı da hükümet programının okunmasına bile fırsat verilmeden feshedildi.²⁵⁷ Papen Reichstag'ın bu kadar kısa sürede hükümsüz kılınacağını tahmin etmediğinden gerekli evrakları bile yanına getirmemişti. O ekonomik programın uzunca bir zaman tartışılacağını düşünüyordu.²⁵⁸ 12 Eylül'de Reichstag feshedilirken yeni seçim tarihi 6 Kasım olarak belirlenmişti.

6 Kasım'a giden süre içerisinde Almanya'da otoriterlik ve monarşi yanlılarının istekleri, düzenledikleri geçit törenleri, Ankara'ya giden raporlarda bir başka önemli konudur. Sol mecmuada yer alan Wilhelm ve oğlunun dönüşüyle beraber Hindenburg'un mevkiini terk edeceği düşüncesi ve Schleicher'le bu konuda anlaşıldığı fikri Kemalettin Sami Bey'e göre abartıdır. Sami Bey'in düşüncesinde Weimar yakından tetkik edildiğinde otoriteden yoksun, henüz millet vasfını gerçekleştirememiş olan Almanya'da iç ve dış tehlikelere karşı bir koruyucu arandığı durumlarda akıllara hemen 1871 yılındaki Bismarck dönemi gelir. Birinci Dünya Savaşı'nın bütün akıbetini üstlenen Cumhuriyet rejiminde böyle bir ihtiyacın olması şaşırtıcı değildir ancak 1932 yılının Ekim ayında hemen bir restorasyon beklemek saflıktır. Kaldı ki monarşi yanlılığıyla bilinen bu hükümet bile bu durumu yalanlamaktadır.²⁵⁹

26/10/1932 tarihli rapor, Almanya'nın en son içerisinde bulunduğu dahili vaziyetine dairdir. Rapor Almanya'nın içinde bulunduğu siyasi stabilizasyon eksikliğinden bahsederek başlamaktadır. Almanya'da bir sene zarfında dört defa yasama ve kanun seçimleri yapılmıştır. Kemalettin Sami Bey halkın bu seçimlerden kaynaklı yorgun düştüğünü, öfkeli olduğunu ve seçim sahasına olan alakanın nispeten azaldığını belirtmiştir. Alaka eksikliğinin gelecek seçimde partiler nazarında etkisini göstereceğinden emin olan büyükelçi, 1932 senesi zarfında Nazi Partisinin izlediği politikalar neticesinde yeni gelen seçimde oy kaybedeceğini tahmin etmiştir. Bu düşüşün 30-40 vekil aralığında olacağını öngörmüştür. Bunun sebebi olarak son belediye seçimlerini işaret edilmiştir.²⁶⁰

²⁵⁶ CCA, 490.01/205.814.2

²⁵⁷ CCA, 490.01/205.814.2

²⁵⁸ Fischer, ss. 329-330.

²⁵⁹ CCA, 490.01/205.814.2

²⁶⁰ CCA, 030,10/231.554.6

Bremen’de gerçekleştirilen belediye seçimlerinde Nazilerin %50’ye yakın oy kaybetmesini, düşüncesine destekleyici olarak gören büyükelçi, Franz von Papen’in iktidara getirilmesinde büyük rolü olan Hitler’in bunun neticesinde sol cenah oylarını kaybedeceğinin altını çizmiş, hükümette kendisine ikinci bir rol verilen Hitler’in, hükümet aleyhine sosyal demokratlarla ve komünistlerle birlikte güvensizlik oyuna katılım sağlamış olmasının da kendisinin aleyhine olacağını ve sağ cenahın oylarını da kaybedeceğini söylemiştir.²⁶¹

Sosyal demokratların önceki seçimlerde vekil kaybetmesi ve kendilerine olan güvenin azalmasına değinen büyükelçi, sosyal demokrat hareketin her zaman ülkedeki en büyük hareketlerden biri olacağını ve öneminin kolay kolay azalmayacağını belirtiyor ve bu konudaki olumsuz beyanatlara katılmadığını ifade etmiştir.

Ülkede Musevi ve Protestan unsurların Hitler çekincesi dolayısıyla, oyların bu zamana kadar Katolik Merkez Partisi’ne (Zentrum) verildiğini söyleyen büyükelçi, Katoliklerin de bundan böyle Hitler safında olacağını ve dolayısıyla Zentrum Partisi’ne oy veren seçmenlerin fikrinin değişeceğinin muhakkak olduğunu bildirmiştir.²⁶² Komünist Parti’nin oylarını tıpkı bir önceki 31 Temmuz Seçimi’nde yükselttiği gibi 6 Kasım Seçimleri’nde de arttıracığını belirten büyükelçi, bu oyların SPD ve NSDAP’den geleceğine hükmetmiştir. Partiler hakkındaki muhtemel tahminleri neticesinde mecliste ekseriyetin olmayacağını ve bu durumda Papen’in ve Baronlar Kabinesi’nin iktidar mevkiinde kalacağı kestirimini üretmiş hatta bu çıkarımlarına kesin gözüyle bakmıştır. Almanya’da imparatorluk tesisine dair eğilimin esassız olduğu ve resmi kaynaklardan edinilen malumatlarda hükümetin bu yönde bir girişime kalkışmayacağı raporda önemle belirtilen bir başka husus olmuştur.²⁶³

6 Kasım 1932 sonuçları aşağıdaki gibidir:

NSDAP: %33,09 – 196 vekil,

SPD: %20,43 – 121 vekil,

KPD: %16,58 – 100 vekil,

Zentrum: %11,9 – 70 vekil,

DNVP: %8,34 – 51 vekil,

BNVP: %3,1 – 20 vekil,

²⁶¹ CCA, 030,10/231.554.6

²⁶² CCA, 030,10/231.554.6

²⁶³ CCA, 030.10/231.554.6

Diğer: %6,56 – 27 vekil.

Seçim sonuçları Almanya’da şunu açık ve net bir şekilde göstermiştir ki artık Almanya’da bir koalisyondan hiçbir türlü söz edilemezdi. Temmuz seçimlerinde Naziler ve Zentrum arasında bir koalisyon olması bile muhtemelken bu seçim sonuçlarında hiçbir türlü çoğunluk sağlanamıyordu. Ne sağcılar koalisyonu ne solcular koalisyonu ne de Almanya’yı 1930’a kadar yöneten bir Weimar koalisyonu mümkündü. Koalisyon çatışmalarının sürdüğü bu dönemde ortaya Kampfkabinet fikri bile atılmıştır. Söz konusu sistemde bir KPD-NSDAP ortaklığının bulunduğu bir çatışma kabinesi kurmak amaçlanmaktadır. Mucidi Papen’in içişleri bakanı Gayl’dir.²⁶⁴

Sami Bey’e göre politik huzursuzluk radikal partilerin işine gelmiş ve 6 Kasım 1932 tarihli seçimlerden kazançlı çıkan parti olarak KPD’yi göstermiştir. Komünistler ve Naziler arasındaki çekişmenin önemine önceki raporlarda da değinen Paşa, 6 Kasım Seçimlerinin Nazileri uykusundan uyandırdığını belirtmiştir.²⁶⁵

6 Kasım seçimlerinin gösterdiği bir başka önemli detay ise Nazilerin artık eski gücünde olmayışydı. Temmuz’da partinin ve iş adamlarının tüm mali kaynaklarını kullanarak büyük bir seçim seferberliğine giren Nazilerin kaynakları tükenmişti. Kaldı ki yukarıda Kemalettin Sami Bey’in belirttiği üzere Papen’le olan kısa süreli iş birliği Nazilere pahalıya patlamıştı. Papen’in tek doğru hamlesi aslında sürekli seçimlerle Nazileri bitirmeye çalışmasıydı. Ancak tarih ve talih Nazilere gülmüştü.

Reichstag’ın Başkanlık Kabinesi’yle yönetileceği açıldı. Nazi cephesi tekrardan iktidarın kendilerine verilmesi için Hindenburg’a bir kez daha teklifte bulunmuşlar ancak yine kapı yüzlerine kapanmıştı.²⁶⁶ Nazi hareketi kan kaybediyordu Goebbels bile tekrar eden seçimlerin Nazilerin sonu olacağı inancına kapılmıştı. Parti içi muhalefetin sesi Gregor

²⁶⁴ Kershaw, s. 397.

²⁶⁵ 31 Temmuz ve 6 Kasım 1932 tarihli seçimler başkanlık kabinesinin altında parlamentodaki partilerin vekil sayılarını belirlemek için yapılmıştır. İki seçimde de Başbakan Franz von Papen’dir. Seçimler radikalleşmenin ve ekonomik krizlerin hat safhada olduğu bir atmosferde gerçekleştirilmiş, Naziler 31 Temmuz Seçimlerinde 230 koltuk kazanırken yaklaşık 3 ay sonraki seçimde bir düşüşle 196 koltuk kazanmıştır. Sonuçlarda düşüş olsa bile Naziler Reichstag’ın en büyük partisi olmayı sürdürmüşlerdir. KPD’nin oylarında ise bir yükselme olmuştur. Temmuz seçimlerinde 89 koltuk kazanan parti Kasım ayında 100 koltuk elde etmiştir. Ayrıntılı bilgi için bkz. Jerome G. Kerwin, “The German Reichstag Elections of July 31, 1932”, *The American Political Science Review*, Cilt. 26, Sayı.5, Kasım 1932, ss. 921-926. ve “Elections in Weimar Republic” https://www.bundestag.de/resource/blob/189774/7c6dd629f4aff7bf4f962a45c110b5f/elections_weimar_republic-data.pdf

²⁶⁶ CCA, 490.01/205.814.2

Strasser, Hitler'in "ya hep ya hiç" politikasını tasvip etmiyor ve Kurt von Schleicher'le birlikte gizli koalisyonlar arayışı içerisine giriyordu.²⁶⁷ Gregor Strasser perde arkasında Hitler'in arkasından iş çevirirken verdiği beyanlarda ise iktidarın Hitler'e verilmesi gerektiğini ancak bu sayede Nasyonal Sosyalizm hareketin bir sınav verebileceğini savunuyordu.²⁶⁸

Hindenburg seçimlerden sonra hükümet kurma yetkisini yine Papen'e vermiştir. Ne var ki Papen'in başkanlığı Reichstag için tahammül seviyelerinin çok üstündedir. Muhalefetin ısrarına dayanamayan Papen 18 Kasım'da istifasını sunmuş ancak bu isteği Hindenburg geçici süreliğine rafa kaldırmıştır. Papen'in ikinci başkanlık dönemi öncekinden daha sertti. Naziler ve komünistler tarafından açıkça aşağılanmıştı, sinirliydi. Verdiği bir radyo nutkunda Moskova'dan gelen komünist Clara Zetkin'in bile söz hakkı olduğu Reichstag'da, başbakan sıfatıyla kürsüye çıkan vatansever bir Alman'ın programını okumak için izin verilmediğini söylüyordu.²⁶⁹ Papen 1 Aralık'ta Hindenburg ve Schleicher ile görüştü. Talepleri net bir şekilde dile getirdi. Başkan olarak kalmayı istiyordu. Tüm politik ayrımcı grupların ordu ve polis teşkilatı tarafından kapatılmasını, siyasi partilerin baskı altına alınmasını, yeni bir kurucu meclisin atanmasını ve anayasanın yeniden gözden geçirilerek sert ve katı maddelerle doldurulmasını talep ediyordu.²⁷⁰ Hindenburg, Papen'in isteklerini etkileyici bulmuştu ancak unuttukları isim masanın diğer ucunda oturuyordu. Fısıltıların Efendisi Schleicher, Papen'in taleplerinin yersiz olduğunu ve ülkeyi iç savaşa götüreceğini savundu. Ancak Hindenburg, Papen'i destekliyordu. Fakat bu destek sadece bir gün sürmüştü. 2 Aralık'ta Papen'i huzuruna çağıran Hindenburg, iç savaş riskini göze alamayacak kadar yaşlandığını ve Schleicher'in başkan yapmaktan başka elinden bir şey gelmediğini söylüyordu.²⁷¹ İşte perdenin arkasındaki adam ilk defa gün yüzüne çıkıyordu. Ernst Röhm ve Gregor Strasser'le kurulabilecek bir Nazi iktidarında Hitler'i zayıflatmak isteyen ve ondan vekil çalmak isteyen Schleicher Weimar Cumhuriyeti'nin yeni başbakanıydı.

2.2.17. Weimar'ın Son Şansölyesi

²⁶⁷ Fischer, s.330.

²⁶⁸ CCA, 490.01/205.814.2

²⁶⁹ CCA, 490.01/205.814.2

²⁷⁰ Fischer, s. 332.

²⁷¹ Papen, s. 237.

Kemalettin Sami Paşa'nın Aralık ayında yazdığı raporlar Almanya kabine buhranı ve Reichstag'ın ilk toplantısı hakkındaki malumatlara dayanır. Karl Litzmann'ın, Hindenburg'un şahsına yönelik nutkuyla başlayan rapor, kabine teşkilinin acil olarak Hitler'e verilmesi gerektiğini ve Almanya'nın içine düştüğü bu yüz kızartıcı durumdan kurtuluşun ancak bu şekilde olabileceğinin ve Hindenburg'un Hitler'e güvenmemesinden bahsetmektedir. Raporda Weimar'ın son şansölyesi Schleicher'e meclis programını hazırlaması için müddet verildiğine ve Nasyonal Sosyalistlerin Cumhurbaşkanlığı vekaleti ile ilgili olan anayasa düzenlemesinin müzakere edileceği vurgulanmıştır.

3 Aralık'ta Schleicher başkanlık koltuğuna oturduğunda Nazilerle olan pazarlığı henüz bitmemişti. Yeni şansölye Papen'in sabık Baronlar Kabinesi tarafından Bolşeviklerden bile daha komünist olmakla itham ediliyordu. Muhafazakâr kamuoyunda ismi "*Kızıl General*"di. Schleicher'in kabine kurma aşamasında işçi sendikalarının desteğini istemesi ve görüşünü alması milliyetçi çevreleri de rahatsız ediyordu. Hitler, Schleicher'in koltuğa oturmasını sükunetle karşılamış ve panik yapılmaması gerektiğini büyük bir krizin yaklaştığını, iktidar mevkiinin er ya da geç Nazilere bırakılacağından emindi. Sami Paşa, Schleicher'in partilerde ve Reichstag'da destek bulamasa da halk tabanında bir desteği olduğuna inanmaktadır. Özellikle demokrat basında kendisine methiyeler düzülmesinin boşa olmadığını belirtmiştir.²⁷²

Sami Paşa'ya göre halk tabanında olan bu rahatsızlık Nazileri her ne kadar Hitler sükûn çağrısı yapsa da endişelendiriyordur. Başkanlık kabinesinin yetkilerini ve parlamentodaki karışıklıklardan yararlanarak kendisini diktatör ilan etmekten korktuğunu belirten Sami Paşa, generalin Hindenburg'un üzerinde etkisinin çok büyük olduğu düşünüldüğünde bunun mümkün olabilme ihtimali üzerinde durmuştur.

Schleicher'in koltuktaki ilk faaliyetlerinden birisi gölgelerde sürdürdüğü görüşmeleri hızlandırmak oldu. Amacı NSDAP'da bölünmeye yol açmaktı. Bunun için partinin sesi en güçlü olan muhalifi Gregor Strasser'le yeniden bir görüşme ayarladı. Strasser'in şansölye yardımcısı olduğu bir senaryoda partiden gelen 60 vekil Nazi hareketine büyük darbe vuracaktı. Ancak bu gerçekleşmedi. Hitler Aralık başında gerçekleşen bu görüşmeden İngiliz gazeteci Sefton Delmer sayesinde haberdar oldu. Sonrasında ne

---

²⁷² CCA, 490.01/205.814.2

Strasser, Hitler'e karşı gelebilme cesaretini göze alabildi ne de Nazilerden vekil ayrıldı. Schleicher başarısız olmuştu.²⁷³

Schleicher 15 Aralık'ta radyodan hükümet programını halka bildirmiştir. Litzmann'ın Hindenburg hakkındaki taciz içeren sözlerini eleştirmiş ve esas amacının Almanya'yı içinde bulunduğu politik kargaşa ortamından çıkarıp, işsizlere iş tedarikinden ibaret olduğunu söylemiştir. Bu amaçla işsizlik tazminatının makul bir seviyeye çıkarılması, sigorta sisteminin iyileştirilmesi, temel gıda fiyatlarının düşürülmesini ve sanayi kuruluşlarının denetlenmesinin asli görevi olduğunu belirtmiştir.

Schleicher siyasi partilerin bir amaç olmayıp siyasi idarenin tesisi için birer vasıta görevi gördüğünü belirtmiş ve en başta Hitler olmak üzere Almanya'daki tüm siyasi parti liderlerinin tansiyonu düşürmek için gereken adımları atmakta sorumlu olduğunu söylemiştir. Sami Paşa, Schleicher'in radyo konuşmasının toplumda bir nebze olsun itidalle karşılandığını, demokrat siyasetçilerden onay aldığını bildirmiştir. Hatta SPD'nin bile muhalefeti sabık şansölye Papen'e olduğu kadar sert değildir.²⁷⁴

Schleicher'in şansölye olduğu dönemde ise "Schleicher'lik" görevini yürüten kişi Franz von Papen olmuştur. Hermann Müller'in istifasında dolaylı, Brüning ve Papen'in istifasındaysa doğrudan etkili olan Schleicher iktidar koltuğuna oturduğunda bu sefer rakibi devrik şansölye Papen olmuştur.

İktidardan uzaklaşmanın yenilgisini bir türlü kabul edemeyen Papen 16 Aralık'ta Beyefendiler Kulübü'nde yaptığı konuşmada sanki iki hafta önce Nazilerin ve komünistlerin faaliyetlerini kendi kısıtlamak istemiyormuş gibi mevcut hükümetin Nazilerle iş birliği yapmasının hayati olduğunu vurgulamış ve Almanya'nın en büyük siyasi partisinin yönetimden uzak tutulmasıyla bir yere varılamayacağını altını çizmiştir.²⁷⁵ Toplantının sonunda onu dinleyip yanına yaklaşan Kurt von Schröder, konuşmadan etkilendiğini, Papen'e Hitler'le görüşmek isteyip istemediğini sormuştur.²⁷⁶ Papen teklifi geri çevirmemiş ve ilerleyen tarihlerde böyle bir görüşmenin mümkün olabileceğini söylemiştir. Papen her ne kadar kendi anılarında görüşmenin gereğinden fazla abartıldığını savunduysa da²⁷⁷ 4 Ocak 1933 tarihinde gerçekleşen ve tarihe "Schröder Kahvaltısı" olarak giren bu görüşme ileride yaşanacak olanlar düşünüldüğünde

²⁷³ Fischer, s. 336.

²⁷⁴ CCA, 490.01/205.814.2

²⁷⁵ CCA, 490.01/205.814.2

²⁷⁶ Papen, s. 240.

²⁷⁷ Papen, ss. 240-241.

son derece mühimdir. Dönemin canlı şahitlerinden gazeteci Sefton Delmer, bu görüşmeler sonucunda Papen ve Hitler arasında bir pakt kurulduğunu ve oluşan bu güven ortamı sayesinde boşalan Nazi kasalarının dolduğunu belirtmiştir.²⁷⁸ Papen hatıratında ve İkinci Dünya Savaşı'nın ardından kurulan Nurember Mahkemeleri'nde verdiği bu kahvaltıda Hitler'le bir pakt oluşturmadığını, aksine Schleicher'in hükümetine destek amacıyla Nazi saflarını yokladığını söylemiştir.²⁷⁹

Mahkemede çelişkili ifadeler veren, hatıratında Schleicher'e gizleyemediği bir öfkesi bulunan Papen'in, Hitler'e destek vermesi oldukça mümkün gözükmektedir. Papen, suçun sorumluluğunu kendi üstünden atmak için yaptığı faaliyetlerin Almanya'nın bekası için olduğunu belirtmiş, 1 Aralık'ta yasaklamaktan bahsettiği Nazi hareketinin ileri tarihte ilk şansölye yardımcılarında birisi olmuştur. Hatta bu süreçte Nazilere karşı katı politikalarıyla bilinen Brüning'in bile Nazilerle iş birliği içerisinde olmaya çalıştığını söyleyerek bir günah keçisi arayışı içine girmiştir.

Dönemin şahidi kişiler ne derlerse desinler ortada tek bir gerçeklik vardı. Kan kaybeden Nazi hareketi bu tarihten sonra güçlenmeye başlamıştı. Kasalar doluyordu, Goebbels ve Göring'in yüzleri gülüyordu. Senenin başında Köln'de gerçekleşen bu toplantının ardından Weimar Cumhuriyeti'nin günleri sayılı hale gelmişti.

Hitler iktidarının öncesindeki son provasını 15 Ocak'ta vermişti. Sami Paşa, Hitler'in Almanya'nın küçük bir eyaleti olan Lippe'de gerçekleşecek seçimi oldukça önemli bulduğunu belirtiyordu.²⁸⁰ Belki de Hitler 6 Kasım'ın intikamını alıyordu. 6 Kasım'da seçmeni ona ihanet etmiş ve partisini güçlendirmek bir yana dursun ona 35 milletvekili kaybettirmişti. Hitler halkın gözünde negatife dönen imajını tersine çevirebilmek adına bu seçimleri bir saha çalışması, özelden genele bakış olarak görüyordu. Belki de Hitler Hindenburg'un gözünde bir postacıdan²⁸¹ fazlası olduğu kanıtlamaya çalışıyordu. Sami Paşa'nın belirttiği üzerine Hitler bu seçimlerde göz ardı edilemeyecek bir başarı kazanmıştır²⁸² ama her şeyden önce bunun sanki bir genel seçim kazanmış gibi bayram havasında kutlanıyor olmasıdır.

²⁷⁸ Delmer, s. 112.

²⁷⁹ Nuremberg Mahkemeleleri Tutanakları Papen Davası, <https://avalon.law.yale.edu/imt/06-18-46.asp> (Erişim tarihi: 09.10.2021) Fischer, s. 336.

²⁸⁰ CCA, 490.01/205.814.2

²⁸¹ Fischer, s. ?. 1932 Senesi'nde Hitler ile Hindenburg arasında gerçekleşen görüşmede Hitler'in şansölyeliği istemesi üzerine Hindenburg'un arkadaşlarına böylesine bir adamı sadece postacı yapacağını söylemesidir.

²⁸² CCA, 490.01/205.814.2, Delmer, s.112.

Hitler'in, Hindenburg'un gözünü boyama planı etkisini gösterdi. Hindenburg Bohemyalı Onbaşı'yla Papen arasında kurulacak bir ortaklığa izin vermiş gibiydi. İlişkilerin güçlendirilmesi için oğlu Oskar'ı görevlendirmişti. Bu tarihten sonra Almanya'da yeni bir koalisyon arayışı içerisine giriliyordu. Koalisyonda Nazilerin iktidar ortağının hangi parti olacağı meselesi net değildi ama hangi partiler olmayacağını oldukça sarihti. KPD ve SPD, yeni Alman düzeninde artık yoktular. Papen, DNVP ve Çelik Miğferler teşkilatının kapısını çalacaktı. İki grupta Schleicher'in idaresini beğenmiyor, ve bir ordu generali olarak şansölyeyi fazla kızıl buluyorlardı.²⁸³ Kurulacak olan Siyah-Kızıl-Beyaz Cephesi'nin Almanya'yı eski şanlı günlerine döndüreceği izlenimindeydiler.

Papen-Hitler paktında yalnız kalan isim Schleicher ülkenin akıbetinin iyi gitmediğinin farkındaydı. Hindenburg'la görüşme talepleri reddediliyor, perde arkasında dönen işlerin sonunu hazırladığını biliyordu. Nihayetinde 28 Ocak günü Hindenburg'la görüşme imkânı yakalayan Schleicher'in sunduğu çözümse Reichstag'ın kapatılması için izin, olağanüstü hâl ilan edilerek sakıncalı partilerin, teşkilatların faaliyetlerine kısıtlama getirilmesiydi. Hindenburg, 1 Aralık'ta Papen'in savunduğu görüşlerin aynısıyla karşısına gelen Schleicher'i çok sert bir dille geri çevirdi. Yukarıda bahsedildiği üzere Schleicher, yaklaşık iki ay önce Papen'in teklifi bir iç savaş durumu doğurur ve ordunun bununla mücadele edecek gücünün olmaması sebebiyle geri çevirmişti. Hindenburg'un cevabı iki ay önce Schleicher'in verdiği cevapla birebirdir.²⁸⁴ Tüm bu gelişmelerin ışığında Schleicher 29 Ocak'ta başkanlık görevinden istifa etmiştir. Schleicher'in istifasıyla Almanya'da bir dönemin kapandığını o gün için kimse anlamamıştı.

Brüning'in istifasından sonra yerine geçenler, ekonomi politikalarında ondan daha fazlasını yapamamışlar hatta onun izlediği deflasyon politikasını takip etmişlerdir. Siyasi olarak da ondan ileriye gidememişlerdir. Papen ve Schleicher kendi hırslarının kurbanı olan iki insan olarak tarihe geçmiştir. Papen ve Schleicher'in sürekli olarak birbirinin "ayağını kaydırmaya" çalışmasının meyvelerini Naziler yemiştir. Ortak ülküleri olan Kayzer zamanına dönüş eğilimleri başarısızlıkla sonuçlanmıştır.²⁸⁵ Kendi biyografisinde Franz von Papen, Brüning'i Almanya'nın harici ve dahili sorunlarından haberdar olmamakla suçlamış ve yabancı ülkelere karşı kararlı bir tavır takınamamasından

---

²⁸³ CCA, 490.01/205.814.2

²⁸⁴ Fischer, ss. 341-342.

²⁸⁵ CCA, 490.01/205.814.2

yakınmıştır.²⁸⁶ Ancak kendi şansölyelik dönemi de oldukça kısa ve başarısızlıklarla doludur.

Weimar Cumhuriyeti'nin 1932 senesi zarfında yaşadığı en ciddi problemler parlamento ve anayasa krizleriydi. Bir ülkede istikrarsız yönetimler, sürekli kabine değişiklikleri mevcut ise ekonominin düzgün işlerliğinden söz edilemez. Kemalettin Sami Paşa'ya göre, Almanya'nın içinde bulunduğu ekonomik buhrana sebep olan şey politik huzursuzluktur. Ekonomi politikaya sebep değildir. Başarısız politika ve istikrarsızlık ekonomiyi daha da kötüleştirmiştir.

Görüldüğü üzere, Berlin Büyükelçisi, Almanya'nın 1932 senesindeki vaziyetini, siyasi, toplumsal ve ekonomik olarak en dipte görmektedir. Büyükelçi kendi çapında sorunlara cevaplar aramışsa da dönemin şartları gereği bunların mümkün olmadığını kendisi de farkındadır. Weimar Cumhuriyeti'nin kendisini yönetecek bir liderden ve ideolojiden eksik olduğunun altını çizmiş, bu dönemde ortaya çıkan bireyselleşmenin, şahsi çıkarların, ekonomik dalgalanmaların ve radikalleşmenin cumhuriyetin mezarını kazdığının sinyallerini önceden vermiştir.

Kemalettin Sami Paşa'nın kaleme aldığı "*Alman Kabine Buhranının Tekamülü*" başlığını taşıyan rapor, Adolf Hitler'in şansölye ilan edilmeden öncesini kapsamaktadır. 1933 Ocak ayındaki gerçekleşen gelişmelere zaman dikkat çeken Sami Paşa Hindenburg - Hitler ilişkisini anlamaya çalışmıştır. Hindenburg'un bazı şartlar altında sınırlı olarak Hitler'e şansölyeliği vermek istemesiyle başlamaktadır. Bu şartların en mühimi ise Parlamento çoğunluğuna dayanan bir kabine teşkili oluşturulmasıdır. Büyükelçi, Hindenburg'un, şansölyeliği Hitler'e bırakmasındaki amacın parlamentonun güvenine dayanan bir kabine oluşturulmasının imkansızlığını ispat etmeye çalışması olduğunu söylemektedir.

Büyükelçi aynı zamanda Hitler'in yeteneksiz ve sıradan bir adam olduğunu şimdiye kadar bu adamı meşhur yapan tek şeyin beceriksizliği olduğunu söylemektedir. Kendisine göre NSDAP liderinin yaptığı her şey onun kifayetsizliğine hizmet etmiştir. Hitler'in daha ilk aşamada reddetmesi gereken şartları, dikkate alıyormuş gibi görünmesi ve sanki parlamento çoğunluğuna ihtiyacı yokmuş gibi aramaktan vazgeçmiş görüntüsünün ona şöhret katmadığını, blöfünün açığa çıktığını belirtmiştir.²⁸⁷

---

²⁸⁶ Papen, s.145.

²⁸⁷ CCA, 030.10/220.484.11

2.2.18.Hitler İktidarda

Schleicher'in istifasıyla iktidar sırası Kemalettin Sami Paşa'nın sıradan bir adam olarak nitelendirdiği Bohemyalı Onbaşı'ya gelmişti. Aralık ayının ortasından beri perde arkasında gerçekleşen gizli kapaklı görüşmeler, tasarılar nihayete ermişti. Papen-Hitler paktı kurulmuş, Nazi partisi liderinin başbakan olduğu senaryoda Papen'e yardımcılık düşmüştü. Papen başbakan yardımcısı olarak Hitler'in hükümetini denetleyebileceği gibi tarihi bir yanılığa düşmüştür. Muhafazakâr, DNVP destekli bir kabine kurulmuştu. Kurulan kabine başlangıçta Hitler'in istediği gibi değildi. Ekonomi bakanlığına getirilen Hugenberg, Hitler'in kafasında kurduğu ekonomi programını gerçekleştirmek için önünde büyük bir engeldi. Muhafazakâr Hristiyan bakanlarsa oluşabilecek bir Papen-Hitler diktatörlüğünün karşısında dengeleyici bir güç olacaktı ve muhafazakâr taban Reichstag'ın yeniden dağıtılmasını ve seçimleri istemiyordu.²⁸⁸

Papen tarafından tasarlanan yeni Hitler kabinesi şu şekildeydi:

1. Adolf Hitler: Şansölye – NSDAP
2. Franz von Papen: Şansölye Yardımcısı ve Prusya Komiseri – Bağımsız Muhafazakâr
3. Konstantin von Neurath: Dışişleri Bakanı – Bağımsız Muhafazakâr
4. Werner von Blomberg: Milli Savunma Bakanı – Bağımsız Ordu Generali
5. Lutz Graf Schwerin von Krosigk: Maliye Bakanı – Bağımsız Milliyetçi
6. Alfred Hugenberg: Ekonomi Bakanı – DNVP
7. Franz Seldte: Çalışma Bakanı – Stahlhelm Hareketi
8. Eltz von Rügenach: Ulaştırma Bakanı – Bağımsız muhafazakâr
9. Hermann Göring: Prusya İçişleri Bakanı – NSDAP
10. Günter Gereche: İşbulma Komiseri – Muhafazakâr Milliyetçi
11. Wilhelm Frick: İçişleri Bakanı - NSDAP²⁸⁹

²⁸⁸ CCA, 030.10/231.555.5

²⁸⁹ CCA, 030.10/231.555.5

Kemalettin Sami Bey yeni kurulan kabinenin Hitler'in istediği gibi olmadığını ancak partinin aldığı bakanlıkların son derece önemli olduğunu belirtmiştir.²⁹⁰ Büyükelçi kurulan kabinenin amacının ülkedeki Marksizmle mücadele olacağını söylemiş ve mücadele de hükümetin elinde iki temel silah olduğunun altını çizmiştir. Bunlar devlet idaresindeki sosyal demokrat unsurların temizlenmesi ve seçimlerdir.

1932 yılında Papen'in yönetiminde gerçekleşen Prusya Darbesi'nin Nazilerin işini çok kolaylaştırdığının altını çizen Sami Paşa, Prusya İçişleri Bakanı olarak göreve atanan Hermann Göring'in elinde çok geniş bir fişleme listesi olduğundan söz etmektedir. Prusya'da devlet idaresinde görev yapan bürokratlar ve asayiş kuvvetleri sosyal demokrasiden arındırılmış ve yeni Almanya'nın itici gücü olarak Nazileşmiştir. Prusya'da geniş çaplı bir tasfiye operasyonu yürütülmüştür.²⁹¹ Hitler sonunda istediğini almıştı. Sami Paşa'nın önceki raporlarında bahsettiği gibi Prusya'ya hükmeden Reich'a hükmederdi. Geniş çaplı tasfiyelerin ardından sosyalist ve Marksist matbuata yönelik sindirme operasyonu başlamıştı.

Hitler iktidarı ele aldıktan sonra Reichstag'ı hemen feshetmişti. Yeni seçimler için 5 Mart belirlenmişti. İkinci aşama olan seçimlerde muhalefeti yıldırma politikaları ön plandaydı. Bu dönemde gerçekleşen tüm olaylar anlamını 1932'deki Prusya Darbesi'nde buluyordu. Naziler seçim propagandaları esnasında sonucu ne olursa olsun iktidar mevkiini terk etmeyeceklerini belirtmişlerdi. Papen'in daha sonraları hatıratında yazdığı gibi ne kendileri ne de halk Nasyonal hareketin mahiyetini anlayamamıştı. Destekledikleri partinin ne yapmak istediği meçhuldü fakat yine de destekliyordular. Kemalettin Sami Paşa da gizemli bir hava verilen Nazi hareketinin halk tarafından anlaşılmadığından yakınmaktadır. Nazilerin en başından beri yürüttüğü propaganda faaliyetlerinin bu mahiyeti gizlemede son derece önemli olduğunun altını çizen Sami Bey, aksi takdirde programını bile açıklamaktan çekinen Hitler'in başka türlü başarılı olamayacağını altını çizmektedir. Kendisine göre Marksizm hayaletine karşı Nazi hareketinin verdiği amansız mücadele ve sanki tüm felaketlerin 1918 senesinde başlayormuş gibi davranılması, Weimar'ın tüm günahlarını silme iddiası, Alman milletini hürriyete, refaha, ve saadete ulaştırma şeklindeki boş ve genel vaatler bu aldatmacanın eseridir. Sami Paşa, geçmişte maddi medeniyetin en yüksek noktasına erişen Almanların nasıl olup da söz verilmiş bu

---

²⁹⁰ CCA, 030.10/231.555.5

²⁹¹ CCA, 490.01/205.814.2

vaatlere kandığını anlamlandıramıyor, halkı akıl ve mantıktan yoksun bir noktada görüyordu.²⁹²

Kemalettin Sami Paşa, geçmişte ve şimdi tecrübe edilmiş olan rejimlerin hiçbirinin – faşizmde dahil- Almanya’yı geniş kapsamlı bir kamu refahına götüremeyeceğini söylemektedir. Büyükelçiye göre Almanya’da ekonomik şartlar henüz uygun değildir. Ülkenin ihracatı ithalata nazaran güçlü bir çöküş içerisinde. Alınan önlemler düşüşü durdurmak yerine hızlandırmıştır. Almanya kendisine göre öyle büyük bir felaketin içerisinde ki, eski sömürgeleri verilse bile durum değişmeyecektir.²⁹³

Ne var ki, Almanya’nın kendine has bir yönden dikta rejimine doğru gitmesi, tarihsel süreç içerisinde çok gerilerde kalmış olan görüngüler ile çözümlenmesi olanaklı değildir. Naziler kendilerini tarihin sonu olarak göstermiş ve köklerini geçmişte arama ihtiyacı hissetseler bile Nazi ideolojisini ve yükselişini anlamak için yüzyıllar öncesine gitmek gereksizdir, bakılması gereken nokta 1871 yılından itibaren gelişen siyasi ve ekonomik ve kültürel hadiselerdir.

2.2.18.1. Reichstag Yangını ve Weimar’ın Feshi

Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçiliği Diplomatik Raporlarında doğrudan Reichstag yangınına dair bir rapor bulunmasa da Almanya’nın parlamentosunun yandığı hadiseden Kemalettin Sami Bey’in raporunda satır aralarında bahsedilir. Sami Bey, Almanya’da çok kısa sürede çok fazla şeyin değiştiğini ve Nazi yönetiminin gücünü sağlamlaştırmak için kendilerine muhalif akademisyenlere, memurlara, Marksistlere görevden el çektirtildiğini belirtmektedir. Hitler’in işaret ettiği 5 Mart 1933 seçimlerinden önce hala mahiyetini anlaşılamayan bir şekilde Reichstag binasının yandığını raporlayan büyükelçi, Nazilerin bu yangından çok ciddi bir şekilde kazanç elde etmesinin şaşırtıcı olmayacağını söylüyordu. Büyükelçi, iki sene önce Hollanda Komünist Parti’sinden kovulan bir asilzadenin yaptığı tespit edilen bu sabotaj girişiminin komünistler tarafından gerçekleştirildiğinin muhtemel olduğunu ancak kesin yargılara varılmaktan kaçınılması gerektiğini belirtmektedir. Çünkü büyükelçi, KPD’nin önceki seçimlerde Reichstag’da vekil sayısını arttırdığını ve her ne kadar Nazilerin sindirme politikası nedeniyle - Liebknecht Haus baskınları- zayıflamış olsa bile yeni bir seçimin arifesinde böylesine

²⁹² CCA, 490.01/205.814.2

²⁹³ CCA, 490.01/205.814.2

delice bulunan bir eylemden çekineceği söylemiştir. Öte yandan Kemalettin Sami yangının Naziler tarafından çıkarıldığını söyleyenlerin sayısının azımsanmayacak miktarda olduğunu belirtse de bu senaryonun doğru olmadığını bildirmiştir.²⁹⁴

Yangını kim çıkartmış olursa olsun buradan karlı çıkan Naziler olmuştur. Hitler'in ve bilhassa Göring'in eline ciddi bir fırsat geçtiğini söyleyen büyükelçi yangının hemen ardından çıkan kararnamelerle birlikte Weimar'ın 48. Maddesine dayanarak belli başlı vatandaşlık haklarına sınırlama getirildiğini belirtmiştir. Almanlar artık özel mülk dokunulmazlığından, mülkiyet ve hürriyet hakkından azadedir. Sosyal demokratlar ve komünist matbuatlar geçici süreyle durdurulmuş, Merkez ve Demokrat matbualarına sansür ve baskı uygulanmıştır. SPD'nin yaklaşan seçimlerde propaganda ve miting hakkı elinden alınmıştır. Yangının en ağır faturasıysa KPD'ye kesilmiştir. Merkez heyeti dağılan partinin bütün çalışanları tutuklanmış ve en önemli vekillerine siyaset yasağı getirilmiştir.²⁹⁵

“Reich Başkanlığı Halkı ve Devleti Koruma Kararnamesi” başlığı altında yayımlanan bu kararlar temel insan haklarına doğrudan bir müdahaleydi. Kararname tüm Almanya için geçerli olacaktı ve karara direnen eyaletlerde Reich yönetim kadrolarında değişikliğe gidebilirdi.²⁹⁶ Anayasal hakların ortadan kaldırıldığı Reichstag Yangını sonrasında Weimar Cumhuriyeti artık son nefesini vermek üzereydi.

5 Mart Seçimleri'ne bu ahval altında gayrimeşru biçimde gidildiğini belirten Sami Bey sonucun şaşırtıcı olmadığını belirtmiştir. Seçimin eşit şartlarda yapılmadığını, hükümet partilerinin %52 oranında oy aldığını belirten büyükelçi şimdiye kadar ulaşılmayan bir çoğunlukla seçmenlerin sandığa gittiğini belirtmiştir. Merkez eyalet Prusya'nın yanında, Bavyera bölgesinde de seçimi kazanmış olan Naziler bundan sonra oldukça rahat bir şekilde hareket edeceğini bildiren Sami Bey, Nazilere oy vermeyen bölgelerde bile resmi binaların işgal edildiğini belirtmiştir. 30 Ocaktan bu yana devam eden Nazi Fırtınasının 5 Marttan sonra gitgide hızlandığını raporlanmış, belediye binalarına giren Nazilerin meclis üyelerini tehdit ederek işten uzaklaştırılması, KPD'nin kalesi olarak bilinen Liebknech Haus'un kamulaştırılarak devlet adına el konulması, sendikaların işgal edilmesi, mahkemelerin S.A.'lar tarafından denetlenmesi, 5 Mart'ta seçilen Marksist partilerin vekillerine dokunulmazlık verilmemesi, üstüne üstlük vatandaşlıktan

²⁹⁴ CCA, 490.01/205.814.2

²⁹⁵ CCA, 490.01/205.814.2

²⁹⁶ Fischer, s. 385.

çıkarılmaları hareketin mahiyetinin anlaşılması için birkaç örnektir. Seçmenlerin temsil hakkının elinden alınmasının anayasaya sığmadığını ve artık ülkede yasallıktan bahsedilmeyeceğini belirten Sami Paşa, Nazilerin ne yapmak istediğini anlamak için beklenen zaman diliminde devlet idaresinin yeteneksiz insanların eline geçtiğini ve ülkenin her yerinde ilerici hareketlerden ziyade irticanın yükseldiğini belirtmektedir.²⁹⁷ Kemalettin Sami Bey'in 18 Mart 1933 tarihinde kaleme aldığı rapor Weimar Cumhuriyeti'ne dair Ankara'ya gönderilen son diplomatik belgedir. Ardı ardına çıkan kararnamelerle Anayasa'da temel hak ve özgürlüklerin askıya alınması, Nazilerin muhalefeti sindirmek için şiddet tekeline kullanması, seçimlerin ardından Nazilerin kamu binalarını işgali, mahkemelerin denetlenmesi, temsil hakkının vekillerden alınması cumhuriyetin sonlandığına dair büyük emarelerdir. Sami Bey ülkede "legalite"den söz edilemeyeceğini söylerken aslında Ankara'ya göndermek istediği mesaj tam da şuydu: "*Tevfik Bey, İsmet Paşa ve Gazi Hazretleri'ne önemle duyurulur: Weimar Cumhuriyeti artık feshedilmiştir ve tarih kitaplığında yerini almıştır. Bundan sonra ne olacağını bekleyip göreceğiz.*"

---

²⁹⁷ CCA, 490.01/205.814.2

SONUÇ

Tarihçinin asıl işi hikayeler anlatmaktır. Tarihçi ne kadar çok analiz ve detaylarda boğulursa hikâye anlatmak işinden o kadar uzaklaşır.²⁹⁸ Geçmişin cazibesini kaybeder. İnsanların hikayesini dile getiren tarihçinin her zaman iki görevi vardır:

- 1) Bilgiyi tarafsız biçimde ortaya koymak
- 2) Malzemeyi anlaşılır kılmaktır.²⁹⁹

Peki tarihçi, gerçeğin peşinde ve tarafsızlığını ilan etmiş vaziyette ise hikâye nerede işin içine girer? Tarihçi, bilim insanı olma iddiasını güden bir hikayecidir diyebiliriz. Tarihçi ne kadar çok hikâye anlatırsa o denli bilim insanı olmaya yaklaşır.

Tarih evreni, muhtemelen mümkün evrenlerin en kapsamlısıdır. Bilim olma iddiasını savunan ve bilim olan hemen her disiplinle kompleks bir ilişki içerisindedir ve her ilişki yeni dünyalara gebedir. Örnek olarak felsefenin tarihi ele alındığı zaman bu felsefe tarihi olurken, tarih felsefeyle ele alınırsa bu tarih felsefesi olur. Çoğu kişinin zannettiğinin aksine tarihçinin işi sadece belge toplama ve yazma süreci değildir. Tarihçinin görevlerinden birisi bu sürecin üstüne düşünerek ikincil derece bir düşünce eylemi gerçekleştirmesidir. Bu durumda tarihçinin, belgeler ve düşünme eylemi arasında nerede durması lazımdır sorusu akıllara gelmektedir. Tarihçi belgelerin diliyle mi konuşacaktır yoksa belgenin düşünceyle birlikte ele alınmasından ortaya çıkan düşüncelerin yazıcısı mı olacaktır?

Belgelerin yorumlanması ve ortaya bir hikâye çıkarılması tarihçinin görevidir. Tarihçi birincil kaynak bir belge bulduğu zaman belgeye her zaman temkinli yaklaşmak ve kendi savunmasını oluşturmak durumundadır.

Tarihe nereden bakıldığı ve tarihin ne zaman yazıldığı her zaman önemli olmuştur. “*Bir tarihe ne kadar geriden bakmamız lazımdır, bulunduğumuz konum belgeyi anlamlandırmamız için doğru mudur yanlış mıdır?*” gibi soruları tarihçi kendisine sormalıdır. Örneğin; taşranın tarihi kentli bir bakış açısıyla ne kadar doğru tahlil edilebilir?

Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'nın Raporlarından Weimar Cumhuriyeti'ne Bakmak tezi de tüm bu ikincil derece düşünme eyleminin hikâyeleştirilmiş bir sonucudur;

²⁹⁸ Siegfried Kracauer, *Tarih: Sondan Bir Önceki Şeyler*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 2014, s.52.

²⁹⁹ Kracauer, s. 67.

bir belgesel anlatısıdır. Amerikalı Gazeteci John Reed (1887-1920) Sovyet Devrimini doğuşunu yakından gözlemlemiş ve *Dünyayı Sarsan On Gün* kitabının önsözünde şunu dile getirmiştir:

*“Bu kitap tarihin yoğun bir parçasıdır; kendi gözümlerimle gördüğüm bir tarih...”*³⁰⁰

Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'nın kendi gözüyle gördüğü bir tarihin hikayesinin üstüne düşünmek, yeni bir hikâye yaratmaya çabalamak tez yazım sürecinde yola çıkarken kullandığımız temel motivasyonumuz olmuştur. Kemalettin Sami Paşa, Birinci Dünya Savaşı'nda Batılı devletlere karşı verilen bir bağımsızlık mücadelesinin sonucunda kurulan Türkiye Cumhuriyeti'nin ilk büyükelçi kadrosundandır. Göreviyse Batı'ya mağlup olmuş modern bir Batı devletinin tarihini yazmak; fotoğrafını çekmektir. Weimar Cumhuriyeti gibi tarihin en eşsiz devletlerinden birisini incelemek Sami Paşa'nın asli görevidir.

Weimar Cumhuriyeti 150 dakikalık bir film olsaydı ve sinema salonlarında gösterime girseydi eğer Sami Paşa bu filme yarısında yetişebilmiş bir seyirci diyebilirdik. Ancak her ne kadar film molasının ardından koltuğuna oturmuş olsa da filmin tamamını anlamakta oldukça başarılı olduğunu söyleyebiliriz. Kemalettin Sami Paşa bir seyirci olarak girdiği salondan bir film eleştirmeni olarak çıkmıştır. Sami Paşa Almanya'ya adım attığı ilk anda birinci görevi 1918'den beri fetret devrine giren Türk-Alman ilişkilerini yeniden başlatmaktı. Mutlak monarşilerin sonunun geldiği, meşruti monarşilerin ilga edildiği bir dönemde iki yeni cumhuriyet arasında bir köprüydü Sami Paşa. İki büyük imparatorluğun mirasçıları arasındaki ilişkilerin düzenlenmesinde Türkiye Cumhuriyeti'nin Berlin Büyükelçisi'ydi.

Sami Paşa'nın Berlin Büyükelçiliği'nde göreve başladığı dönem oldukça kritikti. Ortada Birinci Dünya Savaşı'nın yaralarını tam olarak saramayan bir Avrupa vardı. Tarihte hep bir mutlak güçlünün olduğu bir Avrupa'dan söz etmek artık mümkün değildi. Terazinin ağır tarafında olmaya çalışan devletler Yaşlı Kıta'nın her tarafında otoriter, radikal rejimler kurulmaya çalışılıyordu. Salazar, Mussolini, Franco, Hitler bu tarihin insanlarıydı. Savaşta aldığı mağlubiyetin yaralarını yeni bir cumhuriyetle sarmak isteyen Almanya'da işler beklenildiği gibi gitmemiştir. Ülkenin koşulsuz teslim olmasının getirdiği travmanın yanı sıra ortada aceleyle ilan edilen bir cumhuriyet vardı. Cumhuriyet halkın büyük çoğunluğu tarafından benimsenmiyordu. Radikal sağa ve sola karşı verilmesi gereken bir

³⁰⁰ John Reed, *Dünyayı Sarsan On gün*, çev. Rasih Güran, Yordam Kitap, İstanbul 2015, s.9.

mücadele vardı. 1918’de başlayan gerilimler 1924’e kadar sürdü. Bu süreçte yerel çaplı isyanlar, büyük grevler, darbe girişimleriyle sürekli olarak bir iç savaş hali vardı. Gerginliğin biraz olsun azaldığı bu ortamda Gustav Stresemann’ın imzası vardı. Gustav Stresemann’ın dışişleri bakanlığı yaptığı dönemde Cumhuriyet biraz olsun nefes alabilmiştir. Locarno Antlaşması’nı imzalayan Almanya, Milletler Cemiyeti’nde kaybettiği itibarını geri kazanıyor, tazminat ve tadilat meseleleri biraz olsun yumuşatabiliyordu. Yeni ödeme planları Almanya için hiç yoktan iyiydi. İşte Kemalettin Sami Paşa tam da bu görece refah döneminde diplomatlığa soyunuyordu. Zor bir dönemde göreve başlasa da ilk yıllarında Weimar’da işler yolunda gözüküyordu. Bu dönemde Kemalettin Sami Paşa’nın kaleme aldığı raporlarda daimî olarak bir istikrar vurgusu vardı. Sami Paşa, Stresemann’ın kurduğu devlet düzenini Almanya’nın geleceği olarak görüyordu.

Stresemann’ın kurduğu sistem, yarattığı kabineler ve dış politikadaki başarısıyla Weimar altın yıllarını yaşamıştır. Ancak 1929’dan itibaren başlayan felaketler silsilesiyle büyük çöküş başlamıştı. 1929 yılına girerken Almanya’da ümit bahşeden bir gelecekte söz eden Kemalettin Sami Paşa, senenin sonunda ne yazık ki aynı senaryodan bahsetmenin mümkün olmadığını bildirmişti. Young Planı’yla tekrardan gündeme gelen tamirat meselesi, büyük ekonomik kriz ve Stresemann’ın ölümü 1929’da Almanya’nın başına gelen felaketlerden birkaçıydı. Kemalettin Sami Paşa, Stresemann’ın ölümünün Almanya’da siyaset sahasında kapatılmayacak bir açık bıraktığının farkındaydı. Denge siyaseti yapan Stresemann’ın ölümüyle ortaya çıkan bu açığı radikal partiler doldurmaya çalışmıştır. O güne kadar geri planda kalan, demokrasiyi benimsemeyen KPD ve NSDAP hiç olmadığı kadar aktif siyaset yapmaya başlamıştır.

1930’dan Weimar’ın yıkılışına kadar olan süreçte Kemalettin Sami Paşa pek çok faktörün göz önünde bulundurulması gerektiğini, ülkede farklı dinamiklerin işlediğini dile getirmiştir. Parlamenter kabinelerin yerini başkanlık kabinelerinin aldığı bu dönemde çok basit bir sigorta krizi yüzünden görevden el çektirilen Hermann Müller’in kurduğu kabine Weimar’ın demokratik usullerle seçilen son kabinesiydi. Sami Paşa 1930’dan sonra ordunun siyasetin içine bulaşmak zorunda kaldığını ve anayasadaki 48.maddeyle ülkenin yönetildiğini söylemektedir. Sami Paşa bu dönemde başa gelen politikacıların zaman zaman doğru hareketler sergilediğini belirtmiştir; ancak Almanya’yı yönetecek bir aklın yoksunluğundan da dem vurmıştır. Büyükelçiye göre Brüning’in kanunnameleri,

Papen'in tutarsız aristokrat politikaları, Schleicher'in fısıltıları ve Hindenburg'un yaşlanması Almanya'nın sonunu hazırlamıştır.

Bu tez Kemalettin Sami Paşa'nın büyükelçilik döneminde kaleme aldığı raporların sadece Weimar Cumhuriyeti'ne dair olan kısımlarını çalışmıştır. Weimar Cumhuriyeti ve Nazi Almanyası tarihi ülkemizde sürekli olarak batılı kaynaklardan takip edilmektedir. Türkiye'de yapılan çalışmalarda Weimar Cumhuriyeti tarihi söz konusu olduğunda bu dönem kendi iç dinamikleriyle değerlendirilmemiş ve sadece Nazi Almanyası'na geçişte satır arasında bahsedilmiştir. Bu tez tarihteki en büyük totaliter rejimlerden birisini kurmuş olan Adolf Hitler'in öncesini ve onu hazırlayan koşulları, Türkiye Cumhuriyeti Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'nın anlatması amaçlanmıştır. Paşa'nın görüşlerinin üstüne düşünerek refleksif düşünceyi göstermeye çalışılmıştır. Kemalettin Sami Paşa'nın Almanya'da cumhuriyetten, ekonomiye; ırkçılıktan, Nazizm'e; radikal sol hareketten, orduya kadar hemen hemen her konuda ele aldığı raporlarla Weimar Cumhuriyeti'nin anlaşılması hedefine ulaşılmıştır. Paşa, 1934 yılında vefat edeceği güne kadar bu görevi devam ettirmiştir. Sağlık problemleri nedeniyle zaman zaman Türkiye'ye dönmüş olsa da yazılan raporların tamamı ya onun kaleminden çıkmış ya da onun onayıyla Ankara'ya ulaştırılmıştır. Görev yaptığı süre içerisinde Weimar Cumhuriyeti'nin en önemli isimleriyle gerçekleştirdiği mülakatlar ve yaptığı sohbetlerle karşı tarafın halet-i ruhiyesini anlamaya çalışmıştır. Noske, Stresemann, Seeckt, Hindenburg, Hitler, Groener, Schleicher gibi isimlerle yaptığı görüşmelerin ardından gelen raporlar bunun canlı delilleridir.

Filmler sonlandığında beyaz perdede jenerik akmaya başlar ve bazı filmlerde ikinci bir filmin sinyalini veren, devam filminde ipucu niteliği taşıyan *after-credits (post credits)* sahneler yer alır. Kemalettin Sami Paşa büyükelçi olarak görev yaptığı yıllarda Weimar filminin *after-credits*'ini de izlemiştir. Weimar'dan sonra tarih sahnesine çıkan Nazi Almanyası'nı da kısa bir süre gözlemlene şansı bulmuştur. Kemalettin Sami Paşa'yı konu alan, onun adının geçtiği tüm çalışmalar bu kısa dönemde yaptıkları üzerinedir. *Der Angriff*'e vermiş olduğu beyanatlar, Hitler'le gerçekleştiği görüşmede satır arasında geçen ifadelerle Sami Paşa'yı yargılamak doğru değildir. Nazi hareketine beslediği duygular, Hitler hakkındaki düşünceleri tezin içeriğinde zaten mevcuttur. Unutulmamalıdır ki Sami Paşa her şeyden önce bir devlet görevlisidir. Ve devletinin diplomatik, uluslararası çıkarları neyi gerektiriyorsa onu yapmakla mükelleftir.

Sonuç olarak incelenen diplomatik raporlar ikincil kaynakların yardımıyla, Weimar Cumhuriyeti'nin özellikle siyasi, toplumsal ve ekonomik sahada ne gibi politikalar takip ettiği hakkında bir Türk büyükelçinin bakış açısından bilgi vermektir.

Tarihe ismi koalisyonlarla, istikrarsız yönetimlerle, ekonomik krizlerle geçmiş, pek çok çevre tarafından lanetlenmiş bir cumhuriyettir Weimar. İsmi lekelenmiş, ölü doğmuş bir demokrasidir. Almanya'nın aşağılanması, büyük devlet statüsünden çıkarılmasıdır Weimar. Her ne kadar kendi biricikliğine sahip olsa da Weimar Cumhuriyeti gerek Nazi tarih yazımının pejoratif eleştirileri gerekse de kurulan rejimin halkta bir karşılığının olmamasından mütevellit sürekli eleştirilmiştir. Dünyanın neresinde olursa olsun bir ülke ekonomik ve siyasi krizlerle karşılaştığında konu hep Weimar'a gelmiştir. Weimar toplumsal, siyasi, kültürel şizofreninin ismi olmuştur. Fakat her şeye rağmen unutulmaması gereken ve raporlardan bağımsız olarak bahsedilmesi gereken şeyler vardır. Weimar aynı zamanda Goethe'nin, Schiller'in hayata gözlerini yumduğu; Hans Fallada, Anna Seghers, Alfred Döblin, Erich Kastner, Klaus Mann gibi yazarlara ev sahipliği yapan bir cumhuriyettir. Metropolis'in, M'nin, Dr. Caligari'nin beyaz perdede ilk kez gösterime girdiği; Bauhaus ekolünün yeşerdiği bir cumhuriyettir. George Grosz ve Otto Dix'le yeni nesnelliğin vücut bulduğu bir demokrasidir.

KAYNAKÇA**Birincil Kaynaklar****Türkiye Cumhuriyeti Cumhurbaşkanlığı Devlet Arşivi**

CCA, 030.18.1.1/10.36.19

CCA, 030.10/24.138.11

CCA, 030.10/208.417.11

CCA, 030.10/219.480.30

CCA, 030.10/219.481.31

CCA, 030.10/220.484.11

CCA, 030.10/ 230.552.10

CCA, 030.10/230.552.15

CCA, 030.10/230.552.16

CCA, 030.10/230.552.17

CCA, 030.10/230.552.18

CCA, 030.10/230.552.20

CCA, 030.10/230.553.1

CCA, 030.10/230.553.2

CCA, 030.10/230.553.4

CCA, 030.10/230.553.5

CCA, 030.10/230.553.8

CCA, 030.10/230.553.15

CCA, 030.10/230.553.16

CCA, 030.10/230.553.18

CCA, 030.10/230.553.19

CCA, 030.10/230.553.20

CCA, 030.10/230.553.21

CCA, 030.10/231.554.4

CCA, 030.10/231.555.5

CCA, 030,10/231.554.6

CCA, 490.01/205.814.2

CCA, 490.01/609.112.1

CCA, 490.01/609.112.2

COA, 247.108.01

İkincil Kaynaklar

ALLEN, William Sheridan, *Naziler İktidarı Nasıl Ele Geçirdi?*, çev. Zarife Biliz, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.

ARMAOĞLU, Fahir, *20. Yüzyıl Siyasi Tarihi: 1914-1980*, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, Ankara 1991.

“*Avrupa’da Almanya – Nasyonal Sosyalizm*”, *Aydın Tarihi*, C. XXIII-XXIV, S. 79-81, Ankara 1930.

BAUMAN Zygmunt, BORDONI Carlo, *Kriz Hali ve Devlet*, çev. Yavuz Alogan, İthaki Yayınları, İstanbul 2018.

BAYCAN, Nusret, “Türk İstiklal Harbi’nde Terfi veya Takdirname ile Taltif Edilen Subaylar, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Ankara, 1972.

BASSLER, P. Gerhard, “The Communist Movement in the German Revolution, 1918-1919: A Problem of Historical Typology?”, *Central European History*, Cilt. 6, No. 3, 1973.

BERMAN, Sheri, *Sosyal Demokrasi Dönemi: İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Avrupa*, çev. Özden Ordu, Phoenix Yayınevi, Ankara 2012.

BEST, Anthony, HANHIMAKI, Jussi M., MAIOLO, Joseph A., SCHULZE, Kirsten E., *20. Yüzyılın Uluslararası Tarihi*, çev. Tacişer Ulaş Belge, Siyasal Kitabevi Yayınları, Ankara 2012.

BLANCHARD, Anne, *Sınırlara Hayır: Rosa Luxemburg*, çev. Ali Berktaş, Alfa Yayınları, İstanbul 2019.

BOOKBINDER, PAUL, “Why Study Weimar Germany?”
<https://www.facinghistory.org/weimar-republic-fragility-democracy/readings/why-study-weimar-germany>

BOOKCHIN, Murray, *Spartakistlerden İspanya İç Savaşına*, çev. Akın Sarı, Dipnot Yayınları, İstanbul 2014.

BROUE, Pierre, *The German Revolution, 1917-1923*, çev. John Archer, Brill Publishers, Leiden 2005.

- BURKE, Bernard V., *Ambassador Frederic Sackett and the Collapse Of The Weimar Republic, 1930-1933 the United States And Hitler's Rise To Power*, Cambridge University Press, Cambridge 1994.
- CAMPBELL, Charlie, *Günah Keçisi*, çev. Gizem Kastamonulu, Ayrıntı Yayınları, İstanbul 2013.
- CARAMANI, DANIEL, *The Societies of Europe: Elections in Western Europe Since 1815 – Electoral Results by Constituences*, Macmillan, London 2000, s. 378-381.
- CARR, Edward Hallett, *Yirmi Yıl Krizi: 1919-1939*, çev. Can Cemgil, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2015.
- CHILDERS, Thomas, “The Social Language of Politics in Germany: The Sociology of Political Discourse in the Weimar Republic”, *The American Historical Review*, Cilt 95, sayı 2, Nisan 1990.
- CHILDS L. Harwood, “Foreign Governments and Politics: The German Presidential Election of 1932”, *The American Political Science Review*, Cilt. 26, Sayı. 3 Haziran 1932. *Cumhuriyet Ansiklopedisi 1923-2000, Cilt I: 1923-1940*, Beşinci Basım, YKY İstanbul 2005.
- DENİZ, Muzaffer, *Alman Belgelerinde Türk-Alman İlişkileri (1923-1931)*, İlgi Kültür Sanat Yayıncılık, İstanbul 2018
- DELMER, Sefton, *Bir Demokrasi Denemesi: Hitler Öncesi Almanya*, çev. Sedat Z. Deniz, Milliyet Yayınları, İstanbul 1978.
- DIMSDALE Nicholas H, HORSEWOOD Nicholas, RIEL van Arthur, “Unemployment in Interwar Germany. An Analysis of the Labor Market, 1927-1936”, *The Journal of Economic History*, Cilt 66, Sayı 3, Ekim 2006.
- DINER, Dan, *Yüzyılı Anlamak – Evrensel Bir Tarih Yorumu*, çev. Hulki Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- ERİM, Nihat, *Devletlerarası Hukuku ve Siyasi Tarih Metinleri Cilt 1: Osmanlı İmparatorluğu Andlaşmaları*, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara 1953.
- ERTAN Erhan Ali, ÖZGÜN Tefik Orçun, “I. Dünya Savaşı'nın Ardından Yenidünya Düzenine Doğru: 1919 Paris Barış Konferansı”, *Türkiye Sosyal Araştırmalar Dergisi*.
- FEUCHTWANGER, E.J., *From Weimar to Hitler: Germany 1918-1933*, Palgrave Macmillan, New York 1993.

- FEYZİ, Muharrem, “Avrupa’da – Almanya, Avusturya Uzlaşması”, *Ayın Tarihi*, C.XXV S. 84-85, Ankara 1930
- FISCHER, P. Klaus, *Nazi Almanyası: Yeni Bir Tarih*, çev. Yavuz Alogan, Alfa Yayınları, İstanbul 2020.
- FOWKES, Ben, *Communism in Germany under The Weimar Republic*, Macmillan Press, Londra 1984.
- FROMKIN, David *Avrupa’da Son Yaz: 1914’teki Büyük Savaşı Kim Başlattı?*, çev. Ahmet Şükrü Durukan, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.
- FULBROOK, Mary, *A History of Germany 1918-2014: The Divided Nation*, John Wiley & Sons Publishing Ltd., West Sussex 2015.
- FULBROOK, Mary, *Almanya’nın Kısa Tarihi*, çev. Sabri Gürses, Boğaziçi Üniversitesi Yayınevi, İstanbul 2014.
- FULDA, Bernhard, *Press and Politics in the Weimar Republic*, Oxford University Press, New York 2009.
- GERWARTH, Robert, *Mağluplar: Birinci Dünya Savaşı Neden Bitmedi? 1917-1923*, çev. Yüksel Taşkın, Doğan Kitap, İstanbul 2018.
- GRAPER, D. Elmer, “The German Presidential Election”, *The American Political Science Review*, Cilt:19, No:3, Ağustos 1925.
- HAFFNER, Sebastian, *Bir Alman’ın Hikayesi – Hatırladıklarım (1914-1933)*, çev. Hulki Demirel, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.
- HARMAN, Chris, *Kaybedilmiş Devrim: Almanya 1918-1923*, çev. Cengiz Alğan, Pencere Yayınları, İstanbul 2011.
- HETT, Benjamin Carter, *Demokrasinin Ölümü: Hitler’in Yükselişi ve Weimar Cumhuriyeti’nin Çöküşü*, çev. Ahmet Kar, Profil Kitap, İstanbul 2019.
- HİTLER, Adolf, *Nürnberg Konuşmaları*, çev. Burcu Denizci, SUB Yayınları, İstanbul 2016.
- Hitler’in İkinci Kitabı: 1928 Yılından Bir Vesika*, çev. İlhami Kaya, Bilge Kültür Sanat, İstanbul 2016.
- HOBSBAWN, Eric, *Kısa 20.Yüzyıl – 1914-1991 Aşırılıklar Çağı*, çev. Yavuz Alogan, Everest Yayınları, İstanbul 2017.
- IHRIG, Stefan, *Naziler ve Atatürk*, çev. Ahmet Fethi Yıldırım, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.

- İSKİT, Temel, *Diplomasi: Tarihi, Teorisi, Kurumları ve Uygulaması*, İstanbul Bilgi Üniversitesi Yayınları, İstanbul 2011.
- “Kemalettin Sami Paşa”, *Türk İstiklâl Harbine Katılan Tümen ve Daha Üst Kademelerdeki Komutanların Biyografileri*, T.C. Genelkurmay Harp Tarihi Başkanlığı Ankara 1972.
- KERSHAW, Ian, *Hitler: Hubris 1889-1936*, çev. Zarife Biliz, İthaki Yayınları, İstanbul 2007.
- KERWIN G. Jerome, “The German Reichstag Elections of July 31, 1932”, *The American Political Science Review*, Cilt: 26, Sayı: 5, Kasım 1932.
- KEYNES, John Maynard, *Versay Sulhu'nun Netâyic-i İktisadiyesi* çev. Ali Fethi Okyar, İslık Yayınları, İstanbul 2018.
- KISSINGER, Henry, *Diplomasi*, çev. İbrahim H. Kurt, Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları, İstanbul 2018.
- KIRAN, Abdullah, “Milletler Cemiyeti ve Önlenemeyen Savaş”, *Girne Amerikan Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, C.3, S.6. 2008.
- KLEMPERER, Victor, *LTI: Nasyonal Sosyalizmin Dili*, çev. Tanıl Bora, İletişim Yayınları, İstanbul 2018.
- KOÇAK, CEMİL, Türk-Alman ilişkileri (1923-1939) : İki Dünya Savaşı Arasındaki Dönemde Siyasal, Kültürel, Askeri ve Ekonomik İlişkiler, Türk Tarih Kurumu Yayınevi, Ankara, 2013.
- KOLB, Eberhard, *The Weimar Republic*, Routledge, Londra 2005.
- KRACAUER, Siegfried, *Tarih: Sondan Bir Önceki Şeyler*, çev. Tuncay Birkan, Metis Yayınları, İstanbul 2014.
- KURUDERE, Necla, *Weimar Cumhuriyeti'nin Kuruluşu ve Weimar Anayasası*, Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü, Yayımlanmamış Yüksek Lisans Tezi, Ankara 1994.
- LASCHITZA, Annelies, *Rosa Luxemburg: Her Şeye Rağmen Tutkuyla Yaşamak*, çev. Levent Bakaç, Yordam Kitap, İstanbul 2019.
- LEE, Stephen, *The Weimar Republic*, Routledge, Londra 1998.
- LUTZ, Ralph Haswell, *The German Revolution 1918-1919*, Stanford University Press., California 1922.

- LUXEMBURG, Rosa, *Spartakistler Ne İstiyor?*, çev. Ragıp Zarakolu, Belge Yayınları, İstanbul 2012.
- MACMILLAN, Margaret, *Barışa Son Veren Savaş*, çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Alfa Yayınları, İstanbul 2014.
- MACMILLAN, Margaret, *Paris 1919 – Barış Yapanlar*, çev. Belkıs Çorakçı Dişbudak, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.
- MANN, Michael, *Faşistler*, çev. Ulaş Bayraktar, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- MAZOWER, Mark, *Hitler İmparatorluğu – İşgal Avrupası'nda Nazi Yönetimi*, çev. Yavuz Alogan, Alfa Yayınları, İstanbul 2016.
- MAZOWER, Mark, *Karanlık Kıta: Avrupa'nın 20. Yüzyılı*, çev. Mehmet Moralı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.
- MOMMSEN, Hans, *The Rise and Fall of Weimar Democracy*, The University of North Carolina Press, Chapel Hill, 2017.
- NICHOLLS, A.J., *Weimar and the Rise of Hitler*, Macmillan Press, Londra 1979.
- Nuremberg Mahkemeleleri Tutanakları Papen Davası, <https://avalon.law.yale.edu/imt/06-18-46.asp>
- PALMER, Alan, *Savaş Biterken 1918*, çev. Hakan Abacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.
- PAPEN, von Franz, *Beni Hitler'i Başbakan Yapmakla Suçluyorlar*, çev. Necip Azakoğlu, der. Necip Azakoğlu, Tarihçi Kitabevi, İstanbul 2015.
- PELZ, William A., *Modern Avrupa Halkları Tarihi*, çev. Nil Tuna, Kolektif Kitap, İstanbul 2017.
- POTYEMKIN, Vladimir, *Uluslararası İlişkiler Tarihi Cilt 3*, çev. Attila Tokatlı, May Yayınları, İstanbul.
- REED, John, *Dünyayı Sarsan On gün*, çev. Rasih Güran, Yordam Kitap, İstanbul 2015.
- ROBERTS, J.M., *Yirminci Yüzyıl Tarihi*, çev. Sinem Gül, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003.
- SACHAR, Howard M., *Avrupa'nın Katli: 1918-1942*, çev. Erdem Gökyaran, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2017.
- SCHECK, Raffael, *Germany, 1871-1945: A Concise History*, BERG Publishers, New York 2008.
- SCHMITT, Carl, *Kanunilik ve Meşruiyet*, çev. Mehmet Cemil Ozansü, İthaki Yayınları, İstanbul 2018

- SHIRER, WILLIAM L., *Nazi İmparatorluğu Doğuşu, Yükselişi, Çöküşü*, çev. Rasih Güran, Ağaoğlu Yayınevi, İstanbul 1968.
- SIRRI, Nahit, “Almanya’nın Geçirdiği Buhran Etrafında”, *Ayın Tarihi*, C. XXIII-XXIV, S. 79-81, Ankara 1930
- SLOTNIK, DANIEL, “Franz Ferdinand, Whose Assassination Sparked a World War”, *The New York Times*, 28 Haziran 2016.
- STEINBORN, Paul, “Bir Devlet Adamının Tercüme Hali”, çev. İnsan Tunalı, *Ayın Tarihi*, C. XX, S. 67, Ankara 1929.
- STORER, Colin, *Weimar Cumhuriyeti’nin Kısa Tarihi*, çev. Sedef Özge, İletişim Yayınları, İstanbul 2015.
- “Ştrezemannın Ölümü”, *Ayın Tarihi*, Cilt XX, S. 67, Ankara 1929.
- TAYLOR, A.J.P., *İkinci Dünya Savaşının Kökenleri*, çev. Hakan Abacı, Alfa Yayınları, İstanbul 2015.
- VINCENT, C. Paul, *A Historical Dictionary Of Germany’s Weimar Republic, 1918–1933*, Greenwood Press, Londra 1997.
- YALMAN, Ahmet Emin, *Naziliğin İçyüzü*, Yapı Kredi Yayınları, İstanbul 2019.
- YURTSEVER, Haluk, *Özgürlük ve Örgütlülük*, Yordam Kitap, İstanbul 2007
- WITTMAN, Robert K., KINNEY, David, *Şeytan’ın Günlüğü: Alfred Rosenberg ve Üçüncü Reich’in Çalınan Sırları*, çev. Mert Doğruer, Epsilon Yayıncılık, İstanbul 2018.
- WRIGHT, Jonathan, *Gustav Stresemann: Weimar’s Greatest Statesman*, Oxford University Press, New York 2002.
- WRIGLEY, C.J., “İki Savaş Arası Avrupası’nda Karşı-Devrim ve Devrim’in Başarısızlığı”, der. David Parker, *Batı’da Devrimler ve Devrimci Gelenek*, çev. Kemal İnal, Dost Kitabevi Yayınları, Ankara 2003.

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
YÜKSEK LİSANS TEZ ÇALIŞMASI ORJİNALLİK RAPORU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/2/2022

Tez Başlığı : Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'nın Raporlarından Weimar Cumhuriyeti'ne Bakmak (1925-1933)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmamın a) Kapak sayfası, b) Giriş, c) Ana bölümler ve d) Sonuç kısımlarından oluşan toplam 128 sayfalık kısmına ilişkin, 16/2/2022 tarihinde şahsım/tez danışmanım tarafından Turnitin adlı intihal tespit programından aşağıda işaretlenmiş filtrelemeler uygulanarak alınmış olan orijinallik raporuna göre, tezimin benzerlik oranı %5 'tir.

Uygulanan filtrelemeler:

- 1- Kabul/Onay ve Bildirim sayfaları hariç
- 2- Kaynakça hariç
- 3- Alıntılar hariç
- 4- Alıntılar dâhil
- 5- 5 kelimedenden daha az örtüşme içeren metin kısımları hariç

Hacettepe Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü Tez Çalışması Orijinallik Raporu Alınması ve Kullanılması Uygulama Esasları'nı inceledim ve bu Uygulama Esasları'nda belirtilen azami benzerlik oranlarına göre tez çalışmamın herhangi bir intihal içermediğini; aksinin tespit edileceği muhtemel durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16/02/2022

Adı Soyadı: Yunus Koçak

Öğrenci No: N18135418

Anabilim Dalı: Tarih

Program: Tarih

DANIŞMAN ONAYI

UYGUNDUR.

_____
Dr.Öğretim Üyesi Hakan Kaynar

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
MASTER'S THESIS ORIGINALITY REPORT**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY DEPARTMENT**

Date: 16/02/2022

Thesis Title : Analysing Weimar Republic Through Ambassador of Berlin Kemalettin Sami Pasha's Diplomatic Reports (1925-1933)

According to the originality report obtained by myself/my thesis advisor by using the Turnitin plagiarism detection software and by applying the filtering options checked below on 16/02/2022 for the total of 128 pages including the a) Title Page, b) Introduction, c) Main Chapters, and d) Conclusion sections of my thesis entitled as above, the similarity index of my thesis is 5%.

Filtering options applied:

1. Approval and Declaration sections excluded
2. Bibliography/Works Cited excluded
3. Quotes excluded
4. Quotes included
5. Match size up to 5 words excluded

I declare that I have carefully read Hacettepe University Graduate School of Social Sciences Guidelines for Obtaining and Using Thesis Originality Reports; that according to the maximum similarity index values specified in the Guidelines, my thesis does not include any form of plagiarism; that in any future detection of possible infringement of the regulations I accept all legal responsibility; and that all the information I have provided is correct to the best of my knowledge.

I respectfully submit this for approval.

16/02/2022

Name Surname: Yunus Koçak

Student No: N18135418

Department: History

Program: History

ADVISOR APPROVAL

APPROVED.

_____
Assistant Professor Hakan KAYNAR

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TEZ ÇALIŞMASI ETİK KOMİSYON MUAFİYETİ FORMU

HACETTEPE ÜNİVERSİTESİ
SOSYAL BİLİMLER ENSTİTÜSÜ
TARİH ANABİLİM DALI BAŞKANLIĞI'NA

Tarih: 16/2/2022

Tez Başlığı: Berlin Büyükelçisi Kemalettin Sami Paşa'nın Raporlarından Weimar Cumhuriyeti'ne Bakmak (1925-1933)

Yukarıda başlığı gösterilen tez çalışmam:

1. İnsan ve hayvan üzerinde deney niteliği taşımamaktadır,
2. Biyolojik materyal (kan, idrar vb. biyolojik sıvılar ve numuneler) kullanılmasını gerektirmemektedir.
3. Beden bütünlüğüne müdahale içermemektedir.
4. Gözlemsel ve betimsel araştırma (anket, mülakat, ölçek/skala çalışmaları, dosya taramaları, veri kaynakları taraması, sistem-model geliştirme çalışmaları) niteliğinde değildir.

Hacettepe Üniversitesi Etik Kurullar ve Komisyonlarının Yönergelerini inceledim ve bunlara göre tez çalışmamın yürütülebilmesi için herhangi bir Etik Kurul/Komisyon'dan izin alınmasına gerek olmadığını; aksi durumda doğabilecek her türlü hukuki sorumluluğu kabul ettiğimi ve yukarıda vermiş olduğum bilgilerin doğru olduğunu beyan ederim.

Gereğini saygılarımla arz ederim.

16.02.2022

Adı Soyadı: Yunus Koçak

Öğrenci No: N18135418

Anabilim Dalı: Tarih

Programı: Tarih

Statüsü: X Yüksek Lisans Doktora Bütünleşik Doktora

DANIŞMAN GÖRÜŞÜ VE ONAYI

Dr. Öğretim Üyesi Hakan Kaynar

Detaylı Bilgi: <http://www.sosyalbilimler.hacettepe.edu.tr>

Telefon: 0-312-2976860

Faks: 0-3122992147

E-posta: sosyalbilimler@hacettepe.edu.tr

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
ETHICS COMMISSION FORM FOR THESIS**

**HACETTEPE UNIVERSITY
GRADUATE SCHOOL OF SOCIAL SCIENCES
HISTORY DEPARTMENT**

Date: 16/02/2022

Thesis Title: Analysing Weimar Republic Through Ambassador of Berlin Kemalettin Sami Pasha's Diplomatic Reports (1925-1933)

My thesis work related to the title above:

1. Does not perform experimentation on animals or people.
2. Does not necessitate the use of biological material (blood, urine, biological fluids and samples, etc.).
3. Does not involve any interference of the body's integrity.
4. Is not based on observational and descriptive research (survey, interview, measures/scales, data scanning, system-model development).

I declare, I have carefully read Hacettepe University's Ethics Regulations and the Commission's Guidelines, and in order to proceed with my thesis according to these regulations I do not have to get permission from the Ethics Board/Commission for anything; in any infringement of the regulations I accept all legal responsibility and I declare that all the information I have provided is true.

I respectfully submit this for approval.

16.02.2022

Name Surname: Yunus Koçak
Student No: N18135418
Department: History
Program: History
Status: X MA Ph.D. Combined MA/ Ph.D.

ADVISER COMMENTS AND APPROVAL

Assistant Professor Hakan KAYNAR